

Национална публикация на въоръжените сили на Република България
НП – 01

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

ДОКТРИНА

НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Издание (Б)

София
2025

Номер на заповедта, с която се въвежда документът:

Заповед на министъра на отбраната № ОХ-1126/03.12.2025 г.

Отговорна структура за разработване и поддържане на документа:
дирекция „Стратегическо планиране” – Щаб на отбраната/Министерство на отбраната.

Документи за справка:

А. Национални документи:

1. Конституция на Република България.
2. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България.
3. Закон за резерва на въоръжените сили на Република България.
4. Закон за защита на класифицираната информация.
5. Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България, 2018 г.
6. Национална отбранителна стратегия на Република България, 2025 г.
7. Програма за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2032 г.
8. План за развитие на въоръжените сили на Република България до 2026 г.
9. Устав за войсковата служба на въоръжените сили на Република България.
10. Концепция за командване и управление на въоръжените сили, 2023 г.
11. Ръководство за планиране на операции, част I – Стратегическо ниво (ТП 5-1, издание А, 2019 г.).
12. Ръководство за планиране на операции, част II – Оперативно ниво (ТП 5-2, издание А, 2021 г.).
13. Ръководство за развитие на националните концептуални и доктринални документи на въоръжените сили, част I – Доктрини и приложни документи, 2021 г.

Общите доктринални схващания и принципи за използване на въоръжените сили в операции, залегнали в тази доктрина, са доразвити в националната архитектура на доктриналните и приложните документи.¹ По този начин се постига необходимата хоризонтална и вертикална хармонизация между тях.

Б. Документи на НАТО:

1. Северноатлантически договор (North Atlantic Treaty), 1949 г.
2. Стратегическа концепция на НАТО (NATO's Strategic Concept), 2022 г.
3. Военна стратегия на НАТО (MC 0400/4 Final, NATO's Military Strategy), 2019 г.
4. Концепция за възпиране и отбрана на Евроатлантическата зона (Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area), 2020 г.
5. Ключова концепция на НАТО за водене на бойните действия (NATO Warfighting Capstone Concept, NWCC), 2021 г.
6. Стратегически анализ на предвижданията на НАТО (NATO's Strategic Foresight Analysis), 2025 г.

¹ Библиотеката с концептуалните, доктриналните и приложните документи е достъпна в КИС „ЩИТ“ на следният линк: http://10.130.32.90/thematic/doktrini/documents/40:1_Natsionalni.html

7. Бъдеща оперативна среда (Future Operating Environment), 2024 г.
8. Комуникационна стратегия на НАТО (NATO Communications Strategy), 2021 г.
9. Политика за стратегическите комуникации на НАТО (NATO Strategic Communications Policy), 2009 г.
10. Процес за отбранително планиране на НАТО (NATO Defence Planning Process, NDPP), 2016 г.
11. Планиране на операции на НАТО (МС 0133/5, NATO's Operations Planning).
12. Система за отговор на НАТО (NATO Response System), 2024 г.
13. Съюзна съвместна доктрина на НАТО (AJP-01, Allied Joint Doctrine), 2022 г.
14. Съюзна съвместна доктрина за разузнаване, контраразузнаване и сигурност (AJP-2, Allied Joint Doctrine for Intelligence, Counter-intelligence and Security), 2020 г.
15. Съюзна съвместна доктрина за провеждане на операции (AJP-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations), 2025 г.
16. Съюзна съвместна доктрина за логистично осигуряване и поддръжка на операциите (AJP-4, Allied Joint Doctrine for Sustainment of Operations), 2025 г.
17. Съюзна съвместна доктрина за планиране на операции (AJP-5, Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations), 2019 г.
18. Съюзна съвместна доктрина за комуникационни и информационни системи (AJP-6, Allied Joint Doctrine for Communication and Information Systems), 2024 г.
19. Съюзна съвместна доктрина за стратегически комуникации (AJP-10, Allied Joint Doctrine for Strategic Communications), 2023 г.

В. Документи на Европейския съюз:

1. Стратегически компас за сигурността и отбраната на Европейския съюз (Strategic Compass for Security and Defence of the European Union), 2022 г.
2. Обща европейска политика за сигурност и отбрана (Common Security and Defence Policy, CSDP), 2009 г.

РЕЗЮМЕ
НА ИЗВЪРШЕНИТЕ ПРОМЕНИ ПРИ ПРЕГЛЕДА НА
ДОКТРИНА НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
(НП-01, издание А)

Актуализираното издание на Доктрина на въоръжените сили (НП-01, издание Б) е разработено на основа на приетата Национална отбранителна стратегия (НОС). Базирайки се на изводите от анализа на средата на сигурност в НОС, доктрината описва общите тенденции в развитието на бъдещата оперативна среда и въвежда континуума на стратегическа надпревара като основна нейна характеристика.

Доктрината съдържа основните принципи и подходи за прилагане на военния инструмент като формиращ елемент на националната мощ. Дефинирана е бойната мощ като производна на военната мощ, и са описани изграждащите я компоненти – концептуален, морален и физически.

Въведени са оперативните домейни – сухопътен, морски, въздушен, кибер и космически и са описани основните доктринални схващания за използване на военния инструмент – поведенчески подход, мисийно командване, маневрен подход и всеобхватен подход.

Доктрината въвежда многодомейновите операции като подход за успешно интегриране на действията във и между оперативните домейни и реализиране на синергия в действията на военния и невоенния компонент.

Във връзка с предефинирането на първа мисия на въоръжените сили „Възпиране и отбрана“, доктрината описва същността и подходите за осъществяване на възпиране. Разгледан е приносът на въоръжените сили за изграждане на възпиращ потенциал.

Разгледана е системата за ръководство, командване и управление на въоръжените сили с фокус върху командването като основна функция и отговорност на командирите на всички нива. Разгледани са философията и аспектите на нейните съвкупни елементи – отговорност, вземане на решение, правомощия, лидерство и отчетност и е въведен командният спектър. Дефинирани са новите понятия в парадигмата на традиционното разбиране за командването в контекста на многодомейновите операции.

Подготовката на въоръжените сили, дейностите по поддръжката на операциите и осигуряването на войските и силите са разгледани като компоненти на бойната мощ.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	8
Глава 1. СТРАТЕГИЧЕСКИ КОНТЕКСТ	9
1.1. Еволюция в характеристиките на съвременните конфликти.....	9
1.2. Тенденции в развитието на средата на сигурност и оперативната среда.....	11
1.3. Междудържавни отношения в континуума на стратегическата надпревара ...	12
Глава 2. ПРИНЦИПИ И ПОДХОДИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ВОЕННИЯ ИНСТРУМЕНТ КАТО ЕЛЕМЕНТ НА НАЦИОНАЛНАТА МОЩ	15
2.1. Общи положения	15
2.2. Инструменти на националната мощ	16
2.3. Бойна мощ	17
2.3.1. Концептуален компонент	18
2.3.2. Морален компонент.....	20
2.3.3. Физически компонент	21
2.4. Принципи за прилагане на военния инструмент.....	24
2.5. Основни доктринални схващания.....	27
2.5.1. Поведенчески подход	27
2.5.2. Мисийно командване	28
2.5.3. Маневрен подход	29
2.5.4. Всеобхватен подход	29
Глава 3. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ	31
3.1. Общи положения при използването на въоръжените сили.....	31
3.2. Форми за използване на въоръжените сили	33
3.3. Оперативни домейни.....	33
3.4. Многодомейнови операции	34
3.5. Нива на планиране и провеждане на операции	36
3.6. Операции и действия по мисиите на въоръжените сили.....	37
3.7. Ограничения при използване на военна сила	39
3.8. Състояния на готовност на държавата за използване на военна сила	39
3.9. Роля на въоръжените сили за изграждане на възпиращ потенциал	40
3.9.1. Общи положения	40
3.9.2. Роля на въоръжените сили за осъществяване на възпиране	42
Глава 4. РЪКОВОДСТВО, КОМАНДВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ	44
4.1. Общи положения	44
4.2. Система за командване и управление	47
4.3. Принципи за изграждане на системата за командване и управление	48
4.4. Изисквания към системата за командване и управление	50
4.5. Видове командване и управление	52
4.6. Командна структура и командна верига	52
4.7. Нива на ръководство, командване и управление	54
4.8. Взаимоотношения поддържащ-поддържан	55
Глава 5. ПЛАНИРАНЕ НА ОПЕРАЦИИТЕ	57
5.1. Общи положения	57
5.2. Оперативно изкуство.....	57
5.3. Нива на планиране.....	58

5.4. Видове планиране	59
5.4.1. Предварително планиране	59
5.4.2. Планиране в отговор на непредвидени рискове и заплахи	59
5.4.2.1. Планиране при опасност от въвличане на Република България в криза/конфликт	60
5.4.2.2. Планиране при военно положение и положение на война	60
Глава 6. ПОДГОТОВКА НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ	62
Глава 7. ПОДДРЪЖКА И ОСИГУРЯВАНЕ	64
7.1. Общи положения	64
7.2. Поддръжката на операциите.....	64
7.2.1. Военно разузнаване и разузнавателна поддръжка.....	64
7.2.2. Огнева поддръжка и таргетинг	65
7.2.3. Противовъздушната и противоракетната отбрана	66
7.2.4. Защита на силите	67
7.2.5. Електромагнитни операции, електромагнитна среда и електромагнитна война	67
7.2.6. Военноинженерно осигуряване	68
7.2.7. Маскировка	69
7.2.8. Противодействие на импровизирани взривни устройства.....	69
7.2.9. Комуникационна и информационна поддръжка, сигурност на информацията и киберотбрана	70
7.2.10. Ядрена, химическа и биологическа защита	71
7.2.11. Военнополицейска поддръжка.....	71
7.3. Осигуряване на войските и силите	72
7.3.1. Общи положения	72
7.3.2. Геопространствено осигуряване	72
7.3.3. Метеорологично и хидрографско осигуряване	72
7.3.4. Логистика	73
7.3.4.1. Основни функционални области на логистиката.....	73
7.3.4.2. Поддръжка от страната домакин	74
7.3.4.3. Медицинско осигуряване	75
7.3.5. Финансово осигуряване	75
7.3.6. Осигуряване с човешки ресурси	76
7.3.7. Психологическо осигуряване	76
7.3.8. Правно осигуряване	77
7.3.9. Архивна дейност.....	77
Глава 8. ГРАЖДАНСКО-ВОЕННО СЪТРУДНИЧЕСТВО	78
Глава 9. СТРАТЕГИЧЕСКИ КОМУНИКАЦИИ	79
9.1. Общи положения	79
9.2. Връзки с обществеността.....	80
9.3. Информационни операции	80
9.4. Психологически операции.....	80
Приложение №1 - Терминологичен речник	81
Приложение №2 - Видове командване и управление.....	88

УВОД

1. Основната цел на Доктрината на въоръжените сили на Република България (Доктрината) е да формулира общата рамка, принципите и подходите за използване на военния инструмент. Макар че доктрината има задължителен характер, нейното прилагане изисква преценка и иновативност.

2. Доктрината е разработена на основата на Националната отбранителна стратегия² и представя основополагащите знания и принципи за използване на въоръжените сили в операции и дейности на национално и съюзно ниво. Философията и принципите, залегнали в доктрината, са в синхрон с основните постановки в Съвместната доктрина на НАТО (АJP-01).

3. Доктрината на въоръжените сили е документът на най-високо ниво в архитектурата на доктриналните документи и осигурява основа за разработването на базовите и поддържащите доктрини.

4. Доктрината е предназначена за личния състав от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Българската армия и където е приложимо – за невоенния компонент (държавното ръководство, министерствата и ведомствата с отговорности в областта на отбраната). Тя е важна част от военнообразователната система и се използва в процеса на професионална военна подготовка и обучение.

5. Доктрината подлежи на периодичен преглед за въвеждане на настъпилите промени в средата на сигурност и развитието на философията, схващанията и принципите за прилагане на военния инструмент.

² Приета с РМС № 131/06.03.2025 г.

„Принципите на военното дело са малко и прости. Който мисли, че без знания може да воюва, прави опасна илюзия.“

Генерал-лейтенант Георги Вазов

Глава 1. СТРАТЕГИЧЕСКИ КОНТЕКСТ

Главата разглежда устойчивата същност на войната и промените в характера и подходите за водене на съвременните и бъдещи конфликти. Очертава тенденциите в развитието на средата на сигурност и въвежда континуума на стратегическа надпревара като основна нейна характеристика.

1.1. Еволюция в характеристиките на съвременните конфликти

6. *Същността на войната не се променя – тя се характеризира с насилие, ожесточено противопоставяне и хаотичност. Карл фон Клаузевиц³ описва войната като феномен, при който „се прилага насилие, за да бъде принуден противостоящият да се подчини на волята ни“. По своята същност войната е политически акт. Тя може да бъде дефинирана и като: „състояние на въоръжен конфликт между държави или различни групи в държавата“ и е последната алтернатива за разрешаване на непреодолими политически различия. *Войната и воденето на бойни действия не са синоними, войната е много повече от водене на бойни действия*⁴. Воденето на бойни действия – предимно по време на война, но и в контекста на друг тип конфликти – е с непостоянна същност.*

7. За разлика от устойчивата същност на войната, характеристиките на съвременните и бъдещите конфликти се променят непрекъснато под влиянието на широк спектър от технологични, икономически, обществени, културни и други фактори. *В съвременните условия конфликтът се характеризира с непрекъснатата надпревара за превъзходство, където традиционните разбирания за мир и война прогресивно се размиват.* Тази характеристика се подсилва значително от все по-широкото използване на действия или способности, неприсъщи за военния инструмент, най-силно изразени в информационното пространство.

8. Доктрината използва преимуществено термина „конфликт“, тъй като той е по-общ и съдържа в себе си войната, като един от видовете конфликти. Терминът е по-подходящ за описание на условията, при които може да се наложи прилагането на военна сила в контекста на стратегическата надпревара⁵.

9. Различията между обществени и частни, външни и вътрешни, държавни и недържавни и виртуални и физически участници в съвременните конфликти са все по-трудни за дефиниране. Предпоставките за конфликт са налице там, където една от противостоящите страни има уязвимости или съществува дисбаланс на силите между опонентите. Адекватното разбиране на тези предпоставки повишава възможностите за отговор, защита на собствените уязвимости и въздействие върху тази на опонента.

³ Карл Филип Готлиб фон Клаузевиц (1792-1831) – германски генерал-майор, автор на най-изучавания и цитиран трактат по военно изкуство в историята „За войната (Vom Kriege)“.

⁴ В НАТО няма одобрена дефиниция за бойни действия (warfight/warfighting), като в общия случай се приема, че бойните действия са процес на въоръжено противопоставяне между държави/групи държави или състояние на въоръжен конфликт между опоненти.

⁵ Виж параграф 19.

10. Съществуват различни форми за водене на бойни/военни действия, но те могат да бъдат сведени до две категории – *конвенционални и неконвенционални*. Двете категории си поставят една и съща стратегическа цел – постигане на дефинираното крайно състояние, но използват различни подходи за неговото постигане. Развитие на военното изкуство (извлечените поуки от последните конфликти и военни операции) показва, че *конвенционалните бойни действия се съвместяват с неконвенционалните в единна стратегия за постигане на целите*.

11. *Конвенционалните бойни действия* се водят между въоръжените сили на държави или коалиции в рамките на въоръжен конфликт. Характеризират се с директно противопоставяне на въоръжени сили, които притежават сравними способности, организация и в обхвата на утвърдените международни правни норми. Конвенционалните действия целят победа над противниковите въоръжени сили, унищожаване/намаление на техните бойни способности и контрол върху ключови територии и население за оказване на насочено влияние върху решенията и действията на политическото ръководство на опонента, способстващо постигането на собствените цели.

12. *Неконвенционалните военни действия* включват открито, индиректно или скрито използване на военни или невоенни способности от държави или недържавни субекти за постигане на цели, които са различни от постигане на военно превъзходство над опонента. Неконвенционалните действия се провеждат под прага на въоръжен конфликт за постигане или възползване от стратегически предимства за постигане на дефинираното крайно състояние, обикновено без бойни действия. В рамките на въоръжен конфликт, неконвенционалните действия допълват конвенционални бойни действия и имат деескалиращ ефект. Най-често целта на този вид действия е оказване на влияние, ангажиране на силите на опонента или насочване на основните му усилия във второстепенно направление.

13. Две са основните характеристики, които отличават неконвенционалните от конвенционалните бойни действия: (1) целят подкопаване на политическата легитимност и изразходване ресурсите на опонента, а не постигане на победа над въоръжените му сили; (2) невоенните инструменти са водещи, а военният инструмент има поддържаща роля. Характерен пример за използване на въоръжените сили в неконвенционални военни действия са Силите за специални операции.

14. Постулатите на традиционното разбиране за войната съдържат основните принципи и идеи, а познаването на характеристиките и начините за водене на настоящите и бъдещи конфликти и ролята на военния инструмент в тяхното разрешаване, позволява адекватна подготовка за предизвикателствата на динамично развиващата се средата на сигурност. Способността да се различават традиционните схващания за войната от непрекъснато развиващите се характеристики и многопластовост⁶ на военните действия⁷ е основа за адаптиране

⁶ „Многопластово“ водене на бойни действия е присъщо за стратегия, която включва множество измерения и слоеве на конфликт. Най-често е съвкупност от конвенционална военна тактика, действия в киберпространството, информационни и психологически операции, икономически натиск, дипломация и други средства за постигане на стратегическите цели.

⁷ Използването на терминът „военни действия“ в доктрината отразява всички аспекти на използването на въоръжените сили.

на способностите, структурата, доктрината, методите за подготовка и формите за използване на въоръжените сили.

1.2. Тенденции в развитието на средата на сигурност и оперативната среда

15. *Стратегическата среда на сигурност* се характеризира с изключителна комплексност, динамика и задълбочаващо се противопоставяне между субектите в международен план. Средата на сигурност в дългосрочен план ще се характеризира с ускоряване и усложняване на дестабилизиращите процеси, все по-трудно идентифициране на произхода и обхвата на рисковете и заплахите, засилено противопоставяне и използване на военния инструмент в междудържавните отношения.

16. Предизвикателствата и заплахите за сигурността на Република България, свързани с тенденциите в развитието на стратегическата среда на сигурност, са анализирани детайлно в НОС. Динамично променящите се условия в среда на сигурност са определящи за развитието на бъдещата оперативна среда, като ще диктуват сложните взаимоотношения между участниците в нея с оглед на тяхната „теория на победата“⁸.

17. *Бъдещата оперативна среда* ще бъде силно повлияна от нововъзникващите технологии с потенциален разрушителен ефект. С развитието на технологиите тя ще е в непрекъсната еволюция. Оперативната среда обхваща пет оперативни домейна⁹ и три измерения (*физическо, информационно и когнитивно*), като ще се разшири до глобален мащаб. Действията ще се водят от морското дъно до пределите на космоса. Ефектите на въздействието ще се проявяват едновременно във всички оперативни домейни и измерения. Досегашните представи за фронт, тил и дълбочина ще бъдат значително размити, поради подобрените способности и увеличеното използване на виртуалните и когнитивни измерения, които не са ограничени от физически граници. *В тази връзка, все повече ще се налага терминът „оперативно пространство“*.¹⁰

18. Нововъзникващите технологии притежават потенциал да повишат маневреността, огневата мощ и ефективността на въоръжените сили. Наред с това, тяхното комбинирано използване повишава ефекта на въздействие на големи разстояния и едновременно в множество домейни, което ще бъде осезаемо в глобален мащаб.

19. *Бъдещите конфликти* ще са комбинация от конвенционални бойни действия и неконвенционални действия под прага на въоръжен конфликт в т.нар. „сива зона“¹¹. Предвид фокусът за развитие на конвенционалните способности на НАТО за възпиране и отбрана, потенциалните опоненти ще развият неконвенционалните подходи като част от стратегията им за противопоставяне.

20. Комерсиализацията на технологиите ще продължи да бъде значителен фактор, който ще оформя средата на сигурност и ще създава предпоставки за

⁸ Терминът „теория на победата“ (*Theory of Victory*) представлява концептуална рамка, чрез която държава, организация или лидер дефинира победата и очертава пътищата за нейното постигане.

⁹ Виж точка 3.3.

¹⁰ Виж параграф 117.

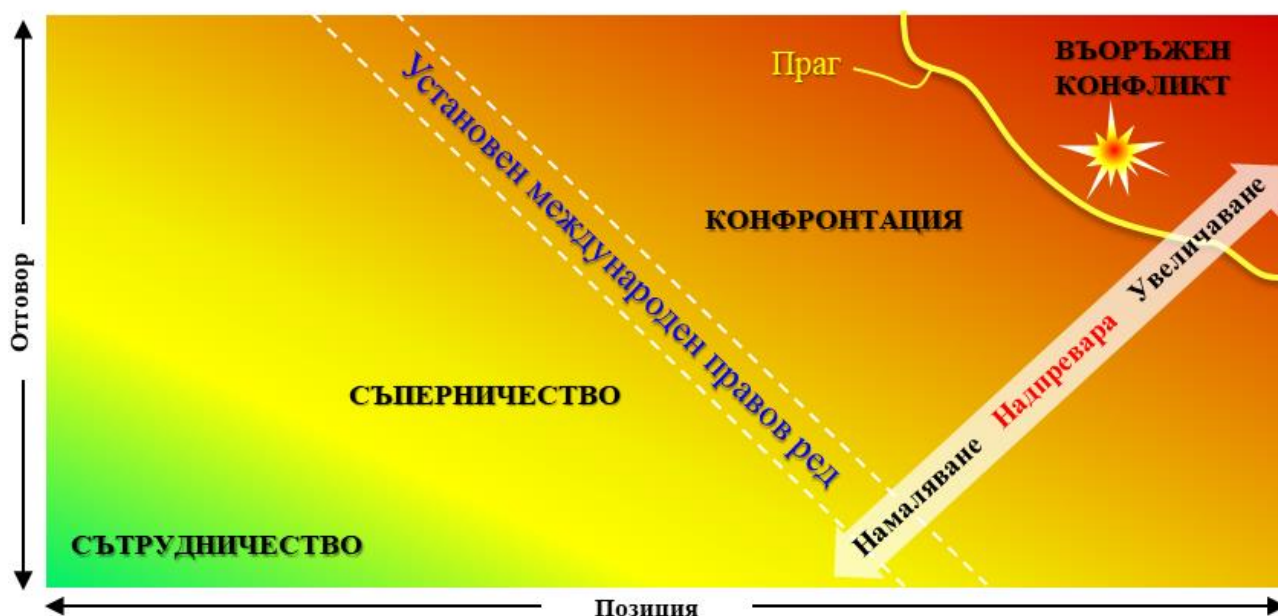
¹¹ „Сива зона (Grey Zone)“ – действия, включително въоръжени такива, които се провеждат под прага на въоръжен конфликт. Те включват тактики като кибератаки, икономическа принуда, пропаганда, дезинформационни кампании, тайни операции и др..

появата на нови участници в нея, със съответните способности и стратегии за постигане на целите си.

1.3. Междудържавни отношения в континуума на стратегическата надпревара

21. Тенденциите в развитието на средата на сигурност показват, че двете крайности – всеобщ постоянен мир и непрекъснатата война – са невъзможни. Ето защо, междудържавните отношения се охарактеризират с термина „стратегическа надпревара“.

22. Стратегическата надпревара в междудържавните отношения или в отношенията между недържавни субекти е състоянието, при което всеки участник се стреми да защитава и постига своите цели. Общоприетите норми и разбирания трябва да бъдат осъзнати и прилагани с цел използването на подходящи проактивни действия в континуума на надпреварата. *Важно е да се разбира, че стратегическата надпревара е динамичен процес в междудържавните отношения, който трябва да се управлява, а не проблем, който може да бъде разрешен.* Отношенията между държавите, групи и фракции в една държава и между държавни и недържавни участници в средата на сигурност винаги се характеризират като състояние на надпревара. Степента на противопоставяне се определя от позицията на техните взаимоотношения във всеки един момент, обхващаща състояния, вариращи от сътрудничество през съперничество и конфронтация до въоръжен конфликт (фиг. № 1). Границите между четирите състояния са размити, сложни, динамични и често се припокриват.

Фигура № 1. Континуум на стратегическата надпревара

23. *Сътрудничество* възниква, когато държави, държавни или недържавни субекти работят заедно за постигане на общи или идентични цели, осигурявайки необходимата основа за трайна стабилност. Въпреки това вътрешните и междудържавните отношения обикновено включват известна степен на разногласие, дори в период на сътрудничество.

24. *Съперничество* възниква, когато две или повече държави или недържавни участници в средата на сигурност имат несъвместими интереси и се

борят за надмощие в един или повече сектори, като същевременно се избягва конфронтация. Съперничеството е нормално състояние в международните отношения и повечето участници в средата на сигурност се съревновават в рамките на установените правила и норми.

25. *Конфронтацията* възниква там, където различията вече не могат да бъдат преодолени, а опонентите се противопоставят открито един на друг с враждебни намерения или действия. Конфронтацията може да възникне в резултат от погрешно възприети намерения и действия на отсрещната страна.

26. *Въоръжен конфликт*¹² възниква, когато разногласията между субекти (държавни или недържавни) в международен план не могат да бъдат преодолени, възпиращите мерки не постигат целите си и въоръжената ескалация не може да бъде избегната. В този случай една от заинтересованите страни прибегва към използване на военна сила с цел принуждаване на противостоящата страна да приеме нейните условия. Въоръженият конфликт е особена форма на надпревара, защото е с непостоянен характер. *Неговата цел е създаване на условия за преминаване към другите форми в континуум на стратегическата надпревара.*

27. Въоръженият конфликт представлява състояние на насилие между две или повече страни/участници за постигане на политически, икономически, териториални, идеологически или други цели. Тези конфликти могат да бъдат както между държави (международни въоръжени конфликти), така и вътре в една държава (гражданска война или вътрешни конфликти). Той се характеризира с екстремно физическо и психическо напрежение, както и с изпитание на институционалните и индивидуални ресурси за издръжливост и устойчивост.

28. *Предимството в континуума на стратегическа надпревара* е относително състояние, което се характеризира с възможността на един от участниците в нея да извършва действия, които водят до повече ползи за него. Надпреварващите се субекти в повечето случаи притежават предимство в различни направления (сектори), което се използва за постигане на собствените им стратегически цели. Прилага се съвкупност от креативност и наука за постигане на условия за предимство, което от своя страна допринася за непрекъснатата еволюция на формите на надпревара. Този процес има двустранно проявление, защото постигането на предимство от един участник в надпреварата води до процеси на адаптация на потърпевшия субект, чрез което той противодейства или придобива способности за неутрализиране на предимството на опонента.

29. *Човешките фактори* са в основата на надпреварата. Те са проявление на сложността, непостоянството и особеностите, които предопределят човешкото поведение. Човешките фактори са съвкупност от говорим език, обществено устройство, култура, психологически и физически характеристики, които формират противоречията, нагласите и поведението на индивида и групите.

30. Използваните похвати в рамките на стратегическа надпревара включват:

- *Преместване на граничната линия/прага за реакция* – преминаването на определена гранична линия/праг обикновено предизвиква значителна реакция от

¹² Терминът „въоръжен конфликт“ се използва преобладаващо в съвременен политически план, защото притежава много по-широк обхват спрямо „война“. Обявяването на война все повече не е общоприет акт в съвременната среда на сигурност. Въпреки това, войната запазва техническото си значение със съответните правни последиствия.

потърпевшия. Във всички случаи фокусът е постигане на целите на субект в надпреварата по такъв начин, че действията му около тази гранична линия/праг да не водят до съответна реакция от обекта на въздействието. По този начин се постига ефект на промяна на граничната линия/праг за реакция чрез неговото преместване. Прагът на въоръжен конфликт е променен, когато противници правят опит да постигнат целите си (характерно за състояние на война), но без да се стига до нейното обявяване или до директен въоръжен конфликт. Това състояние в междудържавните отношения се определя като *действия под прага на въоръжен конфликт*.

- *Постепенност на действията* – постепенността на действията е подход в надпреварата, при който участник в нея използва и създава условия за несигурност у субекта на въздействие, което е причина за негово колебание за извършване на конкретни противодействия. Вследствие на това се използва тази несигурност, за да се извършват последователни свързани стъпки или действия за постигане на целите спрямо обекта на въздействие. Всяка стъпка/действие е с премерен мащаб и ефект, чрез което се постига липсата на значителен отговор от субекта на въздействие.

- *Свършен факт (fait accompli)¹³* – участниците в надпреварата използват наличието на неяснота и несигурност, за да прикрият собственото намерение и да постигнат целите си, докато обекта на въздействие все още се ориентира в ситуацията. В момента, когато той придобие необходимата ситуационна осведоменост, де факто целите на източника на въздействието са постигнати и евентуалният отговор не е в състояние да постигне ефектите на обратимост.

- *Адаптивност* – участниците в надпреварата се стремят да се възползват в максимална степен от наличните условия и обстоятелства за постигане на стратегическите си цели. Появата на конкретна възможност за действие с цел постигане на положителен ефект се случва, когато е налице внезапна или временна подходяща (благоприятна) за действие промяна в средата на сигурност, например по време на пандемии, икономически кризи или въоръжен конфликт. Изброените обстоятелства отклоняват и ангажират вниманието и ресурсите, което създава възможност за действие на намиращия се в по-добра позиция субект.

¹³ „Fait accompli” е израз с произход от френски език, който в директен превод означава „свършен факт“.

„За да победим врага, трябва не да разрушим веществената му сила, а да убием духа му.“

Полковник Борис Дрангов

Глава 2. ПРИНЦИПИ И ПОДХОДИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ВОЕННИЯ ИНСТРУМЕНТ КАТО ЕЛЕМЕНТ НА НАЦИОНАЛНАТА МОЩ

Главата разглежда мястото и ролята на военния инструмент за формиране на националната мощ. Описва ръководните принципи при прилагане на военния инструмент за постигане целите на Националната отбранителна стратегия. Дефинират се компонентите, формиращи военната мощ – концептуален, физически и морален. Въвеждат се ключовите доктринални схващания за прилагане на военния инструмент – поведенчески подход, мисийно командване, маневрен подход и всеобхватен подход.

2.1. Общи положения

31. Националните цели и интереси са основа за формиране на политики, които се реализират посредством стратегии. *Политиката е изявление на намерение и решителност за действие, а стратегията обединява определените политически цели (какво трябва да се постигне) с начините (как да се постигне) и средствата (необходимите ресурси) за тяхното постигане.* Политиката и стратегията са взаимно зависими, тъй като дефинираните политически цели може да бъдат постигнати само чрез прилагане на адекватна стратегия, а изпълнението на стратегията зависи от дефинирането на постижими цели, наличието на твърда политическа воля за действие и осигуряването на необходимите ресурси.

32. Националната стратегия дефинира, гарантира изпълнението и осигурява по-нататъшното развитие на ключовите национални интереси. *В същността си националните интереси са свързани най-общо с гарантирането на сигурността и просперитета на гражданите.* Ефективното изпълнение на националната стратегия се постига чрез синхронизираното изпълнение на секторните стратегии.

33. *Ефективна стратегия* – основното предназначение на стратегията е да опише подхода за постигане на зададените цели. Тя е основа за разработване на ресурсно осигурен план за нейното реализиране. Предвид сложността на многополюсната система на международните отношения и повишаващите се рискове за сигурността на Република България, на нейните съюзници и партньори, наличието на изпълнима и ефективна стратегия за справяне с тези предизвикателства е критично важно. Освен заложените цели, ефективната стратегия синхронизира действията на инструментите на националната мощ и необходимите ресурси за нейното прилагане с реалностите на средата на сигурност. *На национално ниво това е Националната отбранителна стратегия, която определя начините и средствата за постигането на заложените в Стратегията за национална сигурност цели и приоритети на отбранителната политика.*

2.2. Инструменти на националната мощ

34. Защитата на суверенитета и националните интереси е стратегическата цел на отбранителната политика на Република България¹⁴. Способността за постигане на националните цели и интереси зависи от мощта, която държавата може да генерира и приложи. *Националната мощ се формира от потенциала на инструментите на мощта и способността на държавното ръководство за целевата му реализация към постигане на националните интереси в условията на стратегическа надпревара.*

35. Четирите инструмента на национална мощ са *дипломатически, информационен, икономически и военен* (фиг. 2). Изпълнението на националните цели се постига чрез синхронизираното управление и прилагане на инструментите на мощта.

Фигура № 2. Инструменти на националната мощ

36. *Дипломатически инструмент* – използва средствата на дипломацията в международните отношения за постигане на националните интереси. Той има влияние при формиране на общественото мнение и при вземане на решения от оправомощени национални и международни органи. Дипломатическият инструмент има важна роля за обединяване на усилията на различните субекти в конкретен съюз за оказване на влияние върху опонента или за създаване на желани условия в средата на сигурност.

37. *Информационен инструмент* – използва се за формиране и повлияване на възприятията, нагласите, поведението и решенията на вътрешни и външни целеви групи за постигане на националните интереси. Основното средство на информационния инструмент са Стратегическите комуникации.

38. *Икономически инструмент* – развитието на икономическия потенциал е основа за сигурността, стабилността и просперитета на държавата. Той представлява способността на държавата да използва икономическите си ресурси, политики и взаимоотношения за постигане на стратегическите цели и за влияние върху международната среда или други държави.

39. *Военен инструмент* – прилага се за защита на териториалната цялост, суверенитета и независимостта на Република България. *Военният инструмент се*

¹⁴ Параграф 40 на Национална отбранителна стратегия на Р България, 2025.

възприема като най-директното и значимо проявление на националната мощ за защита от външни заплахи. Той се отъждествява с прилагането на военна мощ за постигане на националните цели. Военната мощ се изразява в потенциала на държавата да използва военни (отбранителни) способности за постигане на целите на отбранителната политика. Въоръжените сили на Република България имат уникалната роля на единствената институция в държавата, която генерира и прилага военна мощ.

40. Военната мощ се прилага съгласно националното законодателство, международното право и в синхрон с действията на другите инструменти на националната мощ. Въпреки че въоръжените сили разполагат с набор от способности за осъществяване на офанзивни действия на тактическо и/или оперативно ниво, *основното им предназначение е да възпират агресия и при необходимост да отбраняват територията на страната.*

41. Военната мощ се отъждествява с наличието и капацитета на въоръженията и оборудването, но зависи също така от развитието на индустрията, технологична напредналост, ефективността на логистичната система и нивото на готовност и професионализъм на въоръжените сили да планират и провеждат военни операции.

42. *Развитието и поддържането на способностите на въоръжените сили за изпълнение на конституционните им задължения е основна цел и ключова компетенция на военния инструмент.* При въоръжен конфликт способностите на въоръжените сили имат решаващо значение за успешно възпиране и отбрана. При криза под прага на въоръжен конфликт в контекста на стратегическата надпревара, военният инструмент може да има поддържаща/подпомагаща роля към другите инструменти на мощта.

43. *Интегрирано използване на инструментите на националната мощ – Република България преследва постигането на своите национални цели и интереси чрез интегрирано използване на инструментите на националната мощ.* Въоръжените сили рядко ще се използват самостоятелно, а интегрират и синхронизират действията си с други ведомства и организации с отговорности в областта на отбраната. Подходът за интегрираното използване на инструментите на националната мощ е свързан с всеобхватния подход¹⁵ и е насочен към развитие на схващанията за интегрирано използване на военния инструмент във взаимоотношенията с всички оперативни домейни.

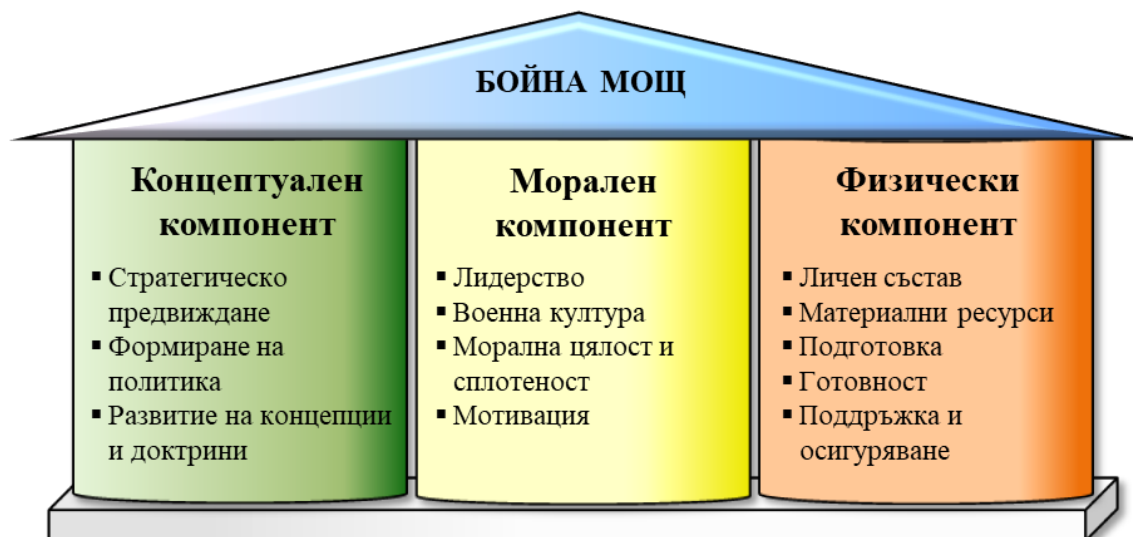
2.3. Бойна мощ

44. Потенциалът на военният инструмент е пряко свързан със способността на въоръжените сили да генерират и използват интегрирани и ефективни сили и средства във всички оперативни домейни¹⁶. На оперативно и тактическо ниво военната мощ се обозначава с термина „бойна мощ“. *Бойната мощ се отъждествява със способността на въоръжените сили да формират оперативната среда, да възпират агресивни действия и да постигат победа в операциите.*

¹⁵ Виж параграф 2.4.4.

¹⁶ Терминът „интегрирани сили и способности“ се налага в контекста на провеждането на многодомейновите операции.

45. Бойната мощ се формира от три императивно свързани компонента, насочени към понижаване на противниковата воля и способности за борба и защита на собствените такива. Компонентите на бойната мощ са: *концептуален* (мисловният процес); *морален* (волята); *физически* (средствата) (*фиг. № 3*). Нито един от компонентите на бойната мощ не е по-значим от останалите. *Липсата или недостатъчното развитие на един от компонентите води до загуба на бойна мощ.*

Фигура № 3. Компоненти на бойната мощ

46. Бойната мощ се усилва от следните допълнителни фактори: *оперативна съвместимост; способност за бърз отговор и координирано управление на ефектите във всички оперативни домейни.*

47. Развитието и поддържането на превъзхождаща бойна мощ в условията на стратегическа надпревара се базира на изпълнението на три ключови критерия:

- Въроръженият конфликт е заключителният етап и определя изхода от стратегическата надпревара. Тук решаваща е способността на въроръжените сили да постигат победа във високоинтензивни бойни операции;
- Поддържането на превъзхождаща бойната мощ изисква постигането на възможно най-много области на надмощие над опонента, тъй като малкият им брой улеснява противостоящите да фокусират усилията си за тяхното отслабване или преодоляване;
- Използването на военна сила е човешка дейност, ефективността на която зависи от професионализма на личния състав, който се отъждествява с реализиран потенциал във всички компоненти на бойната мощ.

2.3.1. Концептуален компонент

48. Концептуалният компонент осигурява рамката на мисловния процес, в която личният състав формира разбиране както за своите професионални отговорности, така и за действията, произтичащи от тях. Той е значим за действията и операциите на всички нива и зависи от развитието и използването на човешкия потенциал. Концептуалният компонент е в основата на постигането на превъзходство при използването на съществуващите и нововъзникващите технологии и подпомага развитието на качества като: критично мислене, способност за отчитане на многообразието от възможности, стратегическо

предвиждане, устойчивост, адаптивност и гъвкавост. Той отразява опита и добрите практики от проведените операции, както и изводите от анализа на бъдещата среда на сигурност. Концептуалният компонент включва следните основни елементи: *стратегическо предвиждане; формиране на политика и развитие на концепции и доктрини.*

49. *Стратегическо предвиждане* е всеобхватен процес¹⁷ на анализиране и оценяване на тенденциите и възможните сценарии в развитието на средата на сигурност, с цел дефиниране на влиянието ѝ върху използването на военния инструмент. Изводите от този анализ подпомагат вземането на решения в дългосрочен план, допринасят за формирането на отбранителната политика и адекватното развитие на отбранителните способности. Стратегическото предвиждане се провежда в следните взаимосвързани направления: формиране на единно разбиране за стратегическия контекст на отбраната; подпомагане развитието на отбранителната политика и стратегия, чрез предвиждане, анализиране и валидиране на допусканията, които са в основата на тяхното разработване.

50. *Формиране на отбранителна политика* в отговор на промените в политико-военната среда на сигурност¹⁸, поуките от практиката и/или технологичното развитие. Отбранителната политика е част от държавната политика, която определя целите, принципите и мерките за гарантиране на националната сигурност чрез военни средства. Тя формира рамката, в която се развиват въоръжените сили и се организира отбраната на страната. Отбранителната политика въвежда директни указания, поставя цели/задачи и възлага отговорности за развитие на отбранителни способности.

51. *Развитие на концепции* – в общия случай концепцията е документ, който съдържа разбиране или идея за решаване на даден проблем. Тя е ориентирана към възможните решения и предлага подход за преодоляване на дефицит от способности. При разработването на концепции се прилага единна методология, която цели:

- анализиране, формиране на разбиране и дефиниране на проблем в областта на отбраната;
- предлагане на възможни решения, които информират/подпомагат действията на въоръжените сили;
- влияние за формиране на политики и развитие на способности, необходими на въоръжените сили за изпълнение на задачите.

52. *Концепциите предлагат решения на предизвикателства, за които няма доктрина или на такива, за които съществуващите доктрини са неадекватни.* Те съдържат информирани съждения, подкрепени от проверени в практиката доказателства и следва да преминават през експериментиране, в рамките на което се набавя допълнителна информация, тестват се хипотези и се валидират възможните решения.

¹⁷ Включва изследване на различни фактори, като политически, икономически, социални и технологични промени, които могат да повлияят върху развитието на постигането на стратегическата цел на отбранителната политика.

¹⁸ Политико-военната среда на сигурност е комплекс от вътрешни и външни фактори, които оказват влияние върху националната и международна сигурност, както и върху възможността на държавата да защитава своите интереси чрез политически и военни средства.

53. Разработването на концепции може да бъде иницирано на основата на поуки от практиката, технологичен напредък, промени в политиките и стратегиите, академични проучвания и промени в средата на сигурност. Концепциите следва да бъдат разработвани с ниво на детайлност, което позволява тяхното тестване и валидиране. *В общия случай на основата на успешно валидирана концепция се разработва доктрина.*

54. Военните концепции се делят на *стратегически* и *операционни*¹⁹. Стратегическите концепции (например Стратегическата концепция на НАТО) съдържат политико-военен анализ, стратегически цели и указания, които са в основата на средно и дългосрочното развитие на въоръжените сили. Този вид концепции на национално ниво се одобряват от министър на отбраната и имат влияние върху развитието на доктрините. Операционните концепции съдържат варианти за разрешаване на конкретен проблем на оперативно и/или тактическо ниво, като след валидиране могат да бъдат развити в поддържащи доктрини.

55. *Доктрините* съдържат фундаментални принципи, които са ръководни за действията на въоръжените сили²⁰ при изпълнение на задачите за постигане на възложените мисии. Те имат задължителен характер, но изискват преценка при тяхното прилагане. Доктрината интегрира валидирани концептуални идеи и поуки от практиката, като ги трансферира във функционални указания за действията на въоръжените сили в операции. Доктрината осигурява обща философия, единна терминология и принципи за планиране и провеждане на операциите. *Въпреки че доктрината се базира на набор от устойчиви принципи и правила, тя е обект на периодичен преглед за приложимост и има еволюционен характер.*

56. Въоръжените сили на Република България прилагат стандартизацията на политиката на Алианса и хармонизират националната доктринална база с тази на НАТО за постигане на оперативна съвместимост. Архитектурата на доктриналните документи е построена на функционален признак и по видове операции и действия на въоръжените сили²¹.

2.3.2. Морален компонент

57. В условията на стратегическа надпревара и особено при въоръжен конфликт се цели налагане на собствената воля над тази на опонента/противника. Моралният компонент е свързан с волята на въоръжените сили да изпълняват поставените задачи. Поддържането на висок боен дух е една от най-важните предпоставки за успех във военни действия. Високият боен дух е резултат от реалистична подготовка, когнитивна устойчивост, увереност в ефективността на въоръжението и оборудването, доверие в командирите, себеуважение, дисциплина и ясно разбиране на ситуацията и задачите. Моралният компонент се състои от четири основни елемента: *лидерство; военна култура; морална цялост и сплотеност; мотивация.*

¹⁹ Детайлна информация относно класификацията, развитието, одобряването на концепции се съдържа в Ръководството за развитие на националните концептуални и доктринални документи на въоръжените сили, част II – Концепции.

²⁰ Доктрината и концепцията касаят използването на въоръжените сили, но докато концепцията е насочена към бъдещото развитие на техните способности, доктрината ръководи използването на вече придобитите способности на въоръжените сили в операции.

²¹ Архитектурата на доктриналните документи е описана в Ръководството за развитие на националните концептуални и доктринални документи на въоръжените сили, част I – Доктрини и приложни документи.

58. *Лидерството е динамична симбиоза от личен пример, убеждаване и принуждение.* То изисква постигане на единство между личностни качества, действия и цели, за да предизвика инициатива и готовност за поемане на рискове у подчинените. Ефективността на въоръжените сили зависи от качеството на политическото и военно лидерство на всички нива. Въпреки че лидерите с природен талант са рядкост, подготовката и придобиването на практически опит спомагат за развитието на необходимите лидерски качества.

59. *Военната култура* е характерният дух на въоръжени сили, проявяващ се в личностните нагласи и стремежи. Тя е еволюирала в продължение на векове и има дълбоки и отличителни традиции, практики, организационна структура и неписани норми. Военната култура е в основата на ефективната бойна мощ и осигурява морален, емоционален и духовен капацитет за преодоляване на страха и справянето с унищожителната природа на войната. В същото време военната култура може да бъде причина за дълбоко вкоренени поведенчески модели и когнитивни пристрастия, което да възпрепятства навлизането на иновациите и често допринася за вземане на грешни решения. При трансформирането на въоръжените сили трябва да се запазват положителните аспекти на военната култура и да се идентифицират и променят онези, които пречат.

60. *Моралната цялост и сплотеност* е в основата на бойния дух и е изградена върху споделен опит, здрав разум, дисциплина и колективна идентичност. Поддържа се от споделени общи ценности и стандарти и се изгражда чрез лична дисциплина, образование и обучение. Командирите са отговорни за моралната цялост на своите формирования и да гарантират, че операциите и действията се извършват в съответствие със съществуващата правна рамка.

61. *Мотивацията* отразява степен на решимост за извършване на действия. Мотивацията е продукт на подготовката, увереността в оборудването, лидерство, системата за награди и поощрения, дисциплината и взаимното уважение. Тя се изгражда чрез възпитаване в лична отговорност към обща кауза, чувство за принадлежност към националните интереси и ангажимент за тяхната защита. Мотивацията и моралът са взаимно свързани. *Важно е да се разбира, че мотивацията на личния състав може да бъде повлияна от външни въздействия (общественото мнение например), които могат както да стимулират, така и да деградират мотивацията.*

62. Мотивацията се подсилва от възприятията за легитимност на собствените действия/операции. Легитимността се базира на субективни възприятия, като ценности, вярвания и мнения на широк кръг целеви групи, както и на обективно съществуващите национални и международни законови разпоредби. *Ето защо, основанията за предприемане на военни действия следва да бъдат надлежно комуникирани с личния състав от въоръжените сили, обществото, международните целеви групи и с целевите групи на опонента.*

2.3.3. Физически компонент

63. Физическият компонент на бойната мощ генерира средствата за провеждане на операции и действия във всички оперативни домейни. Той представлява система от следните елементи: *личен състав; материални ресурси; подготовка; готовност; поддръжка и осигуряване.*

64. *Личен състав* – човешкият фактор е ключов за изграждането на бойна мощ в условията на стратегическа надпревара и фундаментален компонент на отбранителната способност²². Той има определящо значение както за физическия, така и за концептуалния компонент. В този контекст, въоръжените сили трябва да бъдат окомплектовани с достатъчно на брой, подготвен и мотивиран личен състав, което се постига чрез неговото проактивно набиране, подготовка и задържане на служба. Лидерите на всички нива следва да развиват у личния състав качества като критично мислене, устойчивост и адаптивност. В синхрон с промените в структурата на силите, породени от развитието на способите за водене на военни действия, следва да се адаптират и моделите за набиране на личен състав за въоръжените сили.

65. *Материални ресурси* – бойната мощ на въоръжените сили е в пряка зависимост от осигуряването им с адекватни и ефективни въоръжение, техника и оборудване. Тяхното придобиване се осъществява в процеса на отбранително планиране²³ и е съобразено с наличните ресурси, изискванията на средата на сигурност и оперативна съвместимост. Програмата за придобиване на въоръжение, техника и оборудване следва да бъде съобразена с изискванията за тяхната поддръжка и осигуряване през целия жизнен цикъл.

66. *Подготовка* – стратегическият контекст допринася за увеличаване на изискванията за планиране и провеждане на реалистична подготовка и свързаните с нея дейности, където сценариите за подготовка са за действия както в обхвата на въоръжен конфликт, така и за адекватно противопоставяне на действия под прага на въоръжен конфликт или в „сивата зона“. Подготовката трябва да бъде адаптивна, да повишава бойния дух и да включва подходящ баланс на реални и симулирани действия, които се доближават максимално до условията на оперативната среда. Прилагането на такъв подход ще подпомогне поетапното повишаване на бойната мощ, като същевременно ще позволи експериментиране на иновативни решения, които да генерират предимства над опонентите. Адаптирането на личния състав към динамично променящия се характер на военните действия започва с индивидуална подготовка и продължава с реалистична и интензивна колективна подготовка.

67. Индивидуалната подготовка обхваща цялостния процес на придобиване на общи и специфични знания и умения, тяхното поддържане и усъвършенстване за изпълнение на определените функционални задължения. Основен елемент на индивидуалната подготовка е обучението, провеждано във военните академии, висшите военни училища, професионалните сержантски колежи, военните формирования, учебните центрове на територията на страната и в чуждестранни образователни институции на НАТО и трети страни по сключени двустранни споразумения.

68. Колективната подготовка повишава сглобеността, увереността и професионализма на формирования за съвместни действия в операции. Част от колективната подготовка на формированията от видовете въоръжени сили

²² Отбранителните способности са съвкупност от императивите: доктрини; организация; подготовка; въоръжение, техника и оборудване; лидерство; личен състав; инфраструктура и оперативна съвместимост.

²³ Отбранителното планиране е дейност за определяне, изграждане и развитие на необходимите способности и на свързаните с тях човешки, финансови, материални и други ресурси и услуги за постигане целите на отбраната и за изпълнение на задълженията на Република България в системите за колективната сигурност и отбрана.

включва отработване на елементи от съвместни операции. В последния си етап колективната подготовка на щабове и формирования следва да се фокусира върху отработване на елементи от съвместни многонационални операции във всички домейни с интегриране на личен състав, техника и оборудване за съвместни съюзни действия.

69. *Готовност* – формированията от въоръжените сили на Република България поддържат различна степен на готовност, в зависимост от функционалното им предназначение и оценката за нивото на заплаха за развитие на криза. Степента на готовност се дефинира като времето между инициращата заповед и достигането на готовност на съответното формирование или щаб да изпълнява поставените задачи от пункта за постоянно разполагане/предна оперативна база или готовността му за развърщане.

70. Стратегическият контекст изисква повишаването на културата на готовност, която: възпира ескалацията при кризи и действия под прага на въоръжен конфликт; не позволява бързо развитие на успеха от противостоящия/противника при въоръжен конфликт и поставянето в ситуация на „свършен факт“.

71. Съображения при определяне на нивото на готовност:

- балансиране на необходимото време за генериране/мобилизиране на силите, тяхната подготовка и развърщане с наличните ресурси;
- готовността е в пряка зависимост от *капацитета* (каква част от силите могат да бъдат използвани в определената времева рамка), *способностите* (с оглед способностите на противостоящите), *оперативната съвместимост* (изискване, произтичащо от членството в НАТО, което позволява попълването на липсващи способности от съюзни сили) и *осигуреността* на въоръжените сили (материални средства от всички класове);
- демонстрирането на готовност и решимост за използване на въоръжените сили има важен възпиращ ефект.

72. *Поддръжка и осигуряване* – наличието на способности за поддръжка на операциите и осигуряване на войските и силите е критично за генерирането на бойната мощ и има влияние върху физическия и моралния компонент. Поддръжката и осигуряването са жизненоважни дейности, които трябва да бъдат планирани, организирани и осъществени, за да се реализира изпълнението на поставените задачи във всички фази на операцията.

73. Поддръжката и осигуряването се разделят на поддръжка на операциите и осигуряване на войските и силите²⁴. *Поддръжката на операциите* е комплекс от действия, целящи добиване на достоверна информация за противостоящите сили, снижаване на тяхната боеспособност и защита на собствените войски. *Осигуряването на войските и силите* обхваща дейностите за поддръжане необходимото ниво на боен потенциал, чрез поддръжане и повишаване на техните способности, за период, гарантиращ изпълнението на техните задачи. То включва всички дейности, свързани с организацията и осигуряването на материалните, финансовите и човешките ресурси за поддръжане на способностите²⁵.

²⁴ Описани са в глава 7.

²⁵ За по-детайла информация виж НП-3.2.

2.4. Принципи за прилагане на военния инструмент

74. Принципите за прилагане на военния инструмент²⁶ отразяват постоянната същност на войната и развитието в характеристиките на съвременните конфликти. Те информират и направляват начина, по който ефективно да се прилага военния инструмент за постигане на стратегическите цели и интереси. *Изброените принципи не са правила за стриктно спазване, а селекция от основни съображения, чието прилагане изисква преценка, критично мислене и интелектуална интерпретация.* Приоритетността при тяхното прилагане може да варира в зависимост от контекста.

Таблица № 1

Принципи за прилагане на военния инструмент

Принцип	Описание
Политическа целесъобразност	Действията на военния инструмент трябва да са породени от ясни и постижими политически цели. Използването на военна сила е средство за осъществяване на конкретни политически цели и постигане на ясно дефинирано крайно състояние в отговор на разнородни заплахи и предизвикателства пред сигурността и отбраната на страната, като тези обстоятелства трябва да ръководят военното планиране на всички нива, както и провеждането на операции.
Стратегическа съгласуваност и интеграция	Съгласуваното прилагане на военния инструмент с останалите инструменти на националната мощ (дипломатически, информационен и икономически) е ключово за постигане на политическите (стратегически) цели. За да се осигури стратегическа съгласуваност, военният инструмент трябва да се използва в синхрон и с необходимата координация и единство на усилието. Обикновено прилагането на военната мощ е пропорционално и разграничено спрямо другите инструменти на националната мощ, но с ясното разбиране, че военните действия могат да доведат до сериозни политически и стратегически ефекти (положителни и отрицателни). Този цялостен подход повишава ефективността на всички разполагаеми ресурси.
Поддържане на висок боен дух	Изходът от всички форми на надпревара или противопоставяне е пряко обвързан с налагането на собствената воля над тази на опонента. Поддържането на висок боен дух е пряко обвързано с волята за борба и постигането на победа. Високият боен дух е функция на бойната мощ и се проявява в непоколебимост, смелост,

²⁶ Описаните принципи до голяма степен се прекриват с принципите на съвместните многонационални операции, описани в АJP-01.

Принцип	Описание
	убеденост и вяра в успеха. Поддържането му се подсилва от мотивационно лидерство, увереност във въоръжението и оборудването, сплотеността и сглобеността на формированията и подкрепата от обществото.
Готовност за офанзивни действия	Прилагане на подход за поемане на политически и военен риск за възползване от откритите се възможности за спечелване на инициативата. Той се отъждествява с решителни и изпреварващи действия за противопоставяне на потенциални заплахи. Прилагането на офанзивни действия не противоречи на преимуществено отбранителната насоченост при използването на военния инструмент.
Концентрация на ефекти	В съвременната оперативна среда е все по-трудно да се постигне желаното ниво на сигурност и защита на силите. В този случай концентрацията не е синоним на физическо струпване на сили за решително действие, а на концентрация на ефекти, създадени от разсредоточени сили. Съгласуваното, интегрирано, координирано и едновременно действие на военния инструмент във всички оперативни домейни ще доведе до постигане на масовост. Чрез концентрация на действия и ефекти е възможно да се повлияе на способността на противостоящия за вземане на решения чрез поставяне на множество стратегически дилеми, спечелване на инициативата и постигане на политическите цели, като същевременно се реализира максимална икономия на усилия.
Икономия на усилия	Ефективно и ефикасно прилагане на компонентите на бойната мощ ²⁷ води до постигане на икономия на усилията. Това е свързано с постигането на търсените ефекти, на правилното място, в точното време и при максимално използване на разполагаемите ресурси. Важна предпоставка за реализирането на този принцип е прилагането на мерки за запазване на собствените сили и принуждаване на противостоящия да развърне и използва собствените сили по максимално неефективен начин. Принципът за икономия на усилията е тясно обвързан с прецизността при определянето на целите и пряко кореспондира с маневрения подход ²⁸ .
Сигурност	Мерките за сигурност спомагат за запазване на бойната мощ и поддържат елемента на изненада. Сигурността предполага постигане на баланс между вероятността за загуби спрямо постигането на поставените цели. Тя изисква единство на усилията, познаване на уязвимостите,

²⁷ Виж т. 2.3.

²⁸ Виж т. 2.5.3.

Принцип	Описание
	<p>управление на риска и устойчивост. Липсата на сигурност или погрешното тълкуване на принципа на сигурността води до ситуация на изненада и загуба на инициатива. В тази връзка е важно да бъде предвидена вероятността за стратегическа или оперативна изненада, както и съпътстващите последици. Това изисква разработването на подходящи планове за действие в извънредни ситуации.</p>
<p>Изненада</p>	<p>Създава възможност за повишаване ефективността на действията. Постига се при осъществяване на неочаквани действия чрез бързина, маневреност, скритост и въвеждане в заблуждение за собствените намерения, които водят до когнитивен ефект – чувство на относително объркване и шок, материализиращо се чрез загуба на инициатива, сплотеност и понижение на бойния дух на противостоящия. Изненадата също зависи от сигурността.</p>
<p>Гъвкавост и адаптивност</p>	<p>Гъвкавостта е свързана със способността за бърза приспособимост в отговор на променящите се обстоятелства. Тя включва адаптивност, устойчивост и способност за бърз ментален и физически отговор, което е критично за спечелването и задържането на инициативата. Адаптивността е все по-важен аспект на гъвкавостта, тя е свързана със способностите за приспособяване към условията на средата, но е и важна предпоставка за отговор на вътрешни за организацията стимули за промяна. Професионализмът на личния състав, неговата креативност и нивото на подготовка са предпоставки за повишаване на адаптивността.</p>
<p>Устойчивост</p>	<p>Възможностите за отговор на военния инструмент са в пряка зависимост от военната устойчивост. Тя се отъждествява с поддържането на готовност и капацитет на въоръжените сили за провеждане на операции (включително и тяхното всестранно осигуряване и поддръжка) в отговор на кризи от различен характер, които могат да се проявят и без предварителни индикации. Нейната същност се състои в наличието на достатъчна и решителна бойна мощ за постигане на националните и колективни цели по възпиране и отбрана при всякакви обстоятелства в средата на сигурност. В по-широк контекст многопластовата устойчивост включва и гражданската готовност (гражданския и търговски сектори), които са необходими на военните сили за подпомагане на развърщането им в определената зона на операцията. Друга важна роля на военната устойчивост е подпомагането на държавните институции в дейността им по подготовка за справяне с кризи и предизвикателства, за да може</p>

Принцип	Описание
Легитимност	държавата да запази функционалните си способности. Действията на военния инструмент трябва да бъдат правно и морално оправдани, за да е налице подкрепата на международната общност и обществото. Легитимността помага да се осигури устойчива политическа и обществена подкрепа.

2.5. Основни доктринални схващания

75. Успешното прилагане на военния инструмент се базира на четири основни доктринални схващания: *поведенчески подход, мисийно командване, маневрен подход и всеобхватен подход*. Доктриналните схващания формират начина на мислене и действие при провеждане на операции в континуума на стратегическата надпревара и при действия в друг контекст, които включват използването на военния инструмент.

2.5.1. Поведенчески подход

76. *Поведенческият подход* се основава на разбирането, че хората и техните действия са определящ фактор в континуума на надпреварата. Днес информацията се разпространява без граници в световен мащаб и в кратки срокове, като достига до множество целеви групи. Това изисква да се вземат предвид много по-широк кръг целеви групи, независимо от отношението им към конфликта.

77. Поведенческият подход може да бъде описан като *синхронизиране на военните действия във всички оперативни домейни, с действията на невоенния компонент, с цел повлияване на нагласите и поведението на избрани целеви групи с оглед постигането на крайното състояние*.

78. Целевите групи се подразделят на три сегмента в зависимост от способността им да влияят върху крайното състояние – *общество, заинтересовани страни и участници* (фиг. № 4).

Фигура № 4. Категории на целевите групи

79. Трите сегмента целеви групи могат да бъдат категоризирани според други критерии в зависимост от необходимостта. Целевите групи в условията на стратегическа надпревара могат да се възприемат като *приятелски, подкрепящи, неутрални, неподкрепящи или враждебни*. Това разбиране осигурява фокус за планиране и изпълнение на действията за повлияване на нагласите и поведението за постигане на крайното състояние (фиг. № 5).

Фигура № 5. Класификация на целевите групи в контекста на стратегическата надпревара

2.5.2. Мисийно командване

80. *Мисийното командване* е философия за ефективно командване и управление, която формира команден стил и е определящо за взаимоотношенията командир – подчинени. Мисийното командване дава възможност за разумна инициативност при вземане на решение от подчинените, в рамките на намерението на командира, и за децентрализирано изпълнение на задачите при отчитане на конкретната обстановка.

81. *Командването* е действие по упражняване на правомощия от командирите във въоръжените сили към техните подчинени, които са им дадени по силата на закона и в съответствие със заеманата длъжност²⁹.

82. Мисийното командване се базира на два взаимосвързани компонента: (1) *ясно комуникираното намерение на командира* и (2) *свободата на действие на подчинените за постигането му*. В този смисъл мисийното командване е форма на децентрализирано вземане на решение, което насърчава инициатива и висок темп на действие, като същевременно следва указанията на висшестоящия командир.

83. Доверието е ключово за мисийното командване. То се отъждествява с доверяването на командирите в плановете на висшестоящите, вярата им в способностите на подчинените, способността им за практически интерпретиране на намерението и постоянство за реализирането му. *Доверието е двупосочен процес, то се печели – не може да бъде изискано*. Командирите следва да преценяват

²⁹ Същността, подходите и принципите за осъществяване на командване са разгледани в Глава 4.

степената на свобода, която дават при изпълнението на задачите в зависимост от конкретната обстановка и преценката за възможностите на подчинените.

2.5.3. Маневрен подход

84. *Маневреният подход* е директно фокусиран върху противостоящия/опонента. За него е присъщо, че е базиран на начин на мислене, който търси индиректни решения, възползва се от откритите се предимства, използвайки сила спрямо уязвимости. При маневрения подход е налице стремеж да се изпревари действието на противостоящия/опонента физически, когнитивно и виртуално във всички оперативни домейни. Такъв подход предоставя възможност за бързо постигане на резултати/предимства, които превъзхождат многократно вложените ресурси, като същевременно се съхранява собствения боен потенциал. Маневреният подход цели да спечели и задържи инициативата; да формира възприятие; да подкопае волята и единството на противостоящия/опонента.

- *Спечелване и задържане на инициативата* чрез едновременно поставяне на множество дилеми пред противостоящия/опонента. Важни елементи на маневрения подход са: високо темпо, едновременност, изпреварващи действия, въвеждане на противостоящия/опонента в заблуждение, които в комбинация постигат изненада и сковават действията на противостоящите.

- *Формиране на възприятия* – маневреният подход цели да въздейства върху възприятията и да постигне благоприятна промяна в нагласите и поведението на избрани целеви групи. Създаването на възприятие за провал е най-добрият подход за предизвикване на провал на опонента.

- *Подкопаване на моралния компонент на бойната мощ* – волята и единството са важни елементи на моралния компонент на бойната мощ. Волята е решителност за устояване пред лицето на противостоящия и включва два аспекта: *намерение и устойчивост*. Единството е пряко свързано с всички компоненти на бойната мощ. Волята и единството на собствените сили трябва да бъдат защитавани от въздействия на противостоящия.

85. Маневреният подход, като индиректен подход, се различава съществено от директните подходи – изтощение и унищожение. *Изтощението* цели поетапно да отслаби способностите на противостоящия за агресивни действия, а при подхода на *унищожение* се търси напълно разрушаване на тези способности. Директните подходи често изискват продължителни усилия или не дават конкретни резултати, освен ако не е постигнато пълно превъзходство над опонента.

2.5.4. Всеобхватен подход

86. Стратегическата надпревара поставя предизвикателства, които не могат да бъдат разрешени само чрез военния инструмент. *Всеобхватният подход се дефинира като подход за обединяване на всички налични способности и потенциал (политически, военни и граждански) в координирани/интегрирани действия за постигане на крайното състояние*³⁰.

³⁰ АJP-01.

87. Всеобхватният подход заедно с останалите доктринални схващания³¹ изисква от командирите и щабовете да познават и разбират възложената мисия, целите на операцията и характеристиките на оперативната среда, за да могат да определят и приложат най-подходящата комбинация от политически, военни и граждански способности за постигане на крайното състояние.

88. Прилагането на всеобхватния обединява всички участници, въввлечени в изпълнението поставената цел, за извършване на анализ и разработване на обща стратегия, която определя отговорностите и реда за координиране на действията. Въпреки че пълна интеграция на политическите, военните и гражданските действия е невъзможна, всеобхватният подход осигурява оптимална синхронизация и взаимодействие между тях. Съществуват следните нива на взаимодействие:

- *Паралелно функциониране* – две или повече организации и функционират паралелно, без да си взаимодействат.

- *Консултиране* – две или повече организации споделят информация, но решенията се вземат независимо. Консултациите дават възможност за съгласуване на усилията и отчитане на специфична експертиза.

- *Деконфликтиране* – формална комуникация и координиране на решенията, но действията се извършват независимо.

- *Координация* – организациите споделят информация, комуникират регулярно и част от решенията се вземат съвместно. Координацията включва и оказване на взаимопомощ при изпълнение на задачите.

- *Коопериране* – организациите работят заедно за постигане на общи ползи, без загуба на тяхната автономност.

- *Коалиране* – формално взаимодействие между партньори, които преследват общи цели и споделят отговорностите за тяхното постигане.

³¹ Поведенчески подход, мисийно командване, всеобхватен подход и маневрен подход.

„От всички пороци най-опасният е бездействието... великите дела не са плод на гениалност, а на грамаден труд и знание.“

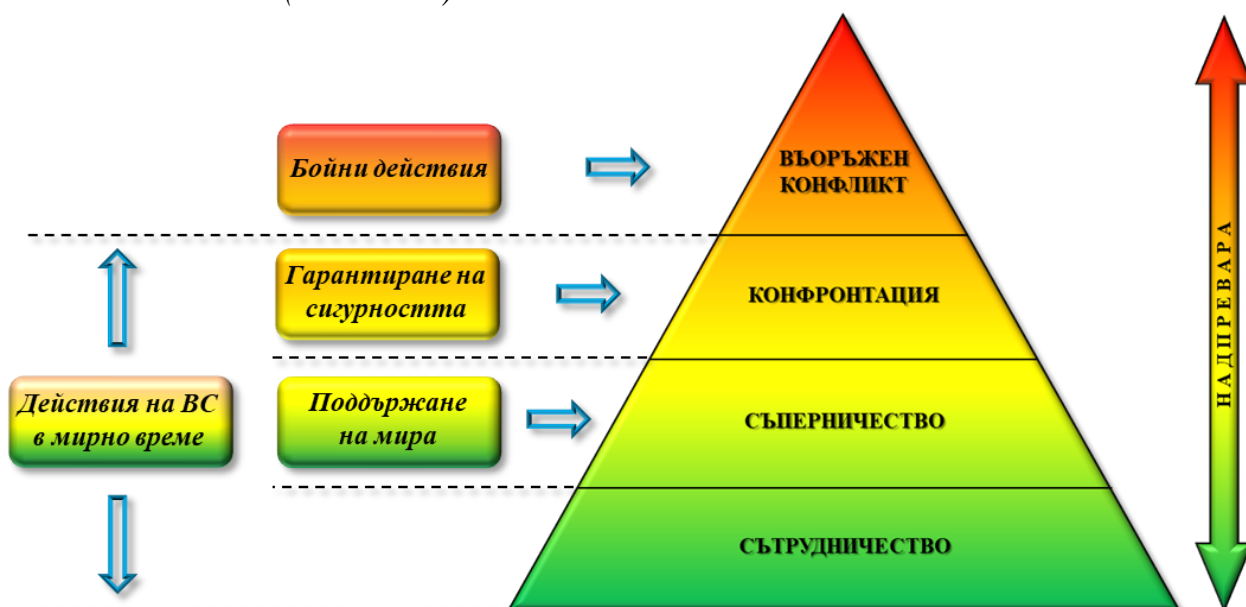
Генерал-лейтенант Георги Вазов

Глава 3. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

Главата описва формите за използване на въоръжените сили и дефинира оперативните домейни. Описва многодомейновите операции³² като подход за успешно интегриране на действията във и между оперативните домейни и реализиране на синергия в действията на военния и невоенния компонент. Представя нивата и видовете операции, ограниченията при използването, както и роля на въоръжените сили за изграждане на възпиращ потенциал.

3.1. Общи положения при използването на въоръжените сили

89. Както е описано в първа глава, стратегическата надпревара е основна характеристика на съвременната среда на сигурност. Различните състояния на междудържавните отношения в този континуум въвеждат изисквания за постигане на специфични цели, което от своя страна дефинира различни способности за използване на въоръжените сили, включващи: *действия на въоръжените сили в мирно време; поддържане на мира; гарантиране на сигурността и провеждане на бойни действия.* (Фиг. № 6)

Фигура № 6. Способи за използване на въоръжените сили

90. *Действия на въоръжените сили в мирно време* – този вид дейности обхващат състоянията сътрудничество, съперничество и конфронтация. Опонентите ще използват предимно икономически, дипломатически, кибер и информационни способности, които няма да налагат пряко използване на военна сила. При ескалация на конфронтацията към криза и конфликт, опонентите ще използват различни невоенни действия под прага на въоръжен конфликт (агресивна реторика, икономическа принуда, тероризъм и др.). Дейностите на въоръжените сили в тази зона са свързани с възпиране и противопоставяне на

³² Терминът „многодомейнови операции“ е адаптиран аналог на Multi-Domain Operations (MDO) в НАТО.

агресивни действия, изграждане и демонстриране на способности и подготовка за отговор на въоръжена агресия.

91. *Поддържане на мира* – включва използване на въоръжете сили в зоната на съперничество с цел запазване на мира, възстановяване на реда и законността или предотвратяване на зараждаща се криза или конфликт.

92. *Гарантиране на сигурността* – включва конвенционални и неконвенционални действия на въоръжените сили в зоната на конфронтацията, за идентифициране, възпиране и при необходимост противодействие/отговор на действията на опонент под прага на въоръжени конфликт.

93. *Бойни действия при въоръжен конфликт* – въоръжен конфликт възниква, когато въоръжени сили или недържавни въоръжени групировка приложат смъртоносна/поразяваща сила за постигане на собствените цели. Въоръжените сили провеждат операции срещу въоръжени сили на друга държава и/или срещу други въоръжени групировки, включващи конвенционални и неконвенционални бойни действия. Въоръженият конфликт може да започне със или без застрашаващ период или като резултат от ескалация на криза.

94. В условията на стратегическа надпревара въоръжените сили ще се използват в контекста на интегрирания подход, който включва *хоризонтална интеграция* (на действията в петте оперативни домейни) и *вертикална интеграция* (на действията в един домейн на тактическо, оперативно и стратегическо ниво). Интегрираният подход включва и съгласувано използване на инструментите на националната мощ, което се изразява в балансирано прилагане на твърда и мека сила.

95. *Твърда сила* – свързана е с използването на военни способности и икономически инструменти³³, подпомогнати от дипломатически и информационни действия, за промяна в нагласите и поведението на целеви групи или отделни лидери, както и за директна промяна в хода на събитията. Използването на твърда сила се прилага за принуждаване на опонента да предприеме курс на действие, който той не би избрал без външна намеса. Използването на такъв тип действия има и възпиращ ефект. *Важно е да се разбира разликата между принуждението и възпирането, като отделни форми за прилагане на твърда сила.* Възпирането цели обезкуражаване на опонента да предприеме агресивни действия, а принуждението цели да го подтикне към точно определени действия.

96. *Мека сила* – свързана е със способността за убеждаване или насърчаване на другите да възприемат различен подход чрез прилагане на комплекс от способности, обикновено с преобладаващ когнитивен характер. Ефектът от този вид сила е бавен и трудно предвидим и управляем, ето защо прилагането на мека сила изисква задълбочен анализ на целевите групи и избор на най-подходящите форми за въздействие. Въоръжените сили се считат за инструмент на твърдата сила, но може да се използват и за прилагане на мека сила в следните направления: *дейности по управление на кризи, хуманитарни дейности и подпомагане при бедствия, военно образование, подпомагане за развитие на отбранителни способности* и други.

³³ Икономически санкции, ембарго, различни финансови действия (замразяване на активи, финансови ограничения, блокиране на достъп до международни банкови институции и др.) спрямо противостоящ или опонент.

3.2. Форми за използване на въоръжените сили

97. Под форма за използване на въоръжените сили се разбира външното изражение на реда и начина за изпълнение на поставените им задачи за постигане на крайното състояние. Формите за използване на въоръжените сили включват: кампании, операции и тактически действия.

98. *Кампаниите* са съвкупност от военни операции, съгласувани по време и място, планирани и проведени за постигане на военностратегическите цели. Предварително планираните кампании обикновено се фокусират върху стратегическия замисъл и насочват операциите за постигане на *дългосрочни цели*. Кампаниите при извънредни ситуации се провеждат в отговор на промени в средата на сигурност и обикновено са разклонение на предварително планираните кампании. Кампаниите при непредвидени обстоятелства се фокусират върху цели, които са постижими в сравнително кратък срок.

99. *Операцията* е основна форма за използване на въоръжените сили, представляваща отделно действие или съвкупност от съгласувани по цел, място и време действия, предназначени за постигане на желан ефект или крайно състояние. *В най-общ смисъл всяко действие или съвкупност от действия може да бъде разглеждано като операция от гледна точка на използването на въоръжените сили*. В една операция могат да бъдат включени по-малки (подчинени) операции, които допринасят за постигане целите на операцията.

100. Операциите се класифицират по оперативни области и мисии на въоръжените сили, или по други признаци, като: участващи видове въоръжени сили; участващи въоръжени сили на други държави; водеща международна организация; среда, в която се провеждат; интензитет на конфликта; ниво на провеждане; преобладаващ вид оперативни действия и други.

101. *Тактическите действия* се планират и провеждат за постигане на основни или второстепенни тактически задачи/цели в оперативното пространство/зоната на операцията или в част от нея. В определени случаи с тях могат да бъдат постигнати оперативни и/или стратегически цели/ефекти³⁴.

3.3. Оперативни домейни

102. Военните операции и действия се провеждат в пет оперативни домейни – сухопътен, морски, въздушен, кибер и космически. *Оперативните домейни предоставят структурна рамка за групиране на военни и невоенни способности и представляват обособени сфери за провеждане на военни операции и действия в рамките на оперативното пространство*. Терминът „оперативен“ не реферира към оперативното ниво, а кореспондира към всички операции и дейности в обхвата на оперативното пространство.

- *Сухопътен домейн* – включва способности и техните действия, предимно свързани с операции, провеждани на и непосредствено над земната повърхност, очертана от най-високото ниво на водните площи;

- *Морски домейн* – включва способности и техните действия, предимно свързани с операции под, на и над повърхността на океаните, моретата, заливите, устията на реките, островите и бреговата ивица. Морският домейн се припокрива

³⁴ Видовете операции и тактически действия са описани съответно в НП-3 и ръководствата за действие на тактическите формирования.

частично със сухопътния домейн в част от сушата, прилежаща на териториалното море;

- *Въздушен домейн* – включва способности и техните действия, предимно свързани с операции, провеждани във въздушното пространство, заключено между земната/морската повърхност (припокривайки се с морския и сухопътния домейни) и височина, на която влиянието на атмосферата върху въздухоплавателните средства става пренебрежимо малко;

- *Космически домейн* – включва способности и техните действия, предимно свързани с операции в космическото пространство, където влиянието на атмосферата върху въздухоплавателните средства е незначително. Домейнът включва сателити на околоземна орбита или извън нея и поддържаща наземна инфраструктура и информационен слой, които свързват земната повърхност с космоса;

- *Кибердомейн* – включва способности и техните действия, свързани с операции в киберпространството и пренасяната в него информация. Той обхваща глобална мрежа от системи за компютърна обработка, комуникационни и информационни мрежи, компютърни програми, данни и свързаните с тях процесори, контролери и честоти, формиращи електромагнитния спектър.

103. Информационната среда сама по себе си не формира отделен домейн, но информационните дейности, провеждани в оперативните домейни, създават важни когнитивни ефекти. По същият начин електромагнитният и акустичният спектри се разглеждат като отделни способности със специфични проявления, като също не съставляват отделни домейни. Умението за използване на информационните дейности, електромагнитния и акустичния спектър е от особена важност за ефективността на действията във всички оперативни домейни.

3.4. Многодомейнови операции

104. Успешното интегриране на действията във и между оперативните домейни реализира синергия в действията под формата на провеждане на операции едновременно в много домейни, обозначавани с термина *многодомейнови операции* (МДО). Провеждането на МДО изисква правилно разбиране на съставляващите го елементи: *обща стратегия и съвместно генериране на способности; крайно състояние; цели; ефекти; действия във всички оперативни домейни и измерения.*

105. *Обща стратегия и съвместно генериране на способности* – общата стратегия включва ясно дефинирани крайно състояние и мисия. *Мисията* е задача, обвързана с конкретни цели, която посочва необходимите действия, дейности и операции. Тя включва пет елемента, съдържащи отговор на въпросите: *кой, какво, кога, къде и защо.* С оглед на доктриналното схващане за *мисийното командване*, въпросът как да се изпълни мисията е оставен на преценката на командира, на когото е възложена.

106. *Способността* се отъждествява с капацитет, даващ възможност за изпълнение на определена задача, функция, мисия или постигане на ефект при определени условия и съгласно специфични стандарти³⁵. Всеобхватният подход

³⁵ АJP-01.

цели генерирането на военна мощ чрез интегриране на политически, военни и граждански способности.

107. *Крайно състояние* – формулирани условия, дефиниращи приемливото състояние, което следва да бъде постигнато в резултат на кампанията, операцията или действията. Крайното състояние се постига чрез изпълнение на заложените цели.

108. *Цел* – целта е ясно дефиниран и постижим резултат от кампания, операция или действие. Целите се постигат посредством създаване на критични условия чрез ефекти и съответните действия. Целите се подразделят на: *стратегически, военностратегически, оперативни и невоенни*. Военностратегическите цели дефинират ролята на военния инструмент за постигането на общите стратегически цели, а оперативните цели определят ролята на съвместните сили за постигането на военностратегическите цели³⁶.

109. *Ефектите* представляват съществени/забележими изменения на оперативното пространство/среда, които са резултат от целенасочени действия или следствие на други ефекти. *Ефектите свързват поставените цели и действията за тяхното постигане, като описват каква е промяната, която се търси*. Съществуват три вида ефекти – *физически, виртуални и когнитивни*. Въпреки че всички физически и виртуални действия предизвикват когнитивни ефекти, тяхна основна цел е въздействие върху целевите групи. Основната цел на когнитивните ефекти е оказване на влияние върху нагласите и възприятията и промяна на поведението. Постигането на целите често налага реализацията на комбинация от ефекти. *Важно е ефектите да бъдат измерими и прилагани балансирано*. Критериите за измерване на ефектите се използват в процеса на оценката на операциите³⁷.

110. При извършването на целенасочени действия в оперативното пространство могат да бъдат създадени:

- *желани ефекти* – имат позитивно влияние за постигане на поставените цели;
- *нежелани ефекти* – застрашават постигането на поставените цели.

111. *Измерения на ефектите* – отразяват комплексния характер на оперативното пространство и подпомагат разбирането на последствията от предприетите действия.

- *Физическите измерения* са свързани с последствията от въздействието върху хората и физическата среда, включваща физически обекти и инфраструктура;

- *Когнитивните измерения* са свързани с промените в нагласите, вярванията, интересите, решенията и поведението на целевите групи;

- *Виртуалните измерения* са свързани с последствията от действията върху съдържанието, обема и трафика на аналогови и цифрови данни и информация, както и върху системите и тяхното функциониране.

112. *Действия във всички оперативни домейни* – в контекста на военните операции, действието се описва най-общо като процес по създаване на желан ефект в оперативното пространство, а операцията е последователност от

³⁶ За по-детайлно информация виж НП-5.

³⁷ Процесът по оценка на операциите е описан подробно в НП-3.

координирани действия (съвкупност от съгласувани по цел, място и време действия, предназначени за постигане на желан ефект или крайно състояние). *Действията* се обозначават като задачи, които се поставят по команден ред или произтичат от анализа на мисията.

113. Действията във всички оперативни домейни допринасят за максимално реализиране на бойната мощ в отделните домейни, както и за висока интензивност и едновременност в действията, което подпомага свободата на маньовъра във всички измерения на оперативното пространство за създаване на физически, виртуални и когнитивни ефекти.

114. Концепцията за многодомейнови операции е еволюция на концепцията за съвместни операции. Преходът към многодомейнови операции стартира при въвеждането на киберпространството и космосът като самостоятелни оперативни домейни.

115. Всеобхватният подход подпомага многодомейновите операции чрез комбинирането на военни и не военни способности, чиито действия се координират и интегрират в петте оперативни домейни, с цел създаване на желаните ефекти и постигане на крайното състояние. Целта е надграждане на съвместните действия на отделните военни компоненти (съвместни операции) и разширяване на използваните инструменти, включително невоенните, за създаване на дилеми пред опонента, които надвишават неговите способности за оценка, планиране и провеждане на операции.

116. *Оперативната среда* се формира от условията, обстоятелствата и въздействията на всички приложими фактори, които оказват влияние върху процеса на вземане на решение при изпълнение на мисията. *Тя следва да се разбира и като динамичен комплекс от взаимно влияещи си политически, военни, икономически, социални, инфраструктурни и информационни системи/фактори*³⁸. Оценката на същността и взаимодействието между тези системи/фактори в процеса на анализ на мисията подпомага командирите да разберат реалностите на *оперативно пространство* и връзката между ефекти и предприемани действия в него.

117. *Оперативно пространство* – оперативното пространство и бойно пространство са синоними. Оперативното пространство е част от оперативната среда, където се планират и провеждат едновременни операции във всички оперативни домейни. Оперативното пространство надхвърля рамките на оперативната зона в резултат на увеличаващата се взаимосвързаност на измеренията на ефектите. Географското обвързване на бойното пространство не винаги е приложимо, предвид незначителното значение на географията за киберпространството, космоса, електромагнитния спектър и информационната среда. Параметри на оперативното пространство са описани в НП-3.

3.5. Нива на планиране и провеждане на операции

118. Въоръжените сили планират и провеждат операции на три нива – *стратегическо, оперативно и тактическо*. Теоретично, всяко едно от нивата има свои цели, времеви хоризонт, командно-управленска структура и способности. На

³⁸ Разгледани са подробно в НП-3.

практика обаче, границите между нивата на операции се размиват все повече и подчертават необходимостта от по-тясна интеграция.

119. На *стратегическо ниво* се извършва интегриране на военните способности и дейности с тези на невоенния компонент³⁹, съюзните и съвместните действия с партньори. На стратегическо ниво се формулират *стратегическите цели* с дългосрочен хоризонт.

120. На *оперативно ниво* се планират и провеждат кампании, съвместни или самостоятелни операции и се определят и синхронизират необходимите ефекти за постигане на стратегическите цели. Оперативното ниво може да моделира интензивността на кампанията чрез увеличаване или намаляване на броя, вида, зоната на провеждане и ограниченията на операциите на тактическо ниво за създаване на търсените ефекти.

121. На *тактическо ниво* се планират и провеждат операции и дейности за постигане на поставените задачи/възложените мисии. Тактическите действия се разглеждат като самостоятелни операции и все повече изискват интегрирани действия в контекста на многодомейновите операции.

122. На тактическо ниво се формират *компонентни*, които са отговорни за планиране и провеждане на операциите в съответния домейн под командването на командира на съвместните сили. Компонентите са групировки от сили и средства/способности, организирани по домейни или по функционални области, с отчитане спецификите на оперативната среда. Компонентите, които формират въоръжените сили на Република България са сухопътен, въздушен, морски, на силите за специални операции и Групата за съвместна логистична поддръжка.

3.6. Операции и действия по мисиите на въоръжените сили

123. Националната отбранителна стратегия дефинира следните мисии на въоръжените сили: „*Възпиране и отбрана*”; „*Подкрепа на международния мир и сигурност*” и „*Принос към националната сигурност в мирно време*”.

Мисия „Възпиране и отбрана“

124. По мисия „*Възпиране и отбрана*” въоръжените сили се използват за защита на независимостта и териториалната цялост на страната. Защитата ще се извършва самостоятелно, съвместно и/или координирано със сили на НАТО, и/или от държавите членки на ЕС, съгласно международните договори, стратегическите планове за действие и плановете за операциите на въоръжените сили. По тази мисия въоръжените сили провеждат или участват в следните основни видове действия/дейности и операции:

- възпиращи действия по демонстриране на решимост и готовност;
- операция за защита на суверенитета и териториалната цялост на страната;
- участие в съюзна отбранителна операция по член 5 от Вашингтонския договор на/и извън територията на страната;
- наблюдение, контрол и защита на въздушно космическото пространство в рамките на интегрираната система за ПВО и ПРО на НАТО;

³⁹ Държавните органи, органите на местно самоуправление и местната администрация и юридическите лица с възложени военновременни задачи по отбрана на страната (чл. 34 от ЗОВСРБ).

- наблюдение и защита на морските пространства;
- ранно предупреждение и управление;
- други включени в тях бойни операции от по-малък мащаб.

Мисия „Подкрепа на международния мир и сигурност“

По мисия *„Подкрепа на международния мир и сигурност“* въоръжените сили поддържат готовност и при решение на компетентния държавен орган участват в следните операции и действия:

- многонационални, съюзнически и коалиционни операции в отговор на кризи и предотвратяване на конфликти;
- противодействие на трансграничния тероризъм и екстремизъм;
- контрол на нелегалния трафик на хора, наркотици и ембаргови стоки;
- дейности за неразпространение на оръжия за масово унищожение, техните носители и материалите за производството им;
- предоставяне на хуманитарна помощ;
- дейности по контрол на въоръженията и укрепване на доверието и сигурността.

Мисия „Принос към националната сигурност в мирно време“

125. По мисия *„Принос към националната сигурност в мирно време“* въоръжените сили се използват за подпомагане и допълване действията на другите национални институции, като изпълняват следните дейности:

- наблюдение и ранно предупреждение за потенциални рискове и заплахи;
- охрана на въздушното пространство и контрол на въздухоплаването и корабоплаването;
- участие в защитата на стратегически обекти и на обекти и системи от критичната инфраструктура на страната;
- провеждане на специални операции за противодействие на тероризма и преодоляване на последиците от тероризъм;
- участие в операции по овладяване на миграционни кризи и охрана на държавната граница;
- превантивна и непосредствена защита на населението и провеждане на спасителни и неотложни аварийно-възстановителни работи;
- неутрализиране на невзривени боеприпаси;
- оказване на хуманитарна помощ;
- спасителни и евакуационни дейности на територията и в морските пространства на страната и извън нея;
- при необходимост – подпомагане на други държавни институции и органи на местната власт.

126. Задачите по преодоляване на последствията от терористични действия, природни бедствия, опасно разпространение на заразни болести, техногенни аварии и други рискове за сигурността на българските граждани и националните ценности ще се осъществяват с целенасочената помощ на въоръжените сили, допълваща усилията на отговорните държавни институции.

3.7. Ограничения при използване на военна сила

127. Използването на военна сила следва да допринася за създаването на необходимите условия за постигане на крайното състояние, при спазване на определени ограничения. В общият случай, ограниченията за използване на военна сила са свързани с *политически и правни съображения*. Наред с това използването на военна сила може да бъде ограничено и от *ресурсни, физически и етични съображения*.

128. Въвежданите *политически ограничения* отчитат приоритетно съображенията, свързани с управлението на ескалацията, и включват основно: *забрана на цели за въздействие; ограничаване на театъра на операцията и на видовете използвани оръжия/оръжейни системи*.

129. *Правните ограничения* произтичат от националното и международното законодателство. Въоръжените сили на Република България са задължени да спазват нормите на международното хуманитарно право и *правилата за използване на сила*, разработени от висшестоящия щаб в съответствие с мандата на операцията (кампанията) и детайлизирани на по-ниските нива в отделни документи.

130. *Правото при въоръжените конфликти* е част от международното право, което регулира действията на страните по време на въоръжен конфликт. То определя случаите, в които държавите имат правно основание да пристъпят към използване на военна сила, и начините, по които може да бъде използвана тя. В правото при въоръжен конфликт са заложени следните основни концепции: *военна необходимост, хуманност, благородство, правила за използване на сила*.

131. *Правилата за използване на сила* са производни на правилата за контролирано и пропорционално използване на сила, основаващи се на нормите в международното хуманитарно право и детайлизирани, в процеса на планиране на операциите, съответните международноправни норми. Задължително се санкционират на политическо и стратегическо ниво, като на всяко по-ниско ниво в йерархията може да бъдат само детайлизирани, но в съответствие с вече дефинираната рамка.

132. Отговорност на всеки военнослужещ е да познава и да съобразява действия си с политическата, правната и моралната рамка. Командирите от всички степени носят отговорност военнослужещите в тяхно подчинение да бъдат обучен за спазване на действащите норми в сферата на международното хуманитарно право и правилата за използване на сила за конкретната операция.

3.8. Състояния на готовност на държавата за използване на военна сила

133. За привеждане на страната в готовност за отговор при заплахи от възникване на криза и/или конфликт, застрашаващи сигурността и териториалната цялост на Република България, са приети следните *състояния на готовност на държавата – извънредно положение, военно положение и положение на война*. Те се обявяват с решение на Народното събрание или с указ на президента по установения в Конституцията ред и се оповестяват от всички средства за масово осведомяване.

134. След обявяване на *извънредно положение* с решение на Народното събрание или с указ на президента на Република България се определят задачите, числеността, срокът за използване и ръководството на формированията от въоръжените сили, включително преминаването през и пребиваването на съюзнически въоръжени сили на територията на страната. Започва изпълнението на задачите съгласно стратегическите планове и планове за операции на въоръжените сили. Министърът на отбраната определя правила за използване на сила от въоръжените сили по предложение на началника на отбраната.

135. *Военно положение* се обявява при заплахата от въоръжена агресия на цялата или на част от територията на страната. След обявяване на военно положение въоръжените сили предприемат действия за повишаване на готовността на системата за наблюдение, ранно предупреждение и управление, готовността на военните формирования и структурите от другите сили от системата за национална сигурност на Република България и започват изпълнението на задачите съгласно стратегическите планове, планове за операции на въоръжените сили и военновременните планове или на частта от тях, съответстващи на степента на военна заплахата.

136. *Положение на война* се обявява при въоръжена агресия срещу страната (без или с кратък застрашаващ период) или при необходимост от неотложно изпълнение на международни задължения. При обявяване на положение на война въоръжените сили предприемат незабавни действия самостоятелно, съвместно и/или координирано със сили и формирования от държави членки на НАТО за отблъскване на агресията и за защита на териториалната цялост и независимостта на страната и за гарантиране на нейния суверенитет в съответствие с международните договори, стратегическите планове, планове за операции на въоръжените сили.

3.9. Роля на въоръжените сили за изграждане на възпиращ потенциал

3.9.1. Общи положения

137. *Възпирането* представлява убеждаване на потенциален агресор, че негативните последици за него от конфронтационни/агресивни действия или въоръжен конфликт ще бъдат по-големи от очакваните ползи⁴⁰. Успешното възпиране изисква развитие и поддържане на адекватен военен потенциал и демонстриране на твърда политическа воля и готовност за неговото използване при заплахата.

138. Възпирането не е само отбранителна (пасивна) теория, която се основава на демонстриране на способности и решимост, но включва активни действия като част от континуума на стратегическата надпревара. *Възпирането се отъждествява с действията, които се прилагат, за да се повлияе на решението на противостоящия/опонента.*

139. Важно е да се разбира, че *възпирането е отговорност на държавното ръководство*, като се осъществява във взаимодействие със съответните ведомства и в координация със съюзниците от НАТО и ЕС. Въоръжените сили имат важна роля при изграждането на възпиращ потенциал, но не са водещи в процеса.

⁴⁰ Определение на НАТО от официална база данни за термини и определения (NATO Term).

Възпиращият потенциал на страната се заключава най-вече в готовността на въоръжените сили и обществото за въоръжен конфликт.

140. Поддържането на способности за възпиране е ключов елемент на военния потенциал на страната, дефиниран като „*първа линия на отбраната*“ в Националната отбранителна стратегия и съществен принос към националния капацитет за възпиране на агресия. Развитието на националния потенциал за възпиране се разглежда като неразделна част от колективния потенциал за възпиране и отбрана на НАТО и ЕС.

141. Както при войната, основните принципи на възпирането са постоянни, но начините за реализирането му се променят под влиянието на фактори като: *политика, икономическо и технологично развитие, културни особености и др.* В условията на стратегическа надпревара развитието на способностите за възпиране се демонстрират най-вече в отношенията между демократичната общност и авторитарните режими.

142. Способностите за възпиране се използват проактивно и насочено. В условията на непрекъснато противопоставяне потенциалът за възпиране следва да бъде управляван и адаптиран към промените в средата на сигурност. Способността за ефективно възпиране включва следните императиви: *разбиране; способности; убедителност и комуникация.*

143. Комбинираното развитие на императивите повишават възпиращия ефект. Възпирането започва с намерението за повлияване на опонента да не предприема агресивни действия чрез убеждаването му да не преминава прага на въоръжен конфликт. Възпирането се прилага и по време на въоръжен конфликт при убеждаването на противника да не разширява/ескалира конфликта.

144. *Разбиране* – този императив е повече от анализирането на целевите групи с цел разкриване на намеренията, мотивацията, ограниченията и уязвимостите на противостоящите, като включва и ясно разбиране на собствените силни и слаби страни, ограничения и уязвимости. Разбирането е важно за управлението на ескалацията чрез приоритизиране на използваните инструментите на мощта и степента на риск, който може да бъде поет. Непрекъснатата оценка за ефективност на въздействието върху целевите групи е друга важна предпоставка за успешно възпиране. Разбирането е основа за активно комуникиране на възпиращия потенциал.

145. *Способности* – като част от общодържавния подход при осъществяване на отбраната и във взаимодействие със съюзници и партньори, Република България трябва да демонстрира надеждни способности и решимост за *възпрепятстване постигането на ползи за опонента чрез агресивни действия.* Наличието на набор от варианти за отговор във всички оперативни домейни осигурява на държавното и военно ръководство инструменти за въздействие в случай, че възпирането е неефективно.

146. *Убедителност* – този императив е свързан с демонстрация на политическа воля и способности за действие в случай на заплаха. Целевите групи непрекъснато анализират нагласите и поведението ни, за да оценят нашата решимост за действие, съгласно заявените от нас намерения. Постоянството и предвидимостта в поведението способства за постигане на убедителност.

147. *Комуникация* – ефективната комуникация е първата фаза на възпирането, целяща да убеди противостоящата страна да не предприема

агресивни действия. Наличието на стратегия с ясна политическа воля за противодействие демонстрира, че страната има твърда позиция, решимост и готовност да се отбранява. Всички нива на командване и управление следва да комуникират единен наратив, способстващ за постигане на възпиращ ефект. Неясно комуникираните цели, действия и намерения, както и несъответствието между тях, издават липсата на твърда политическа позиция. Несвързаната и неясна комуникация повишава вероятността за превратно тълкуване на собствените действия и може да доведе до непреднамерена ескалация.

148. *Управление на ескалацията* – възпирането следва да се разглежда и като постоянен процес на управление на ескалацията, който влияе върху формирането на стратегията, действията и наратива. За управление на ескалацията и де-ескалацията, командирите следва да притежават способности за всеобхватно мислене, пълно разбиране на обстановката и за адекватна реакция на агресивни действия и намерения в пълния спектър от заплахи. Синхронизирането на действията на национално ниво с тези на съюзниците и партньорите е ключово за адекватно де-ескалиране при управление на кризи.

149. Съществуват три вида възпиране: *общо, персонално и непосредствено*. Секторният характер на стратегическата надпревара може да доведе до сътрудничество в един сектор, докато в други да има съперничество, конфронтация или дори въоръжен конфликт, което да доведе до прилагането на трите вида възпиране едновременно.

- *Общо възпиране* – произтича от цялостната представа за страната, изградените отбранителни способности и готовността за тяхното използване, участието в международни съюзи и коалиции. Общото възпиране е насочено към заинтересованите страни в рамките на зоните на сътрудничество и съперничество;

- *Персонално възпиране* – възниква, когато опонента е в процес на преход от съперничество към конфронтация. При наличие на такава заплаха, персоналното възпиране има за цел да повлияе възприятията на противостоящата страна относно цената и загубите, които ще понесе при евентуална ескалация на конфликта. Персоналното възпиране е по-специфично от общото възпиране, но също така следва да се отнася до редица заплахи, където използвайки определени дейности от интегрирания подход ще определи обхвата от военни способности, които да бъдат използвани за противодействие на съответните заплахи;

- *Непосредствено възпиране* – използва се в зоната на конфронтация за непосредствено възпиране срещу конкретна заплаха за ограничаване действията на противостоящата страна при наличие на риск от ескалиране на кризата до въоръжен конфликт. Интегрираните действия ще определят обхвата от военни и невоенни способности, които да бъдат използвани за противодействие на заплахата, подчертавайки разходите и загубите, които ще претърпи противостоящия.

3.9.2. Роля на въоръжените сили за осъществяване на възпиране

150. Ролята на въоръжените сили при изграждането и прилагането на възпиращия потенциал на държавата се разглежда в следните направления:

- *Целенасочено изграждане на способностите на въоръжените сили* – изграждането на пълният спектър отбранителни способности в унисон с

изискванията на настоящата и бъдеща среда на сигурност е основна предпоставка за повишаване на отбранителния и възпиращ потенциал на страната;

- *Принос към съюзния възпиращ потенциал* – въоръжените сили са ключов елемент на участието на Република България в НАТО и осигуряват национален принос към развитието на съюзния възпиращ потенциал;

- *Участие в мисии и операции извън територията на страната* – способностите за развърщане, поддръжка и осигуряване на въоръжените сили по време на участието им в мисии и операции зад граница е предпоставка за повишаване на оценката на потенциалните опоненти за възпиращия потенциал на страната;

- *Провеждане на учения* – регулярното провеждане на учения, включително мащабни международни учения, демонстрират способности и имат възпиращ ефект.

151. Аналогично на компонентите, формиращи бойната мощ, възпирането има концептуален, морален и физически компоненти. *Концептуалният* компонент включва ясна стратегия за възпиране и нейното последователно прилагане. *Моралният* компонент е свързан най-вече с възприятия, убеждения и разбиране. *Физическият* компонент касае способностите на въоръжените сили и тяхната ефективност, като отчита както качеството и количеството на въоръжението и техниката, така и професионализма на личния състав. Способностите на въоръжените сили, демонстрирани в трите компонента, ще бъдат анализирани от приятелски, противникови и неутрални целеви групи като основа за формиране на разбиране за общия възпиращ потенциал на страната.

„Всеки началник да бъде глава, пример във всичко, сиреч пръв да направи това, що изисква от подчинените си. Началникът трябва да бъде образец и пример на твърда дисциплина и ред, що дават непоколебима сила и създават безсмъртни дела.“

Полковник Борис Дрангов

Глава 4. РЪКОВОДСТВО, КОМАНДВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

Главата описва същността на ръководството, командването и управлението с основен фокус върху командването, като основна дейност на командирите. Разглежда се системата за командване и управление на въоръжените сили, принципите и изискванията към нея. Описват се нивата за командване и управление, командната верига, командната структура и отношенията поддържащ-поддържан.

4.1. Общи положения

152. *Ръководството* на въоръжените сили е процес, който обхваща целия личен състав и включва ръководители и подчинени. Целта на този процес е вземане на решения, поставяне на задачи, организиране и осъществяване на контрол за тяхното изпълнение и постигане на предварително набелязаните и поставени цели.

153. Ръководството е прерогатив на политическото и военнополитическото ръководство на страната, а командването и управлението са отговорност на военните командири от всички нива. Ръководството се отъждествява с определянето на: целите, които трябва да се постигнат; действията, които трябва да се предприемат; ресурсите и процедурите, необходими за постигането на тези цели.

154. *Командването* е действие по упражняване на правомощия от командирите във въоръжените сили по отношение на техните подчинени, които са им дадени по силата на закона и в съответствие със заеманата длъжност⁴¹. *Командването е индивидуална дейност, правомощията за упражняването му са дадени на командира, а не на институцията или група от хора.*

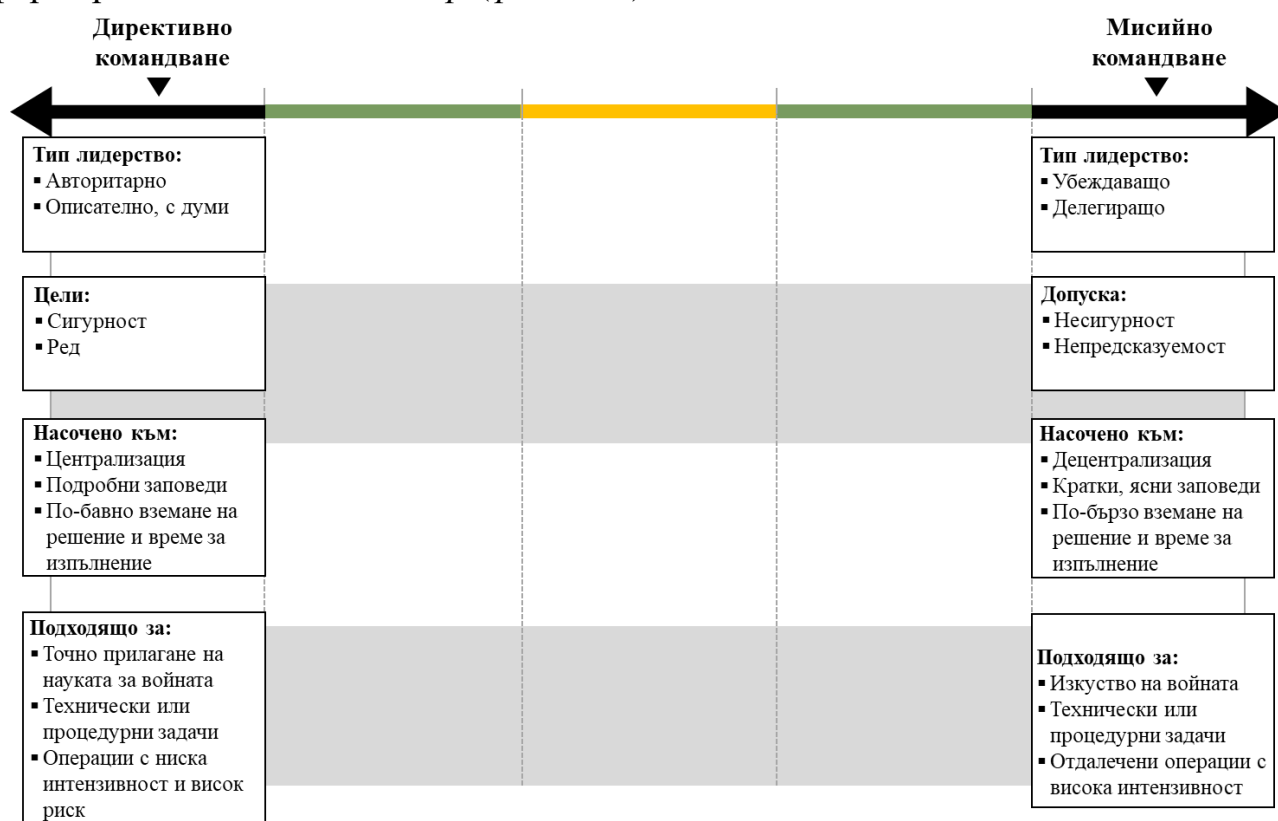
155. Командването е съвкупност от следните елементи – *отговорност, вземане на решение, правомощия, лидерство и отчетност*. Елементите отговорност, правомощия и отчетност са свързани с прерогативите и изискванията към командирите, а другите два описват дейността на командира – да взема решения и ръководи.

156. Философията на командването има четири аспекта: *ясно разбиране намеренията на старшия командир; задължение от страна на подчинените да приемат тези намерения; своевременно вземане на решение; решителност от страна на командирите да доведат до успешен край реализирането на намерението или плана*. Тази философия насърчава децентрализираното командване, свободата и бързината на действие, инициативността на командирите в рамките на указанията на старшия командир. Децентрализацията и делегирането на правомощия на подчинените командири, чрез даване на свобода на действията

⁴¹ Термините **командване** (законно предоставена власт), **лидерство** (изкуство на повлияване) и **мениджмънт** (наука за ресурсно обосновано вземане на решение) са взаимосвързани, но отличаващи се един от друг. Командирите трябва да могат да упражняват и трите.

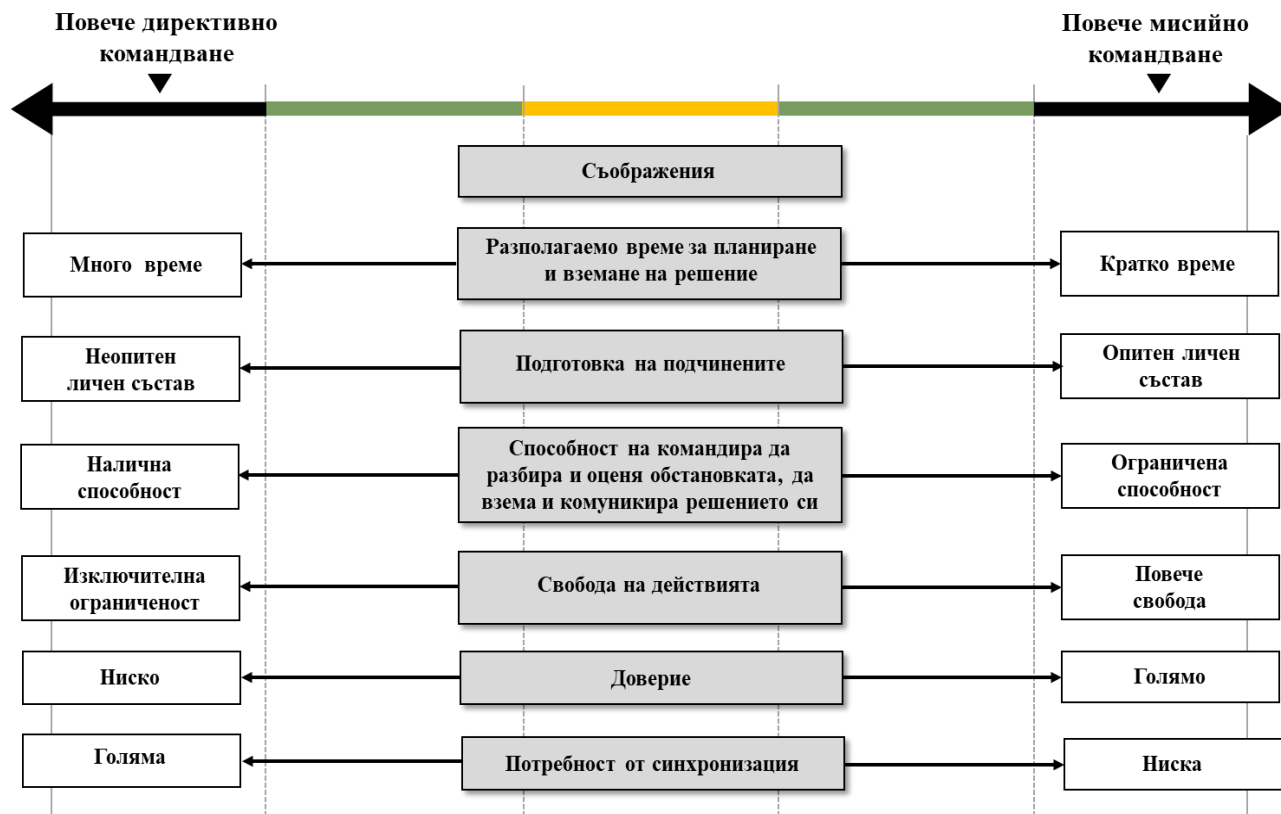
в подкрепа на намеренията на старшият командир, се дефинира, като *мисийно командване*. В Глава 2 мисийното командване е описано като едно от основните доктринални схващания при използването на военния инструмент/въоръжените сили. Освен мисийното командване съществува и друг подход, наречен „*директивно командване*“.

157. При *директивното командване* командирът издава детайлни указания и инструкции, като подходът е строго централизиран. Плановете и заповедите са детайлни и изрични. Тяхното успешно изпълнение изисква стриктно спазване на подробните указания и минимизират възможностите за вземане на решение от подчинените и свободата на действията им за постигане на целите, което е диаметрално противоположно на мисийното командване. Двата подхода формират *командния спектър* (фиг. № 7).

Фигура № 7. Команден спектър

158. Командирите често предпочитат директивния подход, но поуците от практиката дават преимущество на ползите от мисийното командване. *Командирите трябва да избират своя подход на основата на конкретните обстоятелства, но въоръжени сили ще прилагат преимуществено мисийното командване.* Следващата фигура (фиг. № 8) илюстрира факторите, които трябва да се имат предвид при избор на подход за командване.

Фигура № 8. Фактори за избор между мисийно и директивно командване

159. Командването и управлението са взаимнообвързани и се отнасят за дейността на командира и щаба. Между тях не може да се постави знак за равенство. Управлението е само аспект от командването като дейност.

160. *Управлението* се определя като правомощие, упражнявано от командира, върху част от дейностите на придадени формирования или на други структури, които не са под негово командване, за изпълнение на заповеди или мисии. При осъществяване на управлението командирът е подпомаган от щаба.

161. Командирът е отговорен за установяване на ефективна система за управление. Управлението позволява на командира да следи за предприетите действия и за тяхната ефективност за реализиране на намерението на старшия командир и целите на операцията. За разлика от командването, *управлението не е еднопосочен процес*, при който командирът издава заповеди, а подчинените изпълняват. То включва реципрочен поток на информация между командира, щаба, формированията и други външни организации в хода на изпълнението на задачите.

162. Командирите използват процедури и форми за разпределяне на отговорности, поставяне на задачи и за синхронизиране на действията при провеждане на операции. Установяването на тези процедури е отговорност на командира, но той може да я делегира на офицери от щаба или на командир от по-ниско ниво.

163. Необходимостта от интегрирано използване на инструментите на националната мощ в контекста на многодомейновите операции налага въвеждането на нова терминология в парадигмата на традиционното разбиране на командването, която отразява необходимостта от съгласуване на действията между оперативните домейни и синхронизирането им с тези на невоенния компонент.

164. *Командване на многодомейнови операции* – отъждествява се с отговорностите и функциите на командирите на всички нива да оркестрират и синхронизират действията в различните оперативните домейни за постигане на поставените цели.

165. *Оркестриране* – творческо и адаптивно координиране на военните дейности в петте оперативни домейни, с цел постигане на намерението на командира, чрез приоритетни действия в един или повече оперативни домейни, като същевременно се провеждат дейности за формиране на оперативната среда и противопоставяне на противостоящите в останалите. Оркестрирането, като координираща дейност, има връзка и с процеса на управлението, за да се гарантира, че поставените задачи са изпълнени според намерението на командира.

166. Процесът на оркестриране се прилага на всички нива, но чрез различни методи и за постигане на различни резултати. Той ще се осъществява най-вече на оперативното ниво, за да се осигури координация на дейностите в оперативните домейни в рамките на кампанията/операцията.

167. *Синхронизиране* – постоянен процес на взаимодействие с неправителствени, бизнес, академични и други организации и институции, с цел синхронизиране на военните действия с тези на невоенния компонент за постигане на взаимно допълващи се ефекти в подкрепа постигането на военните цели.

4.2. Система за командване и управление

168. Системата за командване и управление осигурява планиране, ръководство, координация, взаимодействие и контрол на военните операции. Архитектурата на системата за командване и управление трябва да е адаптивна и да осигурява интегрирано командване и управление на всички нива.

169. Основната цел на системата за командване и управление е поддръжката на устойчиво и ефективно командване и управление на въоръжените сили във всички възможни сценарии на дейности, мисии и операции.

170. Системата за командване и управление е единство на *личен състав, инфраструктура, оборудване и процедури* (Табл. № 2).

Таблица № 2

Елементи на системата за командване и управление

Елементи	Описание
Личен състав	Командването и щаба, осъществяващ процесите на планиране и управление, както и този, осигуряващ тяхната дейност.
Инфраструктура и оборудване	Мобилни и стационарни, защитени и полеви, предни, основни и запасни пунктове за управление със съответното оборудване за осигуряване дейността на личния състав и интегрираната КИС.
Процедури	Стандартни оперативни процедури (СОП) за работа на щабовете при планиране и управление на операции, разработвани на всички нива на командване и управление.

171. Системата за командване и управление на всички нива осъществява управлението на органите за наблюдение и ранно предупреждение за рискове и

заплахи за националната и колективна сигурност и се поддържа в постоянна готовност за осигуряване на въздушния и морския суверенитет, отбраната на сухопътната граница, носене на бойно дежурство, поддържане на готовност за хуманитарна помощ и спасителни действия на територията и в акваторията на страната и извън нея, оказване помощ на населението при природни бедствия, промишлени аварии, катастрофи и опасни замърсявания, противодействие на терористични актове, защита на стратегически обекти и обекти от критичната инфраструктура и участие в многонационални (колективни и коалиционни) мисии и операции.

172. За всяка операция, в мирно време и при кризи, началникът на отбраната определя модел на системата за командване и управление, осигуряващ постигането на целите чрез ефективни действия на въоръжените сили, надеждна поддръжка и осигуряване.

4.3. Принципи за изграждане на системата за командване и управление

173. Системата за командване и управление се изгражда и развива при спазване на следните основни принципи (Табл. № 3):

Таблица № 3

Принципи за командване и управление

Принцип	Описание
Единство на командването (единоначалие)	Постига се чрез овластяване на един командир да ръководи и координира действията на всички военни сили и средства. Единоначалието води до единство на усилията и реализира личната отговорност за взетите решения, използването на силите и постигане на резултатите. Този принцип е основа на командването и управлението на стратегическо, оперативно и тактическо ниво. Реализирането му осигурява съгласуваност и логическа последователност при планиране и провеждане на операциите. Когато принципът за единство на командването не може да бъде приложен по отношение на всички участници в операцията (невоенните способности), трябва да бъдат установени ясни мерки за координация на действията.
Непрекъснатост	Всички елементи от системата за командване и управление трябва да притежават способност да продължат да функционират в неблагоприятна среда, под заплахата, и да се възстановяват след нанесени загуби. Непрекъснатостта на командването и управлението се постига, чрез изграждане (развърщане) на запасна инфраструктура (КП и ПУ), КИС и предварително определяне на правата по заместване в командната верига на всички нива. Общоприето правило е, че този, който планира, той провежда операцията. В отделни случаи обстоятелствата могат да не позволят това да се осъществи. Командването и управлението трябва да бъдат

Принцип	Описание
	<p>непрекъснати в хода на кампанията или операцията. На всички нива на командване и управление се определят основни и запасни пунктове за управление (ПУ) и редът за заместване на командира, така че да се постигне непрекъснатост в командването и управлението на силите.</p>
<p>Ясна командна верига</p>	<p>Ясната командна верига води до еднозначно разделение на правомощията и отговорностите. Архитектурата на командването и управлението трябва да бъде определена и ясна за всички командни нива, така че да осигури недвусмислени командни взаимоотношения по вертикала и хоризонтала за всяка конкретна операция.</p> <p>Структурата на системата на командване и управление се изгражда йерархично и се дефинира ясно и недвусмислено, за да бъде разбрана от всички нива на командване и управление. Ясната командна верига засилва интеграцията между компонентите. Може да се наложи непреодолими различия да бъдат отнесени нагоре по командната верига, за да бъдат разрешени на стратегическо ниво.</p>
<p>Интегриране на командването</p>	<p>Командната структура трябва да може да интегрира различни военни компоненти или структури и в същото време трябва да може самата тя да се интегрира в други структури. Това налага обща философия, език и споделяне на информация по всички нива и с всички участници, включително и с други правителствени, неправителствени и международни организации.</p> <p>Принципът за интегриране на командването е водещ при провеждане на съвместни операции. Командната структура трябва да гарантира безпроблемно интегриране на компонентите от въоръжените сили, да създава предпоставки за ефективно използване на способностите на родовете и специалните войски за изпълнение на широк спектър от задачи. Системата за командване и управление трябва да бъде ефикасна и всестранно съгласувана, осигуряваща връзка между Съвместното командване на силите, всички формирования, определени за участие в операцията, неправителствените и международните организации на театъра на операцията.</p>
<p>Централизирано планиране</p>	<p>Централизираното планиране подкрепя единството на командването и насочва интегрираните усилия в посока на общите цели. То предпазва от раздробяване на силите и осигурява необходимата концентрация в точното време и на точното място за постигането на желаните ефекти.</p>
<p>Централизирано управление</p>	<p>Централизираното управление вменява на командирите отговорностите и правомощията по планиране, организиране и координиране използването на военните</p>

Принцип	Описание
	способности. Принципът предоставя възможност на командирите да приоритизират, синхронизират, интегрират и да не допускат конфликти при действията на назначените, придадените и поддържащите сили по отношение на време, място и цел, за осигуряване изпълнението на задачите.
Децентрализирано изпълнение	<p>Делегиране на отговорности на подчинените командири за вземане на текущи решения по отношение на изпълнението на поставените задачи, в сложна и динамично променяща се обстановка. Постига се максимална възможност за справяне с трудностите в условията на несигурна и изменяща се оперативна обстановка и създава възможност за постигане желаното темпо на операцията. Децентрализацията насърчава инициативността и поощрява своевременното вземане на решения.</p> <p>Отговорността на командира за изпълнение на мисията е лична, но делегирането на права на подчинените и тяхната способност да работят в подкрепа на намеренията му повишава ефективността на операцията. Чрез делегирането на права командирите дават свобода за действие на подчинените да се възползват от благоприятни възможности в непредвидени ситуации. Децентрализацията насърчава инициативността и поощрява своевременното вземане на решения.</p>

4.4. Изисквания към системата за командване и управление

174. Системата за командване и управление на въоръжените сили на Република България трябва да отговаря на следните изисквания: *устойчивост; непрекъснатост; оперативност; скритост; опростеност; гъвкавост; адаптивност и съвместимост; технологична осигуреност (Табл. № 4).*

Таблица № 4

Изискванията към системата за командване и управление

Изискване	Описание
Устойчивост	Системата за командване и управление трябва да функционира при всякакви условия на обстановката. Ключов аспект за постигане на устойчивост е увеличаването на броя на пунктовете за управление (ПУ), които противостоящата страна ще се стреми да неутрализира/подави. Този принцип подпомага нарастване капацитета на системата за командване и управление, като се използва максимално наличната инфраструктура и способността да приема и командва по-голям брой формирования. Устойчивите комуникационни мрежи, взаимовръзките и процедурите между щабове също

Изискване	Описание
	увеличат устойчивостта на системата за командване и управление.
Непрекъснатост	Постоянно ръководене на подчинените сили от органите за управление с цел поддържане на темпа за водене на операцията.
Оперативност	Предоставя необходимите условия на командирите (началниците) и щабовете да осъществяват мероприятия за командване и управление в срокове, осигуряващи всестранна и скрита подготовка на операциите, своевременно реагиране на измененията в обстановката и успешно изпълняване на поставените задачи.
Скритост	Запазване в тайна на структурата и функционалността на системата за командване и управление, концепцията (плана) за операцията, основните мероприятия за подготовка и водене на операциите.
Опростеност	Системата за командване и управление трябва да бъде проектирана с логична и не сложна структура, достатъчно гъвкава, за да се променя, когато е необходимо, като същевременно се стреми да се развива с най-малко промени. Необходимите структури и взаимоотношения, за командване и управление за съответната среда, трябва да се предвиждат и проектират предварително, доколкото е възможно, за да се сведат до минимум ненужните последващи промени и сложни йерархии на вземане на решения. Значителни корекции в хода на кризата или налични ограничения в командните взаимоотношения създават трудности, които могат да нарушат установената командна верига, и също така да създадат предпоставки за бездействие, объркване или погрешна преценка.
Гъвкавост	Гъвкавостта на системата за командване и управление трябва да бъде постигната в две основни направления: гъвкавост и бързина при преминаването ѝ от функциониране в мирно време към функциониране в условията на криза; гъвкавост по отношение на взаимоотношенията „поддържан-поддържащ“ ⁴² и възможността за преконфигурирането на част от системата в хода на операциите.
Технологична осигуреност	Наличие на съвременно технологично оборудване, което да осигури събирането, преноса, разпространението, филтрирането и обработването на информацията, пристигаща от/в зоната на операции и осигуряване дейността на елементите на системата за постигане на необходимата съвместимост.

⁴² Виж точка 4.8.

4.5. Видове командване и управление

175. За ефективното упражняване на правомощията за командване и управление, командирът трябва да е запознат с обхвата им и командните взаимоотношения с командирите на собствените и придадените му военни формирования за изпълнение на мисията.

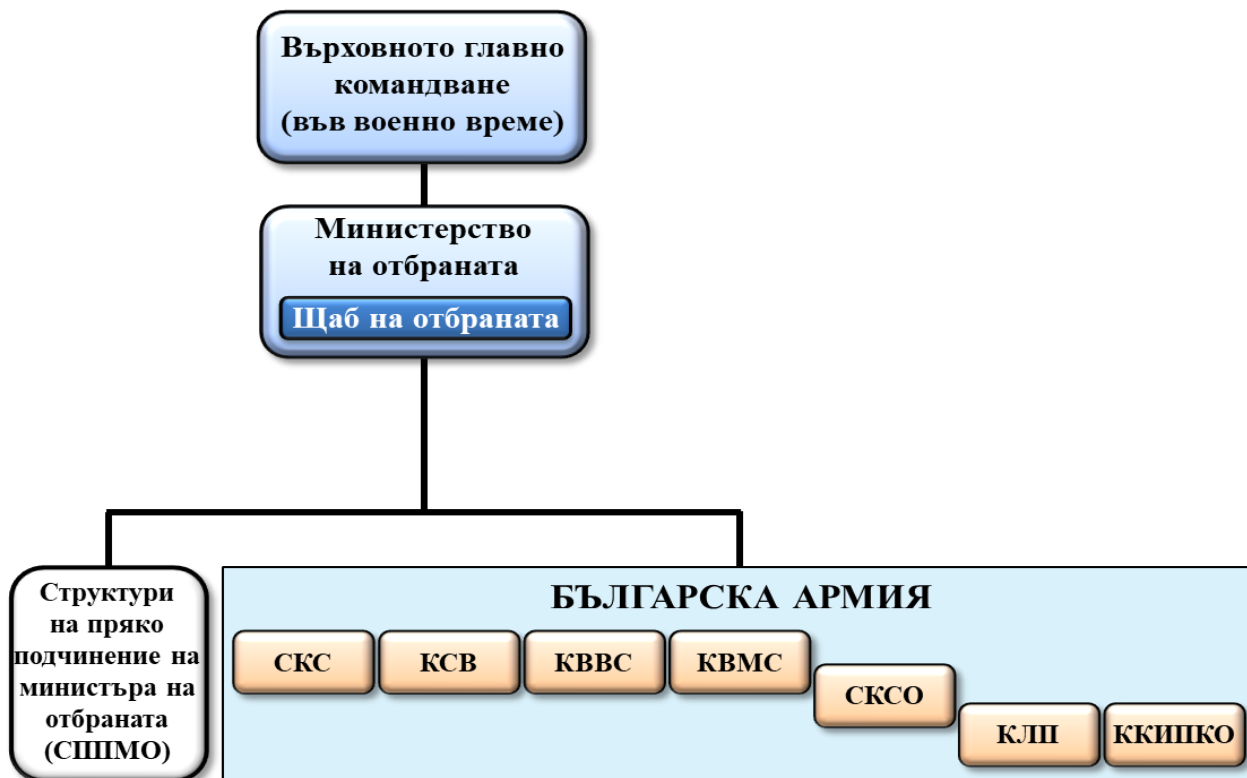
176. Общото разбиране за степените на делегираните правомощия е предпоставка за военна ефективност и правна легитимност. Съгласуваните определения за делегираните на командирите правомощия позволяват безпроблемното назначаване на организационни единици към съответните структури в рамките на въоръжените сили. Това дава възможност за гъвкаво разпределение на силите, които са най-подходящи за ситуацията и оперативните изисквания.

177. При упражняване на командването и управлението, на командирите могат да се делегират правомощия на *пълно, оперативно, тактическо командване и оперативно, тактическо, административно и логистично управление* (Приложение № 2).

4.6. Командна структура и командна верига

178. Командната структура на въоръжените сили представлява съвкупност от структурни елементи, образуващи йерархия на трите нива на командване и управление (стратегическо, оперативно и тактическо). Тя определя разделение на правомощията в процеса на функциониране на системата за командване и управление и се изразява във връзките и взаимоотношения между нивата и звената на управление в тяхното единство и подчиненост. Командната структура на въоръжените сили включва (*фиг. № 9*):

- Върховното главно командване (във военно време);
- Министерството на отбраната с интегриран в него Щаб на отбраната;
- Структури на пряко подчинение на министъра на отбраната (СППМО).
- Съвместното командване на силите;
- Командване на Сухопътните войски;
- Командване на Военновъздушните сили;
- Командване на Военноморските сили;
- Съвместно командване на специалните операции;
- Командване за логистична поддръжка;
- Командване за КИП и киберотбрана.

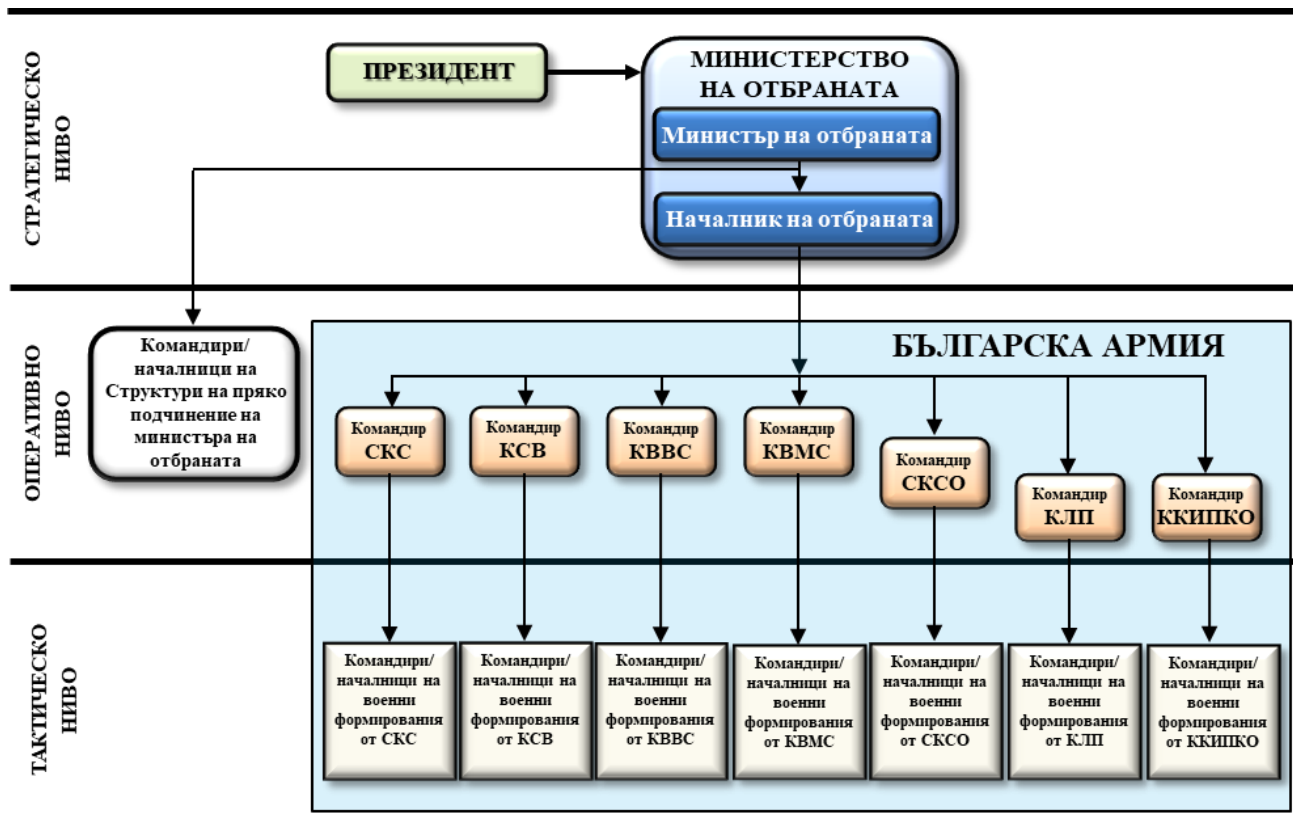
Фигура № 9. Командна структура на въоръжените сили

179. Развитието на командната структура се фокусира върху адаптиране на архитектурата на стратегическо и оперативно ниво, насочено към бърз преход от изпълнение на задачи в мирно време към такива при криза и конфликт, както и към повишаване на гъвкавостта в определянето на ефективна система за командване и управление за всяка конкретна операция.

180. Командната структура на оперативното ниво е максимално близка до необходимата за провеждане на операции, в което командирите на командванията и видовете въоръжени сили са непосредствено подчинени на началника на отбраната и осъществяват командването и управлението на подчинените им военни формирования.

181. Допълнително в състава на въоръжените сили във военно време може да бъдат включени и други структури от системата за национална сигурност на Република България, определени с акт на Министерския съвет.

182. *Командната верига* на въоръжените сили е последователност или ред на подчиненост от най-старшия до най-младшия командир/началник, посредством която се осъществява командването и управлението, при спазване принципите на организационна подчиненост, интегриране, единоначалие и йерархия в правомощията на командирите и началниците (фиг. № 10).

Фигура № 10. Командна верига на въоръжените сили

183. Характерът на изпълняваните задачи налага командната верига на въоръжените сили да осигурява необходимата гъвкавост и свобода на действие на компонентите и формированията, като поставя мисийното командване като същностна, концептуална основа на командването и управлението. Този подход ще създаде условия за ефективно постигане на целите и ефикасност в използването на ресурсите.

184. Основните фактори, определящи архитектурата на системата за командване и управление, са вида на операцията и осигуряването на плавен и управляем преход между фазите.

4.7. Нива на ръководство, командване и управление

185. *Политическото* ниво на ръководство на отбраната включва Народното събрание, президента на републиката, Министерския съвет и министъра на отбраната. То задава политиките по отношение на сигурността и отбраната, свежда политическите указания към стратегическото ниво и осъществява контрол за тяхното изпълнение.

186. *Стратегическото* ниво на ръководство, командване и управление на въоръжените сили се осъществява от президента на републиката, министъра на отбраната и началника на отбраната, подпомагани от Щаба на отбраната и общата и специализираната администрации на Министерството на отбраната.

187. *Президентът* като върховен главнокомандващ на въоръжените сили на Република България утвърждава стратегическите планове за действие на въоръжените сили, привежда въоръжените сили (или част от тях) в по-висока степен на бойна и оперативна готовност, обявява обща или частична мобилизация.

188. *Министерският съвет* осъществява общото ръководство на отбраната и въоръжените сили. Ръководи и осъществява държавната политика на страната в областта на отбраната, приема Националната отбранителна стратегия, приема стратегическите планове за действие на въоръжените сили и ги предлага на президента за утвърждаване.

189. *Министърът на отбраната*, подпомаган от началника на отбраната и интегрираното министерство на отбраната, ръководи и отговаря за провеждането на държавната политика в областта на отбраната и планирането на отбраната, развитието и използването на въоръжените сили.

190. *Началникът на отбраната* е непосредствено подчинен на министъра на отбраната. Началникът на отбраната е подчинен на президента при осъществяване на правомощията му на Върховен главнокомандващ на въоръжените сили. Началникът на отбраната, подпомаган от Щаба на отбраната, като стратегически военен щаб и командванията на оперативно и тактическо ниво, упражнява пълно командване на Българската армия в мирно време и на въоръжените сили при обявяване на военно положение или положение на война.

191. Командването и управлението на *оперативно ниво* се осъществява от командирите на СКС, СВ, ВВС, ВМС, СКСО, КЛП, ККИПКО и структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната (СППМО), подпомагани от техните щабове.

192. В зависимост от определения модел на система на командване и управление от началника на отбраната за съответната операция, командирите на оперативно ниво упражняват в повечето случаи оперативно командване на подчинените и оперативно управление на придадените формирования.

193. В зависимост от специфичните изисквания на операцията за командир следва да бъде назначен командирът на СКС – при провеждане на съвместни операции, някои от командирите на СВ, ВВС, ВМС – при провеждането на самостоятелни операции, командирът на СКСО – при провеждане на специални операции (дискретни, тайни и др.), командирът на КЛП – при провеждане на логистични операции.

194. *Тактическото ниво* на командване и управление включва командирите (началниците), подпомагани от техните щабове, които осъществяват тактическо командване или управление на подчинените им военни формирования от състава на СКС, видовете въоръжените сили, СКСО, КЛП, ККИПКО и структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната.

195. Редът за осъществяване на командване и управление при изпълнение на мисиите на въоръжените сили са описани в НП-3.

4.8. Взаимоотношения поддържащ-поддържан

196. Провеждането на операциите обхваща прилагането на отношения поддържащ-поддържан, които целят допълване на способностите на отделните командвания/щабове за постигане на максимален ефект.

197. Взаимоотношенията поддържащ-поддържан се базират на ясно разпределение на отговорностите между командирите, в зависимост от спецификите на мисията, и се дефинират от началника на отбраната или командира на съвместните сили.

198. Поддържаните командири следва да осигурят на поддържащите командири възможно най-голяма автономност при планиране и изпълнение на действията им. Обикновено те задават само приоритетите, времето за изпълнение и ефектите от извършваните действия в определената им зона на операцията. Поддържащият командир може да осигурява поддръжка на няколко поддържани командири едновременно.

199. Обикновено, подчиненият на командира на съвместните сили командир, имащ отговорност за постигане на основните цели или изпълнение на конкретна фаза на операцията, може да бъде определен за поддържан командир. В този случай той носи основна отговорност за изпълнението на задачите, поставени от командващия на съвместните сили и може да му бъдат прехвърлени правомощия по отношение ръководството на поддръжката. Правомощията и отговорностите, дадени на един поддържан командир се уточняват в документите по планирането и управлението на операциите.

„Началникът трябва да знае и да умее да използва в свое време и на свое място всички бойни средства, нужни за подготовката и изпълнението на великата симфония, която се казва победа.“

Генерал-лейтенант Георги Вазов

Глава 5. ПЛАНИРАНЕ НА ОПЕРАЦИИТЕ

Главата разглежда планирането на операцията като дейност, нивата и видовете планиране. Описани са спецификите на планирането при опасност от въвлечане на Р България в криза/конфликт и при обявяване на положение на война и военно положение.

5.1. Общи положения

200. Целта на планирането като дейност е да предложи *изпълним подход за постигане на приемливи резултати в неприемлива ситуация*. Планирането е последователност от действия на командирите и щабовете на всички нива, при която се идентифицират *действията, ефектите, критичните условия и задачите*, необходими за изпълнение на възложената мисия.

201. Основен принцип, доказал се във времето, за планиране на операции е прилагането на подхода *„от стратегия до задача“*. Така се осигурява ясно разбиране за връзката между целите, поддържащите ги ефекти и действията, осигуряващи желаните резултати. Принципът за прилагане на подхода *„от стратегия до задача“* гарантира, че оперативното ниво осигурява връзката между стратегическия замисъл и провеждането на бойните действия, както и че операцията/действията на тактическите формирования са насочени за постигане на целите на стратегическото ниво.

202. Планирането на операцията е последователен логически процес за анализ на мисията; разработване и сравняване на вариантите за действие; избиране на най-подходящия вариант, разработване на концепция на операцията и изготвяне на план. Той представлява доказани в практиката процедури при организирането на дейностите и разработването на планове, които по най-добрия начин осигуряват изпълнението на военностратегическите цели под формата на конкретни оперативни и тактически действия.

203. Системата за планиране на операции е съвкупност от взаимосвързани и работещи в синхрон военни и невоенни органи за управление, прилагащи общи политики, доктрини, процедури, използващи оперативно съвместими оборудване, съоръжения и комуникации и изпълняващи задачи за изготвяне, преглед, изпълнение и оценка на планове за съгласувани действия на въоръжените сили и невоенните компоненти (правителствени и неправителствени организации).

5.2. Оперативно изкуство

204. *Оперативното изкуство* е концептуалната рамка за планиране и провеждане на операции. То е изражение на човешката способност да се интегрира творческо мислене, интуиция и въображение със знания, умения и опит и обединява крайните състояния с подходите и средствата за тяхното постигане. Оперативното изкуство осигурява връзка между стратегията и тактиката, като отговаря на фундаменталния въпрос как най-ефективно и най-ефикасно да бъдат използвани определени военни способности за постигане на

набелязаните цели. Основната задача на оперативното изкуство е да трансформира стратегическите цели в тактически действия. Тази задача се решава с помощта на модела (дизайна) на операцията⁴³.

205. Посредством прилагане на оперативното изкуство, командирите изграждат връзката между необходимите за постигане на крайното състояние способности, концепциите за тяхното използване и рисковете от неуспех.

5.3. Нива на планиране

206. Планирането на операции във въоръжените сили на Република България се извършва на три нива: стратегическо, оперативно и тактическо:

- *Стратегическото ниво* извършва трансформиране на политическите директиви във военностратегически цели, изготвя указания за командирите на оперативно ниво и осигурява необходимите условия и ресурси за успешното постигане на определените военностратегически цели. На стратегическо ниво в Министерството на отбраната се разработва Стратегическият план за действие на въоръжените сили (СПДВС) и след приемането му от Министерския съвет се утвърждава от президента на Република България;

- *Оперативното ниво* трансформира стратегическите указания в последователност от военни действия за ефективно и ефикасно постигане на целите в рамките на приемлив риск. Изпълнението на оперативните цели допринася за постигането на военностратегическите цели. На оперативното ниво съвместните операции се планират от Съвместното командване на силите с участието на командванията на сухопътния, въздушния и морския компоненти и на компонента сили за специални операции, а самостоятелните операции от командирите и щабовете на Сухопътните войски, Военновъздушните сили, Военноморските сили и Съвместното командване на специалните сили. Плановете на съвместните операции и самостоятелни операции се утвърждават от министъра на отбраната по предложение на началника на отбраната;

- *Тактическото ниво* има за цел постигането на конкретни цели в контекста на оперативния план. На тактическо ниво плановете за операцията на формированията се утвърждават от старшия командир.

207. Основен орган за планиране на стратегическо ниво е Групата за стратегическо планиране (ГСП). Тя е многофункционална структура с променлив състав, отговаряща за всички аспекти на планирането на стратегическо ниво. Нейният състав се определя със заповед на министъра на отбраната и се променя в зависимост от изискванията на обстановката, вида и характера на операцията, която се планира. Ръководи се от един от заместник-началниците на отбраната, като основният ѝ състав включва директори на дирекции от Министерството на отбраната, началниците на щабовете на Съвместното командване на силите и видовете въоръжени сили, ръководителите на структури на пряко подчинение на министъра на отбраната.

208. В процеса на планиране със заповед на началника на отбраната се формира *разширен състав* на ГСП, включващ експерти от министерството на отбраната и структури на пряко подчинение на министъра на отбраната. При

⁴³ Разгледан подробно в НП-5.

необходимост се привличат и експерти от Съвместното командване на силите и командванията на видовете въоръжени сили.

5.4. Видове планиране

209. За да могат въоръжените сили да изпълняват целия спектър от мисии и задачи, съществуват два вида планиране: *предварително планиране* и *планиране в отговор на непредвидени рискове и заплахи*.

5.4.1. Предварително планиране

210. *Предварителното планиране* се извършва с цел подготовка на въоръжените сили за справяне с идентифицираните заплахи за националната сигурност⁴⁴. Предварителните планове се разработват в отговор на идентифицираните рискове и заплахи за сигурността на страната преди тяхното проявление и подлежат на периодичен преглед и актуализация. За своевременно реагиране на тези заплахи се разработват следните видове планове: *Постоянен план за отбрана (ППО)*, *План за извънредна ситуация (ПИС)* и *Общ план за извънредна ситуация (ОПИС)*. Видовете планове по предварителното планиране следва да бъдат разработени в съответствие с планове на НАТО, касаещи участието на Република България като съюзник в Алианса.

211. *Постоянният план за отбрана* е предназначен да осигури в дългосрочен план справянето със заплахите за националната сигурност, при които времето за подготовка за реакция е малко или липсва. За да изпълни предназначението си, ППО трябва да бъде напълно разработен в мирно време – с конкретни цели, крайно състояние, политически ограничения, задачи, фази, ред за изпълнението им, сили и средства, както и да е развита системата за командване и управление.

212. *Планът за извънредна ситуация* е предназначен за действие при потенциален бъдещ риск или заплаха за сигурността на страната и е обвързан със специфичен район. Той се основава на утвърдените от органите за ръководство на отбраната (Министерски съвет) планиращи сценарии и се разработва на базата на определени (политически, военни и др.) допускания за обстановката. За да бъде приведен в изпълнение, ПИС следва да се развие в изпълним план за операция, като бъде съобразен с конкретните условия и обстановка. ПИС задължително определя съставът на силите и техните способности за достигане на крайното състояние.

213. *Общ план за извънредна ситуация* – следва да се базира на един или повече утвърдени с решение/постановление на Министерския съвет общи планиращи сценарии, на възможна заплаха за сигурността на страната и да осигурява провеждането на бъдеща операция, без да се обвързва с определен географски район. Също като ПИС, за да бъде приведен в изпълнение, ОПИС изисква допълнително разработване на изпълним план за операция, съобразно обстановката.

5.4.2. Планиране в отговор на непредвидени рискове и заплахи

214. *Процесът на планиране на операции в отговор на непредвидени рискове и заплахи за сигурността на страната*, които не са обхванати от

⁴⁴ Рисковете и заплахите за сигурността на Р България са дефинирани в Националната отбранителна стратегия.

съществуващите предварителни планове, започва при възникване на опасност от въвличане на страната във военнополитическа криза или в отговор на съществуваща или развиваща се криза. Той е основан на съществуващите обстоятелства към момента на инициране на планирането и изисква разработване на детайлен План за операция (ОПЛАН), който се привежда в изпълнение незабавно. За него са определени сили, ангажирани са средства на държавния апарат и са извършени подготвителни дейности за успешно изпълнение на възложената мисия.

215. Предварителното планиране и планирането в отговор на непредвидени рискове и заплахи следват последователността на процеса по планиране на операциите, като единствената разлика е във времето за планиране и активиране на плановете.

5.4.2.1. Планиране при опасност от въвличане на Република България в криза/конфликт

216. Планирането на стратегическо ниво при опасност от въвличане на Република България в криза, възникване на заплаха от въоръжена агресия или въоръжен конфликт преминава през следните етапи: индикация и предупреждение; оценяване на кризата; разработване на варианти за отговор; разработване на концепция за операцията (КОНОП); разработване на план за операцията; изпълнение, оценка/преглед на плана; преход.

217. Общото ръководство на отбраната и въоръжените сили, включително дейностите за планиране при опасност от въвличане на страната в криза, възникване на заплаха от въоръжена агресия или въоръжен конфликт се осъществява от Министерския съвет. В дейността си Министерският съвет се подпомага от Съвета по сигурност.

218. За организиране и координиране действията на органите на изпълнителната власт за овладяване на кризисната ситуация, Министерският съвет по предложение на министър-председателя приема акт, с който регламентира изграждането и функционирането на Националната система за управление при кризи. Тя функционира чрез национален, ведомствени и областни ситуационни центрове. Те координират действията, свързани с превенция, реакция, управление и овладяване на кризи в определените им задължения, компетенции и райони. Секретариатът на Съвета по сигурността изпълнява функциите на Национален ситуационен център (НСЦ).

5.4.2.2. Планиране при военно положение и положение на война

219. Планирането при обявяване на военно положение и положение на война преминава през следните етапи: оценяване на състоянието; разработване на варианти за отговор; разработване на концепция на операцията (КОНОП); разработване на план за операцията; изпълнение и оценка; преход.

220. При обявяване на военно положение или положение на война, отбраната на страната и осигуряването на вътрешния ред преминават под ръководството на върховния главнокомандващ (президента) и създадените от него органи за ръководство. Президентът формира Върховно главно командване (ВГК). Към ВГК се създава щаб, в който се включват длъжностни лица от Министерство на отбраната и от други структури, определени от върховния

главнокомандващ. В този случай началникът на отбраната е главнокомандващ на въоръжените сили и отговаря за:

- изготвяне актовете на ВГК за подготовка на въоръжените сили за водене на военни действия;
- преглед и актуализиране на СПДВС;
- привеждане в действие/активиране на СПДВС.

221. Групата за стратегическо планиране се активира в разширен състав, включващ експерти от други министерства и ведомства, правителствени и неправителствени организации. Привличането на допълнителни експерти, извън министерство на отбраната, в разширения състав на ГСП се извършва по отделен ред чрез ВГК.

„Ние сме се готвили отдавна за тази война, сега трябва да покажем какво знаем и какво можем.“

Генерал-лейтенант Владимир Вазов

Глава 6. ПОДГОТОВКА НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

Главата разкрива същността и ролята на подготовката на въоръжените сили за изграждането на отбранителни способности. Описани са принципите и съставните елементи на системата за подготовка на въоръжените сили.

222. Провеждането на целенасочена, постоянна и максимално близка до реалната обстановка подготовка на офицерите, щабовете и формированията е един от основните императиви на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България и важен елемент на физическия компонент на бойната мощ⁴⁵. Тя се явява неразделна част от процеса за поддържане, изграждане и развитие на способности за осигуряване на националната и колективната сигурност и отбрана.

223. Подготовката е постоянен процес, водещ до поддържане на съществуващи и придобиване на нови отбранителни способности, чрез непрекъснато усъвършенстване качествата на личния състав и достигане на сглобеност на щабовете и формированията за изпълнение на поставените пред въоръжените сили задачи. Тя осигурява постигането на националните и съюзни критерии, показатели и изисквания към щабовете и формированията и е основен инструмент за достигане на необходимите стандарти за оперативна съвместимост. *Подготовката е отговорност на командирите, те управляват индивидуалното обучение, професионалното развитие и колективната подготовка на подчинените.*

224. Подготовката включва теоретичните и практическите дейности за придобиване, запазване и развиване на знания, умения и навици, необходими за изпълнение на специфични военни функции и задачи.

225. *Целта на подготовката* е да осигури компетентни, устойчиви, уверени и адаптивни военнослужещи, сглобени щабове и подготвени за бойно използване формирования, притежаващи необходимите способности за изпълнение на целия спектър от мисии и задачи, поставени пред въоръжените сили.

226. Системата за подготовка на въоръжените сили включва следните подсистеми: образование и квалификация; индивидуална и колективна подготовки (част от колективната е съвместната подготовка).

227. Принципите на подготовката са основополагащи изисквания, които имат ръководна роля при определяне съдържанието, организацията, методите и формите на подготовката в съответствие с нейната цел, и включват:

- *научност* – подборът на учебното съдържание да е базиран върху строга научна основа (постиженията в областта на новите технологии, военната наука, както и постиженията на съюзните и коалиционните партньори);
- *реалистичност* – подготовката да се осъществява вследствие на задълбочена и многостранна оценка на средата на сигурност (включително и електромагнитната среда) и тенденциите за нейното развитие, като се провежда с

⁴⁵ Виж Глава 2.

минимални условности и в условия максимално близки до съществуващата или вероятната обстановка.

- *целенасоченост* – подготовката да се провежда за достигане на определени способности, по единни стандарти, анализирайки и избягвайки допуснатите слабости, прилагайки добрите практики и следвайки изискванията, определени въз основа на изводите от рисковете и заплахите пред страната;

- *всеобхватност* – подготовката да включва тренировки и военни учения, а така също и дейности, свързани с комплексно използване на оперативните домейни, прилагане на международното право, взаимодействие с правителствени и неправителствени организации, мерки за опазване на околната среда, решаване на хуманитарни проблеми и други въпроси от спектъра на въздействия върху възможните операции;

- *съвместимост* – подготовката да осигурява яснота и доверие както между представителите на структурите от въоръжените сили, така и с войските и силите на НАТО;

- *ефективност* – да обвързва достигнатото ниво в подготовката със заделените ресурси, мотивацията и стимулирането на личния състав и поставените задачи. Разкрива възможностите за усъвършенстване при ограничени средства и изисква прецизно планиране на подготовката;

- *системност и последователност* – учебният материал да се поднася в строга научна последователност, а знанията, навиците и уменията, които се придобиват при изучаване на различните дисциплини да се свързват в единен логически процес;

228. Всички аспекти на планирането и провеждането на подготовката на личния състав, щабовете и формиранията от въоръжените сили са разгледани детайлно в Доктрина за подготовка на въоръжените сили на Република България (НП-7).

„... решаващи за успеха са ситуационната осведоменост, бързият обмен на информация, маньовър и устойчивата логистика.“

Адмирал Емил Ефтимов

Глава 7. ПОДДРЪЖКА И ОСИГУРЯВАНЕ

В главата последователно са описани основните дейности по поддръжката на операциите и осигуряването на войските и силите, като елементи на физическия компонент на бойната мощ.

7.1. Общи положения

229. Поддръжката и осигуряването са важни елементи от физическия компонент на бойната мощ. Те трябва да бъдат планирани, организирани и проведени, за да се осигури изпълнението на поставените задачи от военните формирования във всички фази на операцията. *Дейностите по поддръжка и осигуряване се разделят на поддръжка на операциите и осигуряване на войските и силите.*

7.2. Поддръжката на операциите

230. Поддръжката на операциите е комплекс от действия, целящи добиване на достоверна информация за противостоящите сили, снижаване на тяхната боеспособност и защита на собствените войски.

7.2.1. Военно разузнаване и разузнавателна поддръжка

231. Динамичната, сложна и непредвидима стратегическа среда определя приоритетните разузнавателни изисквания, целите и основните задачи на военното разузнаване за ранно откриване на индикатори и генериране на предупреждение за рисковете и заплахите за националната и съюзна сигурност, териториалната цялост на страната и колективната отбрана, информационно осигуряване на държавното, политическото и военното ръководство, началниците, командирите и щабовете и осъществяване на ефективна разузнавателна поддръжка на военните формирования от въоръжените сили.

232. Разузнаването във въоръжените сили е част от системите за национална и колективна сигурност и отбрана на Република България, НАТО и ЕС. То обединява дейността на всички разузнавателни органи и формирования във въоръжените сили в единен централизиран процес, провеждан на стратегическо, оперативно и тактическо ниво, по единен замисъл, общи цели и задачи, с използване на човешки ресурси, специфични форми, методи, способности и технически средства.

233. Разузнавателният процес в съвременни условия представлява комплекс от целенасочени мероприятия и дейности на държавното и военното ръководство, началниците, командирите и щабовете от всички степени, военните формирования и разузнавателните органи във въоръжените сили за своевременно добиване, обработване и разпространение на актуална и достоверна разузнавателна информация, необходима за вземане на решения в областта на сигурността и отбраната, и изпълнението на ангажиментите на страната към НАТО и ЕС.

234. Общото информационно осигуряване и разузнавателната поддръжка се организира от Служба „Военно разузнаване“ и осъществява от органите за разузнаване на стратегическо и оперативно ниво. Разузнавателната поддръжка на операциите се осъществява и от неангажирани пряко в тях ресурси на военното разузнаване, административни звена на Министерството на отбраната, сили и средства на други елементи от въоръжените сили и чрез взаимодействие и обмен на разузнавателна информация с националните агенции и служби за сигурност и обществен ред, както и с разузнавателните структури и органи на НАТО, ЕС и страните членки и партньорски разузнавателни служби.

235. Ефективността на военното разузнаване в операциите се постига чрез изграждане и поддържане на комплексни и адекватни на промените на средата на сигурност и нивото на амбиция, оперативно съвместими разузнавателни способности. Те се базират на разработени, актуални и прилагани национални и съюзни политики, доктринални документи и процедури, изградени гъвкави организационни структури, оборудвани със съвременни високотехнологични средства и системи за командване и управление и водене на разузнаване и подготвен личен състав, в съответствие с изпълнение на поетите ангажименти на силите по цели и с реализиране на Инициативите на НАТО за съвместно многокомпонентно разузнаване и наблюдение във въоръжените сили.

236. Военното контраразузнаване е дейност, която осигурява на командирите на всички нива подробна информация за заплахите, уязвимите места и рисковете, с цел осигуряване вземането на обосновани решения по отношение мерките за сигурност.

237. Военното контраразузнаване изпълнява дейности, свързани с идентифициране и неутрализиране на заплахи за сигурността, произтичащи от неприятелски разузнавателни служби или организации, или от лица, занимаващи се с тероризъм, шпионаж, саботаж, подривна дейност, организирана престъпност и кибер атаки. Тези дейности са насочени към защита на личния състав, информацията, плановете и ресурсите както на своя територия, така и на чужда, при участие на въоръжените сили в мисии и операции зад граница.

238. Основните възгледи, принципи и подходи за организацията и воденето на разузнаването във въоръжените сили в съответствие със средата на сигурност и в отговор на съвременните предизвикателства, рискове и заплахи са представени в Доктрината за военното разузнаване (НП-2).

7.2.2. Огнева поддръжка и таргетинг

239. Огневата поддръжка се състои в прилагането (използването) на огън/огнево въздействие, координирано с маньовър на войски, за въздействие с цел подавяне, неутрализиране и унищожаване на противостоящите сили.

240. Съвместната огнева поддръжка включва съвместни огънове/съвместно огнево въздействие в интерес на войските/силите за осигуряване свобода на движение, маньовър и контрол над територия, население и ключови обекти. Тя включва прилагането на смъртоносни (кинетични) и несмъртоносни (некинетични) въздействия за създаване на планираните оперативни ефекти. Съвместното огнево въздействие изисква синхронизация и координация на способностите за въздействие за постигане на максимална ефикасност. То създава

физически и психологически ефекти, които имат синергично влияние върху операциите.

241. За изпълнението на тези задачи се създава система за съвместна огнева поддръжка. *Системата за съвместна огнева поддръжка* е координирано и интегрирано използване на сухопътните, военновъздушните и военноморските системи за огнева поддръжка, за постигане на необходимите ефекти върху целите, за поддръжка на операциите.

242. Съвместният таргетинг е процес на избор, приоритизиране на цели и определяне на подходящи средства за въздействие върху тях, при отчитане на оперативните изисквания и наличните способности, за създаване на *желани ефекти* в съответствие с целите на операцията. Поражда се от необходимостта за преобразуване на плана на командира на Съвместните сили в тактически действия, които чрез постигане на оперативните цели се свързват със стратегическото крайно състояние.

243. Същността, съдържанието, структурата и принципите на съвместните огнове и таргетинг като организация на цялостен процес на различните нива на командване и управление във въоръжените сили са представени в Доктрината по съвместни огнове и таргетинг (НП-3.9).

7.2.3. Противовъздушната и противоракетната отбрана

244. Противовъздушната и противоракетната отбрана (ПВПРО) представлява комплекс от дейности и мерки, насочени към унищожаване, неутрализиране или намаляване на ефективността от използване на средства за въздушно нападение и разузнаване и средства за ракетно нападение на противостоящите сили в собственото въздушно пространство.

245. Основната цел на ПВПРО е да осигури прикритие и защита на стратегическите обекти и обекти от критичната инфраструктура, населението и собствените сили и средства от средства за въздушно нападение и разузнаване и средства за ракетно нападение на противостоящите сили, както и ограничаване на достъпа на техните сили и средства в нашето въздушно пространство.

246. Противовъздушната и противоракетна отбрана може да бъде активна и пасивна:

- активната противовъздушна и противоракетна отбрана (АПВПРО) включва активни действия за унищожаване на средствата за въздушно нападение и разузнаване и средствата за ракетно нападение на противостоящите сили в полет. Реализира се с използването на бойни авиационни платформи, противовъздушни и противоракетни системи със земно и/или морско базиране и други оръжия и системи с различно основно предназначение;

- пасивната противовъздушна и противоракетна отбрана включва всички дейности и мерки, предприети за неутрализиране и/или намаляване на ефекта от действията на противостоящите сили, различни от тези, включени в АПВПРО. Тези дейности и мерки най-често са насочени към маскировка, разсредоточаване, използване на защитни конструкции и покрития и въвеждане на противостоящите в заблуждение.

247. Основните принципи, схващания и особености на осъществяването на ПВПРО във въоръжените сили са представени в Доктрината за въздушни операции (НП-3.3).

7.2.4. Защита на силите

248. Защитата на силите е система от мерки и средства за намаляване уязвимостта на личния състав, съоръженията, материалните ресурси и действията на войските и силите от рисковете и заплахите, така че да се осигури свобода на действие и оперативна ефективност, осигуряващи успеха на мисията/операцията. Командирите и началниците от всички степени са длъжни постоянно да предприемат отговарящи на рисковете и заплахите мерки за осъществяване сигурността на войските и силите.

249. Способността за оцеляване на войските е основополагащ принцип в процеса на планиране на операцията, вземане на решение и неговото прилагане. Този принцип се разпростира далеч извън границите на военната мисия/операция, като се въвличат инструменти като публична подкрепа, политическа съгласуваност и гъвкава стратегия за защита на силите. Защитата е основна за мисиите/операциите и по тази причина всяко командване носи отговорността да се убеди, че всички военни формирования са способни да се защитават срещу преобладаващите заплахи при планирането, подготовката и провеждането на операциите.

250. Мероприятията, които осигуряват защита на силите са отговорност на командирите от всички степени. В зависимост от уязвимостта и оценката на риска в дадена зона за отговорност мерките за защита на силите могат да бъдат категоризирани в следните области: физическа сигурност; информационната сигурност; инженерни и логистични мерки; мерки за ядрена, химическа и биологическа защита; противовъздушна и противоракетна отбрана; здравна защита.

251. Същността, принципите, способностите и процесът по защита на силите са представени в Доктрина за защита на силите (НП-3.14).

7.2.5. Електромагнитни операции, електромагнитна среда и електромагнитна война

252. *Електромагнитни операции* (ЕМО) са всички операции, които моделират или използват електромагнитната среда (ЕМС), която използват за настъпателно въздействие или защита, включително за поддръжка на операциите във всички други оперативни среди.

253. *Електромагнитната среда* е съвкупност от електромагнитните явления, проявяващи се на дадено място. ЕМС е част от оперативната среда, в която се осъществяват ЕМ дейности – излъчване, разпространение и приемане на ЕМ енергия в обхвата на целия ЕМ спектър. ЕМС свързва всички пространства и домейни и е от съществено значение за успешното провеждане на операциите.

254. *Електромагнитната война* (ЕВ) представлява военни действия, които използват електромагнитна енергия за осигуряване на ситуационна осведоменост и създаване на ефекти. Тя е съставна част и ключов елемент от ЕМО и може да предоставя средства на командирите на оперативно и стратегическо ниво за моделиране на ЕМС с цел поддръжка на собствените и намаляване способностите на противостоящите сили за провеждане на операции в ЕМ спектър.

255. В съвместни операции командирите разполагат със способности за моделиране и подготовка на оперативното пространство и комплексно постигане

на съвместните ефекти (СЕ) при планирането и в хода на операцията. Правилата за използване на сила или други ограничения за избягване на нежелани ефекти могат да бъдат приложени чрез провеждане на ЕВ, когато други мероприятия и/или мерки са неподходящи. Зависимостта на противостоящите сили от ЕМС предоставя възможности за постигане на превъзходство чрез използването на способности за ЕВ и за постигане на желано състояние извън традиционните подходи в операцията.

256. Борбата за превъзходство в ЕМС е основна характеристика на съвременната война. Открояват се три важни съображения: (1) управление на разполагаемия ЕМ спектър в изключително наситена електромагнитна среда (дори при използване само на собствени средства без наличието на противници); (2) управление на разполагаемия ЕМ спектър в условия на непрекъснато противопоставяне (защита от противника и управление на ЕМ спектър при воденето на бойните действия); (3) решения за скритост при действията в ЕМС за постигане на оперативна изненада и защита на силите (контрол върху излъчването и създаване на тактически похвати за минимално излъчване, но и с умисъл за собствено опознаване на електромагнитния отпечатък на формиранията от бойния ред).

257. Управлението на електромагнитния спектър е фундаментално условия за постигането на способности за командването и провеждането на многодомейнови операции. Липсата на свобода на действията в електромагнитния спектър ограничава значително тези способности.

258. Функциите, задачите, принципите, способите и структурите за електронна война във въоръжените сили са представени в Доктрината за електронна война (НП-3.6).

7.2.6. Военноинженерно осигуряване

259. *Военноинженерното осигуряване* (ВИО) е съвкупност от дейности за многостранна поддръжка на операциите. Задачите за ВИО на операциите се изпълняват както от инженерните формирания, така и от всички родове и специални войски, в обхвата на наличните способности и ресурси. ВИО е основен вид осигуряване и се осъществява на всички нива: стратегическо, оперативно и тактическо.

260. *Основните функции на ВИО са:*

- *инженерно осигуряване за бойна поддръжка* – включва онези военноинженерни задачи, които са свързани с пряката (непосредствената) поддръжка на текущи или предстоящи в близко бъдеще военни операции и действия на въоръжените сили, с фокус върху бързината на изпълнение, в отговор на променящата се оперативно-тактическа обстановка;

- *инженерно осигуряване за поддръжка на силите* – обхваща предварителната, дългосрочна подготовка за бъдещи военни операции и непряка поддръжка на продължаващи военни операции, както и онези военноинженерни задачи, свързани с поддръжката на съвместните сили през всички фази на операция. Фокусът е насочен към поддръжка на предстоящи конфликти и тилови операции по време на конфликт.

261. Същността, задачите, принципите, функциите и организацията на ВЮ във въоръжените сили са представени в Доктрината за военноинженерно осигуряване (НП-3.12).

7.2.7. Маскировка

262. Маскировката е комплекс от мероприятия и действия, насочени към скриване от разузнаването на противостоящи сили и въвеждането им в заблуждение за истински състав, бойно построение, бойна готовност и боеспособност, замисъл и характер на действие на силите, както и към осигуряване на внезапност на действие на собствените войски и сили и повишаване на тяхната живучест.

263. Маскировката трябва да се води непрекъснато. Тя се организира в съответствие с плана за операцията и предвижда провеждане както на защитни, така и на активни мероприятия за противодействие на разузнаването на противостоящи сили.

264. Основни способности за маскировка са скриване, имитация, демонстративни действия и дезинформация, които се провеждат комплексно и съвместно с мероприятия за електромагнитна война и сигурност на операцията.

265. Подробна информация относно видовете маскировка и нейното осъществяване е представено в Доктрината за провеждане на операции (НП-3).

7.2.8. Противодействие на импровизирани взривни устройства

266. Противодействието на импровизирани взривни устройства е комплексна многофункционална дейност на всички нива на командване и управление за атакуване на системите, осъществяващи атаки с импровизирани взривни устройства, чрез разбиване на техните мрежи, неутрализиране на устройствата и подготовка на войските и силите за редуциране и/или елиминирание на последиците от тяхното използване.

267. Постигането на оперативна съвместимост в областта на противодействие на импровизирани взривни устройства е ключово за успеха на мисията и защитата на войските, силите и цивилното население при участие в съюзни и/или коалиционни операции в среда с наличие или предполагаемо наличие на импровизирани взривни устройства.

268. Неутрализирането на невзривени бойни припаси е комплекс от дейности, свързани с откриване (определяне на местоположението), идентифициране, оценяване на място, техническо обезопасяване, обезвреждане или унищожаване на място, или безопасно транспортиране за експлоатиране (анализ и последващо целенасочено използване на резултатите) и/или финално унищожаване на бойни припаси.

269. Обект на тези дейности са невзривени бойни припаси, които представляват потенциална опасност поради повреда или влошаване на техническите им характеристики; изоставени бойни припаси; импровизирани взривни устройства при изпълнение на дейности за противодействие на ИВУ.

270. Подробна информация относно същността, принципите, подходите за осъществяване на противодействие на импровизираните взривни устройства във въоръжените сили е представена в Доктрината за противодействие на импровизирани взривни устройства (НП-3.15).

7.2.9. Комуникационна и информационна поддръжка, сигурност на информацията и киберотбрана

271. Успехът на водените операции все повече ще зависи от условията за ефективна работа в наситена информационна среда, позволяваща на командирите да анализират бойното пространство в реално време, да ползват надеждни и защитени комуникации, да споделят замисъла, информацията и знанията със своите съюзници и партньори, да вземат целесъобразни решения във възможно най-кратки срокове.

272. Развитието на комуникационно-информационната система на въоръжените сили е неразривно свързано със системата за командване и управление, изискванията на системите за управление на оръжията и сензорните системи и служи като основа за интегрирането им в единна система за командване, управление, комуникации, компютри, наблюдение и разузнаване.

273. За изпълняване на съвременните концепции за водене на въоръжена борба задача на комуникационно-информационната система е не само да поддържа управлението, но и да реализира интеграцията на бойните системи. Придобиването на способности за работа във федерирана мисийна мрежова среда⁴⁶ е ключово за осигуряване на оперативна съвместимост и ефективност, като помага на съюзните и партньорските сили да комуникират, да се обучават и оперират в единна, интегрирана мрежова среда.

274. Комуникационно-информационната система се изгражда и развива в две относително самостоятелни подсистеми – стационарна и мобилна (със способности за развърщане). Според нивата на ръководене, командване и управление се изгражда стратегическа, оперативна и тактическа комуникационно-информационна система.

275. Защитата на информация е процес, който дава необходимата защита посредством използването на различни методи и средства, за да се затрудни или предотврати придобиването на национална класифицирана информация относно местоположението, способностите и намеренията на собствените сили от противостоящи сили.

276. Целта на сигурността на информацията при провеждане на операции е да се възпрепятстват противостоящите сили от придобиване на значителна критична информация, чрез която може да се направят заключения за детайлите на провежданата операция. Това се постига чрез изпълняване на изискванията за документална, физическа, персонална, индустриална, криптографска сигурност и сигурност на автоматизираните информационни системи и мрежи.

277. Киберпространството е глобална мрежа от системи за компютърна обработка, електронни съобщителни мрежи, компютърни програми и данни. По своята същност *киберотбраната* е комплекс от мерки и способности за защита и активно противодействие на кибератаки и хибридни въздействия върху комуникационните и информационните системи и системите за управление на отбраната и въоръжените сили, както и върху системите за управление на страната при извънредно положение, военно положение или положение на война

⁴⁶ Federated Mission Networking, FMN.

и върху стратегическите обекти, които са от значение за националната сигурност⁴⁷.

278. Използването на киберпространството като отделен оперативен домейн и активно противодействие на кибератаки и хибридни въздействия върху системите за управление на отбраната и въоръжените сили изисква прилагането на взаимообвързани и допълващи се мерки за осигуряване и развитие на административен, технически и организационен капацитет и способности за киберотбрана, съвместими с тези на съюзниците в НАТО и ЕС, както и общи такива на съюзно ниво.

279. Подробна информация относно комуникационно-информационна поддръжка, сигурността на информацията и киберотбраната на операциите е представена в Доктрината за комуникационно-информационната система на въоръжените сили (НП-6).

7.2.10. Ядрена, химическа и биологическа защита

280. Ядрена, химическа и биологическа защита (ЯХБЗ) представлява комплекс от планирани, организирани и изпълнявани мероприятия за защита на силите от атаки с оръжия за масово унищожение (ОМУ) и от възникнали ядрени, радиационни, химически и биологически опасни аварии или инциденти.

281. Целта на ЯХБЗ е предотвратяване (превенция) възникването на ЯХБ събития, и/или своевременно овладяване и намаляване/ликвидиране на последствията от него, чрез провеждането на комплекс от мероприятия и прилагане на контрамерки. ЯХБЗ е елемент от оцеляването и от необходимите отбранителни способности, които войските и силите трябва да притежават, за да могат да изпълнят поставената задача.

282. ЯХБЗ се изгражда на всички нива на командване и управление и обхваща всички формирания (сили), участващи в операцията. В процеса на планиране, организиране и провеждане на мероприятията по ЯХБЗ се прилага всеобхватен подход, изискващ използването на широк спектър от военни и граждански способности за отговор на ЯХБ заплахи.

283. ЯХБЗ осигурява необходимите способности за оцеляване и действия в ЯХБ обстановка, поради което тя е неразделна част от общата защита на силите. Същевременно, ЯХБЗ следва да се разглежда като напълно самостоятелен елемент от защитата на силите, тъй като дейностите по организиране на ЯХБЗ на силите излиза извън традиционния обхват на понятието „защита на силите“. В тази връзка ЯХБЗ трябва да се планира, организира, координира, контролира и ръководи като отделна функционална област.

284. Подробна информация относно ЯХБЗ поддръжка на операциите е представена в Доктрината за ядрена, химическа и биологическа защита (НП-3.8).

7.2.11. Военнополицейска поддръжка

285. Военнополицейската поддръжка е комплекс от военнополицейски дейности, за подпомагане на командирите при изпълнение на поставените им задачи, в следните основни направления:

⁴⁷ Закон за киберсигурност.

- *осигуряване придвижването на войските* – планиране и поддръжка на транспортирането и контрол върху използването на военни превозни средства;
 - *сигурност* – охрана на район, физическа сигурност, персонална сигурност, защита на лица (лична охрана);
 - *задържане* – подпомагане на командирите за законосъобразното администриране на задържани лица и лицата, лишени от свобода в съответствие с международните конвенции по които Република България е страна;
 - *полицейски функции* – правоналагане; разкриване, разследване и предотвратяване на престъпления и правонарушения; осъществяване на граничен и митнически контрол; снемане на биометрични данни и установяване на самоличност; опазване на обществения ред и контрол при масови безредици; използване на служебни кучета; задържане на лица и освобождаване на заложници. Действията на силите и средствата от военната полиция се управляват от командващия/командира на военната операция, с изключение на дейностите по превенция, разкриване и разследване на престъпления;
 - *поддържане на обществен ред и стабилност* – изпълнение на полицейски дейности в зоната на операцията, насочени към справяне с вероятни източници на заплахата и опазване сигурността на местното население.
286. Подробна информация относно военнопололицейската поддръжка на операциите е представена в Доктрината за военна полиция (НП-3.16).

7.3. Осигуряване на войските и силите

7.3.1. Общи положения

287. *Осигуряването на войските и силите* обхваща дейностите за поддържане необходимото ниво на боен потенциал на силите, чрез повишаване и поддържане на техните способности, за период, гарантиращ изпълнението на техните задачи. То включва всички дейности, свързани с организацията и осигуряването на материалните, финансовите и човешките ресурси за поддържане на способностите.

7.3.2. Геопространствено осигуряване

288. Геопространственото осигуряване⁴⁸ е комплекс от мероприятия за *удовлетворяване* нуждите от географска информация (карти, схеми, анализи на терена, цифрова информация за местността и др.) и оказване на специализирана и техническа помощ за осигуряване на въоръжените сили и държавните органи и структури, отговорни за отбраната и националната сигурност, в контекста на колективна система за сигурност.

7.3.3. Метеорологично и хидрографско осигуряване

289. Метеорологичното и хидрографското осигуряване⁴⁹ са комплекс от основни мероприятия и действия за събиране, обобщаване, оценяване и анализиране на метеорологична и хидрографска (хидрометеорологична)

⁴⁸ Подробна информация относно геопространственото осигуряване на операциите е представена в Доктрината за геопространствено осигуряване (НП-3.11).

⁴⁹ Подробна информация е представена в Доктрината за провеждане на операции (НП-3).

информация с цел осигуряване провеждането на операции по мисиите на въоръжените сили.

7.3.4. Логистика

290. Военната логистика е част от общата логистика. Тя обхваща комплекс от дейности за планиране и осъществяване на придвижването и осигуряването (логистичната поддръжката) на войските и силите. Предметът на военната логистика обхваща:

- *материални ресурси* – планиране, разработване, придобиване, приемане, съхранение, разпределение, доставка, поддръжане, използване и освобождаване от тях;
- *осигуряване на личния състав* – придвижване и транспортиране, здравно и медицинско осигуряване;
- *инфраструктура на отбраната* – придобиване, изграждане, използване, поддръжане и освобождаване от инфраструктура и недвижими съоръжения;
- *услуги* – предоставяне на административни, полеви и други услуги.

291. Ефективното логистично осигуряване на въоръжените сили се осъществява чрез решаването на широк спектър от задачи, отговорност на различни структури от трите нива на командване и управление на въоръжените сили – стратегическо, оперативно и тактическо, свързани в единна система за логистично осигуряване.

292. Системата за логистично осигуряване на ВС представлява съвкупност от органи за управление, сили и средства за осъществяване на дейностите по осигуряването на войските, свързани в единна мрежа от взаимовръзки.

7.3.4.1. Основни функционални области на логистиката

293. *Снабдяване с материални ресурси* се организира и осъществява с цел своевременно и пълно задоволяване потребностите на формированията от въоръжените сили с необходимите материални ресурси, с приоритет към бойните формирования. Снабдяването се осъществява по петкласната система за снабдяване на НАТО и включва определяне на потребностите, заявяване, доставка, разпределяне и предаване на материалните ресурси. Тази област обхваща комплектуването на формированията от въоръжените сили с въоръжение, боеприпаси, пътни превозни средства, всички видове военни имущества и определянето на нивата на запасяването им, планиране и организиране на попълването на разхода и понесените загуби, правилното разпределение и съхранение на материалните ресурси.

294. *Придвижването и транспортирането* е логистична дейност, която включва използването на военна и гражданска инфраструктура, органи, съоръжения и оборудване, необходими за развърщането, поддръжката и предислокацията/изтеглянето на силите при подготовката и провеждането на операции.

• *Придвижването* е съвкупност от дейности, включващи физическо преместване на сили (личен състав, въоръжение, техника, специално оборудване и др.) с цел навременно заемане на определени райони за съсредоточаване (разполагане) за последващо бойно или друго използване в операцията. Придвижването изисква способности за мобилност на формированията,

транспортни способности, инфраструктура, контрол на придвижването и поддържащи функции.

- *Транспортирането* е дейност в обхвата на придвижването, за превоз на материалните ресурси на формированията, доставяне на екипировка, оборудване и други материални ресурси в операцията, с използване на различни видове транспортни средства.

295. *Осигуряване на военна инфраструктура*. Военната инфраструктура е система от пространствено обособени, оперативно оборудвани територии и обекти с комплекс от сгради и съоръжения, необходими на въоръжените сили за изпълняване на задачите за гарантиране сигурността и отбраната на страната в мирно и военно време. Тази функционална област осигурява необходимата инфраструктура и съоръжения за успешното изпълнение на мисията. Тя е тясно свързана с останалите логистични дейности, насочени към личния състав (настаняване, хранене, комунално-битово осигуряване, изграждане и поддържане на линиите за комуникации). Изпълнението ѝ изисква координация с органите за инженерно осигуряване.

296. *Предоставянето на услуги* е област, свързана главно с административното и полево осигуряване на личния състав. Тя включва дейности като: устройване на полеви лагери; настаняване; хранене; добиване/доставка на вода; банно-перално обслужване; управление на отпадъци; поправки на облекло и снаряжение; фелдегерско-пощенски услуги; комуникационни услуги; правни услуги; културна и информационна дейност и други, свързани с почивката и възстановяването на личния състав, както и погребална дейност.

7.3.4.2. Поддръжка от страната домакин

297. *Поддръжката от страната домакин (ПСД)* се заключава в провеждане на комплекс от дейности за оказване на гражданска и военна помощ на съюзнически сили и организации, които са разположени, действат или преминават през нейната територията, с ресурси на страната домакин (СД) в мирно време, по време на криза или конфликт. Поддръжката се оказва съгласно международните договори и българското законодателство и има за цел подпомагане развърщането на въоръжените сили на изпращащата страна/организация или нейното осигуряване с ресурси и/или предоставяне на услуги.

298. *Приемането, разполагането, по-нататъшно придвижване и интегриране (ПРППИ)* са фази от процеса на развърщане, по време на който пристигналите личен състав и материални ресурси се сглобяват във формирования, способни да отговорят на оперативните изисквания. Това е крайният етап на развърщането, при който формированията се придвижват от пунктовете за дебаркиране (разтоварване) до техните крайни дестинации в зоните им за отговорност.

299. Когато Република България е в ролята на страна домакин, въоръжените сили оказват военна помощ за планиране и провеждане на ПСД на съюзнически сили в операции и учения на НАТО/ЕС. Помощта, която се оказва включва: координиране преминаването през държавните граници; приемане, временно настаняване и разполагане на въоръжени сили; преминаване през територията на

страната; доставка, съхранение и осигуряване с материални ресурси; транспортиране на личен състав и материални ресурси; използване на обекти и съоръжения от инфраструктурата на страната (летища, пристанища, полигони и др.); предоставяне на услуги; оказване на медицинска помощ и лечение; защита на силите и комуникациите; военно-географско осигуряване; координиране на поддръжката от страната домакин с командванията на силите на НАТО/ЕС и страните, които изпращат войски.

300. Подробна информация относно целта, същността, функциите и различните аспекти на дейностите по ПСД е представена в Доктрината за поддръжка от страната домакин (НП-4.5).

7.3.4.3. Медицинско осигуряване

301. *Медицинското осигуряване* представлява комплекс от дейности, провеждани с цел укрепване, предпазване и възстановяване здравето на личния състав в мирно време, при провеждане на операции при кризи, конфликти и по време на война. Медицинското осигуряване е елемент от Националната здравна система и се организира в съответствие с Женевските и Хагските конвенции.

302. Основна цел е да се осигури превенция на пораженията и заболяванията, своевременна и адекватна медицинска помощ и евакуация, специализирано лечение и рехабилитация, чрез поддържане на надеждни, осигурени и гъвкави медицински способности, допълващи се или допълващи такива в системата на колективната отбрана.

303. Усвояването и прилагането на процедурите за изграждане на стационарни и мобилни медицински способности следва да осигури стандарт на оказваната медицинска помощ при операции, криза или война максимално близък до този в мирно време.

304. Видът и обемът на медицинската помощ се определят от параметрите на операцията/мисията, в зависимост от конкретните потребности и наличните ресурси и варират от първа помощ и медицинска евакуация на пострадалите до оказване на изчерпателна специализирана помощ и рехабилитация. Обемът от дейности по медицинското осигуряване е дефиниран като „Роли“ – от 1 до 4, съответстващи на възприетите стандарти в НАТО.⁵⁰

7.3.5. Финансово осигуряване

305. Финансовото осигуряване на дейностите в областта на отбраната се извършва от държавния бюджет при спазване на разпоредбите на Закона за публичните финанси, Закона за държавния бюджет на Република България, както и от централния бюджет и от други източници, предвидени в закон или в акт на Министерския съвет. Финансовото осигуряване се осъществява на основата на регламентиращи вътрешноеведомствени нормативни документи.

306. Финансовото осигуряване на участието на военни формирования от въоръжените сили в операции на/извън територията на страната в мирно време се осъществява в рамките на бюджета на МО или от допълнителни финансови средства, получени целево от централния бюджет на Република България, съгласно Доктрината за финансово осигуряване на ВС (НП-8).

⁵⁰ Подробна информация е представена в Доктрината за медицинско осигуряване (НП-4.10).

307. Финансовото осигуряване на участието на въоръжените сили в операции провеждани при „военно положение” и „положение на война” се осъществява от държавния бюджет на Република България след неговото реструктуриране и преминаване на банковата система за работа във военно положение.

7.3.6. Осигуряване с човешки ресурси

308. Хората в отбраната са най-важният ресурс на въоръжените сили. Тяхното привличане, приемане, обучаване, назначаване и кариерно развитие се извършва чрез Система за управление на човешките ресурси. Тя осигурява комплектуването на военните формирования от въоръжените сили с граждани на Република България, мотивирани да бъдат подготвени и да изпълняват военни задачи в интерес на страната си.

309. За осигуряване и нарастване на оперативните способности на въоръжените сили и за поддържане на тяхното комплектуване с личен състав и техника се изграждат доброволен резерв и запас.

310. Доброволният резерв е предназначен за комплектуване с резервисти и техника-резерв по длъжностни разписания за мирно време на военните формирования от Българската армия и структури на пряко подчинение на министъра на отбраната за изпълнение на задачи по отбрана на страната и други задачи по защита на националната сигурност, както и на военните формирования от въоръжените сили за участие в операции и мисии извън територията на Република България в мирно време.

311. Запасът е предназначен за комплектуване със запасни и техника-запас на военните формирования от въоръжените сили на Република България за военно време, поддържане на комплектуваността със запасни и техника-запас на военните формирования от въоръжените сили при продължителни военни действия и за комплектуване на структури от другите сили от системата за национална сигурност, определени с акт на Министерския съвет във военно време.

312. Основните положения относно дейностите в направление човешките ресурси за осигуряване провеждането на операцията на въоръжените сили са регламентирани в Доктрината за управление на човешките ресурси (НП-1).

7.3.7. Психологическо осигуряване

313. Психологичното осигуряване е системен процес от професионални и организационно-административни дейности, стандарти и ресурси, подпомагащи командира при определяне на психологичната пригодност, психичните ресурси и потенциал, поддържане и укрепване на психичното здраве, повишаване психичната устойчивост на военнослужещите и сплотеността на военните формирования/структури за справяне със определените задачи и изисквания при провеждането на операции.

314. Основните направления на дейността на специализираното звено и органи за психологично осигуряване се осъществяват чрез решаване на конкретни задачи за определяне психологичната пригодност, психичните ресурси и потенциал на личността, психологични интервенции в случай на необходимост, обучаване на психологични умения, разработване и прилагане на превантивни

програми, извършване на социално-психологични анализи, прогнози и стратегии, приложно-изследователска и научна дейност.

315. Психологичното осигуряване на военнослужещите се състои в извършване на системни дейности за определяне на психологичната пригодност за работа във формирования на въоръжените сили, провеждане на обучения за развиване на умения за лидерската практика на командирите от формированията, обучения за повишаване на психичната устойчивост на военнослужещите, превенция на рисковото поведение, управляване на бойния стрес, управляване на междуличностни конфликти, подобряване параметри на социалната среда и психо-социалния климат във военните формирования, психологично консултиране, а при необходимост – психотерапия на военнослужещи.⁵¹

7.3.8. Правно осигуряване

316. Правното осигуряване на въоръжените сили обхваща целия спектър от дейности с правен характер (решаване на въпроси, създаването на нормативни актове и осъществяване на процесуална защита), необходими за изпълняване на поставени задачи за гарантиране на мира и опазване суверенитета и териториалната цялост на страната.

317. Основната цел е въоръжените сили да осъществяват своите функции и да изпълняват задачите си в съответствие с Конституцията на Република България, международноправните актове, по които България е страна, действащото законодателство и актовете на министъра на отбраната.

318. Широкият спектър от задачи, поставени за изпълнение пред въоръжените сили на и извън територията на страната, изискват задълбочено познаване на националното и международното законодателство от командирите. В тяхна помощ във въоръжените сили действа стройна и единна правна експертиза.

7.3.9. Архивна дейност

319. Архивната дейност е съставна част от провеждането на операции от въоръжените сили и обхваща правни, теоретични, методически и практически дейности и политики, свързани с организацията и управлението на архивните документи. Нейните основни дейности се заключават в комплектуване, регистриране, съхранение и опазване на ценните документи, изготвяни във военните формирования на въоръжените сили при провеждане на операции, както и осигуряване на достъп до използването им.

⁵¹ Подробна информация е представена в Доктрината за провеждане на операции (НП-3).

Глава 8. ГРАЖДАНСКО-ВОЕННО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Главата описва същността на гражданско-военното сътрудничество, неговите цели и основни функции.

320. Гражданско-военното сътрудничество представлява координация и взаимодействие на командирите с цивилните власти и население, както и с неправителствените и международните организации и агенции в подкрепа постигането на целите на операцията. То е приложимо в пълния спектър от мисии и операции на въоръжените сили в съюзнически или коалиционни операции зад граница, а на територията на страната се осъществява координация и взаимодействие със силите за сигурност, държавната и местна власти. За да се постигнат поставените цели на операциите, командирите трябва да се съобразяват със социалните, политическите, културните, религиозните, икономическите и хуманитарните фактори, които играят все по-голяма роля в съвременните конфликти.

321. С изпълнението на дейностите за гражданско-военно сътрудничество се реализират три основни функции:

- *гражданско-военни връзки* – целта е осигуряване на необходимата координация и взаимодействие за поддържане процеса на планиране и водене на операциите;
- *подпомагане на гражданската среда* – широк спектър от дейности, свързани с предоставянето на необходимите военни ресурси за гражданската среда (например информация, личен състав, материални ресурси, техника, оборудване и др.);
- *поддръжка на войските* – в зависимост от обстоятелствата формиранията ще се нуждаят от значителна гражданска поддръжка, както от страна на цивилното население, така и от страна на цивилните организации за постигане на поставените цели.

„Стратегическите комуникации са не само консултативна функция, те са се превърнали в критична оперативна способност, интегрирана с други военни дейности.“

Адмирал Емил Ефтимов

Глава 9. СТРАТЕГИЧЕСКИ КОМУНИКАЦИИ

Главата описва същността на стратегическите комуникации като основно средство за прилагане на информационния инструмент на мощта. Разгледани са основните способности за информационно въздействие, с които въоръжените сили разполагат – връзки с обществеността, информационни и психологически операции.

9.1. Общи положения

322. В Глава 2 е описано, че в условията на стратегическа надпревара, държавни и недържавни опоненти ще използват конвенционални, неконвенционални и хибридни действия, стратегическите комуникации са основно средство за прилагане на информационния инструмент на националната мощ за постигане на превъзходство в информационната пространство.

323. Стратегическите комуникации използват информационната среда за постигане на когнитивно въздействие. Информационното превъзходство е ключово за военната мощ в информационната ера. То подпомага интегрирания подход и въздействията във всичките оперативни домейни и нива на операции за постигане на превъзходство.

324. Стратегическите комуникации се дефинират като *интегрирано прилагане на комуникационни способности, информационни шабни функции и други военни дейности, с цел формиране на информационната среда за постигане на стратегическите цели.*

325. Стратегическите комуникации във въоръжените сили са функция на командната група, която цели постигане на адекватно разбиране на информационната среда и съгласувано използване на всички средства за комуникация, в това число действия, изображения и думи, за да повлияе нагласите и поведението на одобрени целеви групи в интерес на постигането на крайното състояние.

326. Стратегическите комуникации като функция включват следните основни елементи: *разбиране, интегрирано планиране, изпълнение базирано на единен наратив.*

- *разбиране* – поведенческият подход изисква основаване на решенията и действията спрямо задълбочено познаване на целевите групи и информационната среда. Анализът на информационната среда идентифицира целевите групи, техните нагласи, културни особености, вярвания и използваните средства за комуникация. Целта е да се постигне разбиране как тези целеви групи получават и разпространяват информация и каква е тяхната способност да повлияят на постигането на крайното състояние. Анализът на информационната среда е важен елемент в процеса на *Всеобхватно разбиране на оперативната среда*;

- *интегрирано планиране* – стратегическите комуникации са насочени към когнитивните измерения на въздействието чрез планиране на желаните/търсените

ефекти, като същевременно предвиждат, експлоатират и намалят въздействието на нежеланите ефекти;

- *изпълнение базирано на единен наратив* – стратегическите комуникации подпомагат командирите да синхронизират действията си с единен наратив, като по този начин се постига единство между послания (заявени намерения) и действия.

327. За да бъдат ефективни, стратегическите комуникации изискват ясни политически указания, съдържащи крайно състояние, цели и стратегически наратив – който ръководи действията на командирите на всички нива, чрез прилагането на иновативни подходи, отговарящи на динамичната среда на сигурност. Стратегическите комуникации използват координирани комуникационни дейности и способности в следните области: *връзки с обществеността; информационни операции и психологически операции.*⁵²

9.2. Връзки с обществеността

328. Връзките с обществеността осигуряват обществена подкрепа, доверие и разбиране за решенията и собствените действия. Поддържането на комуникация с обществеността чрез средствата за масово осведомяване и координирането в тази област са от първостепенно значение за командирите от всички нива. Те са част от националната система за стратегически комуникации. За осъществяването им е необходимо постоянно да се отчитат предизвикателствата на глобалната информационна среда, развитието на комуникационните технологии и непосредствените приоритети в областта на отбраната и националната сигурност.

9.3. Информационни операции

329. Информационните операции се планират и прилагат в целия спектър от военни операции. Те са планирани, координирани и интегрирани информационни въздействия фокусирани върху информацията на противостоящите сили, информационно-базираните системи и процеси и защитата на собствените такива за създаване на желани ефекти, влияещи на волята, разбирането и способностите на противостоящите сили за борба и постигане на поставените цели.

9.4. Психологически операции

330. Психологическите операции са съставна част от стратегическите комуникации и допринасят за постигането на целите на операцията или мисията чрез предварително планирани психологически действия, като използват различни методи за комуникация и други способности, насочени към одобрени целеви групи за повлияване на техните възприятия, нагласи и поведение. Те са в тесен синхрон и координация с останалите елементи на стратегическите комуникации.

⁵² Подробна информация е представена в Доктрината за провеждане на операции (НП-3).

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

I. Съкращения

Съкращения	Значение
АПВПРО	Активната противовъздушна и противоракетна отбрана
ВГК	Върховно главно командване
ВИО	Военноинженерно осигуряване
ВС	Въоръжени сили
ГСП	Група за стратегическо планиране
ЕВ	Електромагнитна война
ЕМО	Електромагнитни операции
ЕМС	Електромагнитната среда
ЕС	Европейски съюз
ИВУ	Импровизирано взривно устройство
КВВС	Командване на Военновъздушните сили
КВМС	Командване на Военноморските сили
КИС	Комуникационно-информационна система
ККИПКО	Командване за Комуникационно-информационна поддръжка и киберотбрана
КЛП	Командване за логистична поддръжка
КОНОП	Концепция за операцията
КСВ	Командване на Сухопътните войски
МДО	Многодомейнови операции
МО	Министерство на отбраната
МС	Министерски съвет
НАТО	Организация на Северноатлантическия договор
НСЦ	Национален ситуационен център
ОМУ	Оръжия за масово унищожение
ОПИС	Общ план за извънредна ситуация
ОПЛАН	План за операция
ПВО	Противовъздушна отбрана
ПВПРО	Противовъздушната и противоракетната отбрана
ПИС	План за извънредна ситуация
ППО	Постоянен план за отбрана
ПРППИ	Приемане, разполагане, по-нататъшно придвижване и интегриране
ПСД	Поддръжката от страната домакин
ПУ	Пункт за управление
СЕ	Съвместни ефекти
СКС	Съвместно командване на силите
СКСО	Съвместно командване на специалните операции
СОП	Стандартни оперативни процедури
СПДВС	Стратегически план за действие на въоръжените сили
СППМО	Структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната
ЯХБЗ	Ядрена, химическа и биологическа защита

II. Термини и определения

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
Целева аудитория	Target Audience	Индивид, група или организация, чието тълкуване на събития и последващо поведение и действия може да влияят върху постигането на крайното състояние.
Бойна мощ	Fighting Power	Способността на въоръжените сили да формират оперативната среда, да възпират агресивни действия и да постигат победа в кампании/операции.
Бойна готовност	Combat Readiness	Състояние на войските и силите отразяващо способността им да изпълняват възложените им мисии, функции и задачи.
Бойни действия	Warfight/Warfighting	Организирано въоръжено противопоставяне между въоръжени сили на държави и/или крупни въоръжени сили на недържавни субекти, както или състояние на въоръжен конфликт между опоненти.
Бойно пространство	Battlespace	Част от оперативната среда, където се планират и провеждат военни действия.
Военен инструмент	Military Instrument	Един от инструментите на националната мощ (дипломатически, информационен и икономически), който се олицетворява с използването или заплахата за прилагане на сила, с цел повлияване върху поведението на други участници в средата на сигурност, възпиране на агресия и защита на националните интереси.
Военни действия	Military Actions	Всички действия на въоръжените сили, включително бойни, поддържащи и други в интерес на поставените мисии и задачи.
Всеобхватен подход	Comprehensive Approach	Подход за обединяване на всички налични способности (политически, военни и граждански/цивилни) в координирани действия за постигане на крайното състояние.
Възпиране	Deterrence	Процес на убеждаване на опонент/противостоящ, че последствията и загубите от негови агресивни действия (принуда или въоръжен конфликт) биха надвишили многократно възможните ползи за него.
Въоръжен конфликт	Armed Conflict	Конфликт, при който се използва въоръжена сила между две или повече държави (международен въоръжен конфликт), между въоръжените сили на държава и организирани/недържавни въоръжени групи, или между такива групи в рамките на една държава.

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
Действие	Action	Процес на непосредствено въздействие на субект върху средата и/или върху други субекти в нея, насочен към постигане на желан ефект или крайното състояние.
Действия под прага на въоръжен конфликт	Activities below the threshold of armed conflict	Действия, които не отговарят на правните критерии за квалифициране като международен или вътрешен въоръжен конфликт съгласно международното хуманитарно право. Обикновено се извършват за постигане на цели или ефекти, без обявяване на война или инициране на въоръжен конфликт.
Директивно командване	Prescriptive Command	Команден стил, при който свобода на действията на подчинените при изпълнение на задачите е силно ограничена.
Доктринални схващания	Doctrinal Tenets	Основни доктринални подходи/разбирания за прилагане/използване на военния инструмент.
Електромагнитна среда	Electromagnetic Environment	Съвкупност от всички електромагнитните явления, които съществуват в дадено място и време, както изкуствени, така и естествени.
Електромагнитната война	Electromagnetic Warfare	Използване на електромагнитна енергия за контролиране на електромагнитния спектър, въздействие върху противостоящия или възпрепятстване на неговите операции. Основната цел е постигане на неограничен достъп до електромагнитния спектър на собствените сили, като същевременно се възпрепятства използването му от противостоящия.
Електромагнитни операции	Electromagnetic Operations	Операции, които моделират или използват електромагнитния спектър, в т.ч. за въздействие или защита, включително за поддръжка на операциите във всички други оперативни среди.
Ефект	Effect	Промяна на поведението или физическото състояние на система (или елемент от системата) в резултат на едно или повече действия.
Информационни действия	Information Activities	Действия на отделни или комбинация от средства и/или способности, насочени към създаване на когнитивни ефекти.
Кампания	Campaign	Съвкупност от военни операции, съгласувани по време и място, планирани и проведени за постигане на военностратегически цели.
Киберотбрана	Cyber Defence	Комплекс от мерки и способности за защита и активно противодействие на враждебни действия в киберпространството и смекчаване

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
		на техните ефекти, което допринася за съхраняване и възстановяване на сигурността на комуникационни, информационни или други електронни системи, както и информацията, която се съхранява, обработва или предава в тях.
Командване	Command	Делегирано индивидуално правомощие на военен командир за ръководство, управление, координация, и контрол на военни формирования.
Командване на многодомейнови операции	Cross-Domain Command	Командни отговорности и функции на военни командири от всички нива да съгласуват и синхронизират действията на подчинените формирования в различните оперативни домейни за постигане на поставените цели.
Команден спектър	Command Spectrum	Представя обхвата на различни подходи спрямо командването, които се разглеждат като диаметрални противоположности. Формира се от мисийно командване и директивно командване.
Командна верига	Chain of Command	Последователност или ред на подчиненост от най-старшия до най-младшия командир/началник, посредством която се осъществява командването.
Континуум	Continuum	Непрекъснат, плавен преход или серия от състояния/стойности, без ясни граници между тях.
Концепция	Concept	Идея, насочена към намирането на решение, в отговор на определен недостиг или липса на способности.
Крайно състояние	End State	Политико-стратегическо формулиране на условията, определящо приемливо състояние, което трябва да бъде постигнато в края на стратегическия ангажимент.
Криза	Crisis	Нестабилност в политическата и обществената сфера, предизвикваща рязка промяна на установеното състояние на икономиката и обществения живот.
Мека сила	Soft Power	Свързана е със способността за убеждаване или насърчаване на другите да възприемат различен подход чрез прилагане на комплекс от способности, обикновено с преобладаващ информационен характер.
Многодомейнови операции	Multi-Domain Operations	Оркестриране на военните способности в петте оперативни домейни за постигане на взаимно допълващи се ефекти във физическите, виртуалните и когнитивните измерения чрез синхронизиране на военните и невоенните

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
Мощ	Power	действия. Максимален ефект (промяна), който може да постигне даден субект за единица време в определена среда.
Наратив	Narrative	Разказ или повествование, което представя събития или идеи, подредени в логическа последователност с цел да се повлияе на поведението на целева аудитория.
Националната мощ	National Power	Формира се от общият потенциал на инструментите на мощта и способността на държавното ръководство за целевата му реализация към постигане на националните интереси.
Оперативен домейн	Operational Domain	Определена сфера от способности и дейности, които могат да бъдат приложени в рамките на бойното пространство. Има пет оперативни домейна: морски, сухопътен, въздушен, космически и киберпространство, всеки е един от тях е обусловен от характеристиките на неговата оперативна среда.
Оперативна среда	Operating Environment	Съвкупност от условия, обстоятелства и въздействия, които оказват влияние върху прилагането на военните способности, както и върху решенията на командира.
Оперативно пространство	Engagement Space	Част от оперативната среда, където се планират и провеждат операции (синоним на бойно пространство). По-мощно от зоната за отговорност на командира поради нарастващата взаимосвързаност между различните измерения на въздействие. Обикновено включва всички физически и нефизически фактори и условия, които трябва да се разберат и управляват, за да може да се приложи успешно бойната мощ, да се защитят силите, и да се изпълни заповяданата мисия.
Оперативна готовност	Operational readiness	Степен на подготвеност на военно формирание, оръжейна система или материални средства/отбранителен продукт за изпълнение на мисиите, задачите или функциите, за които са организирани или предназначени.
Оперативна съвместимост	Interoperability	Способност да се действа заедно, във взаимодействие, ефективно и ефикасно за постигане на съюзните тактически, оперативни и стратегически цели.
Оперативно изкуство	Operational Art	Концептуалната рамка за използването на военни сили (войски) с цел постигане на стратегически и/или оперативни цели чрез

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
		формиране, организиране, интегриране и провеждане на стратегии, кампании, операции и сражения.
Операция	Operation	Поредица от координирани действия с определена цел.
Оркестриране	Orchestration	Упълномощено командване на военни действия в оперативните домейни за постигане намерението на командира, чрез приоритетни действия в един или повече от тях.
Оръжия за масово унищожение	Weapons of Mass Destruction	Химически, биологически, радиологически и ядрени оръжия, при атаки с които могат да се засегнат обширни географски зони и да бъде поразен голям брой личен състав.
Поведенчески подход	Behaviour-centric Approach	Синхронизиране на военните действия във всички оперативни домейни, с действията на невоенния компонент, с цел повлияване на нагласите и поведението на подбрани целеви групи с оглед постигането на крайното състояние.
Поддържан командир	Supported Commander	Командир с първостепенна отговорност за изпълнение на задача или провеждане на операция, на когото се придават сили или се осигурява друга поддръжка от един или повече поддържащи командири.
Поддържащ командир	Supporting Commander	Командир, който придава сили или оказва друг вид поддръжка на поддържащия командир и/или разработва поддържащ план.
Противник	Adversary	Участник, чиито намерения или интереси се противопоставят на тези на приятелски страни и срещу които могат да се предвиждат и провеждат правни принудителни политически, военни или граждански действия.
Сива зона	Grey Zone	Действия, включително въоръжени такива, които се провеждат под прага на въоръжен конфликт. Характерно за тях е подкопаването на стабилността, сигурността или суверенитета. Това може да включва множество различни тактики като кибератаки, икономическа принуда, пропаганда, дезинформационни кампании, тайни операции и др.
Синхронизиране	Synchronize	В контекста на многодомейнови операции е процес за съвместно съгласуване на военните действия с тези на невоенния компонент за постигане на синергични и взаимно допълващи се ефекти в подкрепа постигането на военните цели.
Способност	Capability	Възможност за изпълняване на действие за

Термини	Еквивалент на английски език	Определение
Стратегия	Strategy	<p>постигане на определена цел/цели или желан краен резултат при определени условия и в съответствие с приети стандарти.</p> <p>Стратегически документ, който залага бъдещо развитие на система, като обединява: цели (какво трябва да се постигне), начини (как да се постигне) и средствата (необходимите ресурси) за тяхното постигане.</p>
Тактически действия	Tactical Activities	<p>Конкретни действия (настъпателни, отбранителни, стабилизиращи, подпомагащи), извършвани на тактическо ниво от формирования или единици на бойното поле с цел постигане на конкретни оперативни или тактически задачи.</p>
Твърда сила	Hard Power	<p>Използването на военни способности и икономически инструменти, подпомогнати от дипломатически и информационни действия, за промяна в нагласите и поведението на държави, целеви групи или отделни лидери, както и за директна промяна в хода на събитията.</p>
Теория на победата	Theory of Victory	<p>Концептуалната рамка, чрез която държава, организация или лидер дефинира победата и очертава пътищата за нейното постигане.</p>
Управление	Control	<p>Правомощие, упражнявано от командира, върху част от дейностите на придадени формирования или на други структури, които не са под негово командване, за изпълнение на заповеди или директиви.</p>

ВИДОВЕ КОМАНДВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ

Правомощия	Пълно командване (FULLCOM)	Оперативно командване (OPCOM)	Оперативно управление (OPCON) ②	Тактическо командване (TACOM)	Тактическо управление (TACON) ⑦
Определя организацията на подчинените формирования (елементи) за изпълнение на задачи ①	X	X			
Определяне мисните на подчинените формирования (елементи) ③	X		X ④		
Поставяне задачи на подчинените формирования (елементи) за целта, за която са определени	X	X	X	X ⑤	
Може да делегира командни правомощия ⑥	OPCOM OPCON TACOM TACON	OPCOM OPCON TACOM TACON	OPCON TACOM TACON	TACOM TACON	TACON
Координира придвижването, охрана и отбрана на района, и защитата на силите	X	X	X	X	X
Планиране и координация	X	X	X	X	X
Административни и логистични отговорности	X	X ⑧			
Националното командване винаги запазва „Пълно командване (FULLCOM)“					

Пояснения:

① Командирът, на който е предоставено такова командване може да определя организацията на подчинените му сили (единици) и да им възлага отделни мисии, както на тях, така и на отделните им елементи. Това е ограничено до пълно (FULLCOM) и оперативно командване (OPCOM). Командир, на който е предоставено пълно или оперативно командване може да използва подчинените му формирования (сили) за всякакви цели.

② За силите, намиращи се под оперативно управление (OPCON), командирът, на който е предоставен OPCON, не може да нарушава (разделя) организационната цялост на силите. Съгласно OPCON определените сили могат да бъдат използвани само в рамките на определени ограничения, като функция, време или местоположение, наложени от старшият командир. Например, силите могат да бъдат определени само за една фаза на конкретна операция. Това може да бъде направено за национални цели в случай на многонационален контекст, когато в интерес на

участващата нация е да ограничи по някакъв начин използването на предоставените сили. В други случаи назначеният командир може на по-късен етап от операцията да изиска силите за други цели.

③ Мисията се определя като: Ясно и точно формулиране на задачата и нейната цел.

④ Под оперативно управление (OPCON), командирът, на когото е предоставено такова управление може да възложи мисия на подчинените сили, която е различна от, но свързана с цялостната мисия на този командир. OPCON обикновено се прилага към определените маневрени формирования, като пехотни и бронетанкови.

⑤ Под тактическо командване (TACOM), командирът, на когото е предоставено или делегирано такова командване може да възложи на подчинените му сили само конкретна задача, съобразена с изпълнението на мисията и целта, възложени от старшия командир, тоест в рамките на параметрите на текущата мисия, дадена от старшия командир. TACOM се прилага, когато старшият командир установи необходимостта от допълнителни ресурси за дадена задача, но изисква ресурсите непокътнати за по-късен етап. Силите под TACOM се използват за конкретни задачи и обикновено за ограничен период от време. Това не позволява на командира, на който е предоставен TACOM да използва назначените сили по роля или начин, които не са предвидени от старшия командир. Когато задачата е изпълнена или конкретният период от време изтече, взаимоотношенията по осъществяване на TACOM на определените сили приключват. TACOM обикновено се прилага за специфични ситуации и към формированията за бойна поддръжка, които притежават уникални способности. Пример за сили и ситуации, в които TACOM вероятно ще бъде използван е: инженерно формирование, назначено към пехотно формирование, за да подпомага изграждането на фортификационни съоръжения за определен период от време.

⑥ С изключение на FULLCOM, командирът, на който са предоставени съответните командни правомощия може допълнително да делегира същите или по-малки командни правомощия върху определените сили на подчинен командир, но в рамките на същите първоначално дадени ограничения.

⑦ TACON обикновено се използва за обозначаване на онези формирования, които ще бъдат разположени в границите на друго формирование и чрез това приемащото формирование става отговорно за аспектите по осъществяване на координация в рамките на споделената зона на операции. Получаващият командир има правомощия да координира охраната и отбраната в зоната, защитата на силите и разпределение на терена.

⑧ На национално ниво оперативното командване (OPCOM) включва ограничени правомощия по административно управление и отговорности по логистично осигуряване.